

81/
D.

Katona Imréné :

Balogh Magda:

Állami gondozottak - nevelőotthonba utalt tanulók -
pályaválasztása

- Doktori disszertáció -

Budapest, 1972.

Bevezető

- I. A pályaválasztás, pályaválasztási tanácsadás vázlatos fejlődése, - jelenlegi rendszere, jellege.
- II. A pályaválasztás, pályairányítás jelentősége a nevelőotthoni tanulóknál.
- III. Kísérleti munkaprogram a nevelőotthoni növendékek, állami gondozottak pályaválasztásának segítésére, az intézményes együttműködés módszereinek kialakítására. /A gyakorlati munka folyamata a vizsgált csoportnál: a szándékok felmérése, a szándékok korrekciója, illetve megerősítése, - pályatervek, - a pályaválasztás megvalósulása, - eredmények./
- IV. Pályaválasztási szándékok iskolatípusok, pályák és tanulmányi eredmények szerint.
- V. Szándékok és indítók.
- VI. A tanulók pályaismerete és azok forrásai.
Pedagógiai, módszertani feladatok.

Függelék

Jegyzetek, irodalom, - táblázatok

Bevezető

1./ A témával összefüggő eddigi tevékenységem.

Nevelőotthonokkal hat évig foglalkoztam.

Három évig a fővárosi nevelőotthonok általános felügyelőjeként dolgoztam. Ez a munkakör lehetővé tette, hogy a fővárosi nevelőotthonokról, az ott élő gyermekek, fiatalok helyzetéről áttekintést szerezzek és megismerkedjem a gyermekotthoni pedagógiával. Ezt követően ugyancsak három évig foglalkoztam ugyanezen nevelőotthonok növendékeinek pályairányításával a Fővárosi Pályaválasztási Intézet munkatársaként. Ez idő alatt fő törekvésem az volt, hogy keressem a tanácsadó intézményen belüli pályairányító munka pedagógiai lehetőségeit, tanulmányozzam ezen belül a gyermekvédelem és a pályairányítás összefüggéseit, a gyermekvédelmi intézmények, apparátusok és a pályairányító szakapparátus együttműködésének lehetőségeit, módszereit.

Szűkebb témám és törekvésem a pályaválasztási tanácsadó és a nevelőotthonok intézményes együttműködésének kialakítása, a nevelőotthonokban élő - többségükben állami gondozott - tanulók pályaválasztásának tanulmányozása, módszeres segítése volt. Erre az illetékes szervek /Budapest Főváros Tanácsa VB Oktatási Főosztály, Gyermekvédelmi Osztály, Fővá-

rosi Pályaválasztási Intézet és felettes szervek/ támogatásával kísérleti munkaprogramot dolgoztam ki. Dolgozatomban e kísérleti munkaprogram eredményeit és a végrehajtás során leszűrt következtetéseket mutatom be a nevelőotthoni növendékek pályaválasztásának, pályairányításának témakörében.

A kísérleti munkaprogram hipotéziseit a Fővárosi Gyermekvédelmi Tanácsadó Testület elé terjesztettem, ahol az a jelenlévők helyeslésével, az ilyen jellegű munka sürgetésének igényével találkozott. /1968. XII. hó 1./

A kísérleti munkaprogram tapasztalatait 1969 decemberében megtárgyalta a Fővárosi Pályaválasztási Tanács és a munka további kibontakoztatása mellett foglalt állást.

1970 márciusában az Országos Pedagógiai Intézet szervezésében a gyermek- és ifjúságvédő intézetek, nevelőotthonok pályairányító tevékenységéről továbbképzést tartottam /előadás és ankét/ az ország valamennyi gyermekvédő intézeti igazgatójának, és a megyei /fővárosi/ tanácsok gyermekvédelmi munkatársainak. Ilymódon alkalmam nyílt arra, hogy a témát széles-és illetékes körben megvitassam, az itt kapott impulzusok alapján is továbbfejlesszem.

Munkám eredményeit tanulmányban dolgoztam

fel "Az állami gondozottak - nevelőotthonba utalt tanulók-pályaválasztása" címen.^{1/} Ezt a kiadványt az Országos Pedagógiai Intézet 1970 márciusában az ország valamennyi gyermekvédő intézetébe eljuttatta és a megyei tanácsok gyermekvédelmi csoportjaihoz is. Budapesten a Fővárosi Pályaválasztási Intézet megküldte a kiadványt a fővárosi nevelőotthonoknak és valamennyi általános iskolának.

Az Országos Pedagógiai Intézet felkérésére a témából elkészítettem a Nevelőotthoni Módszertani Kézikönyv egy fejezetét két és fél iv terjedelemben, melyben az itt ismertetendő tapasztalati anyagot használtam fel. Erről csatolom a mellékletben a lektori véleményeket.^{2/}

Cikkem jelent meg a témáról a Pályaválasztási Tanácsadás c. időszakos kiadványban és a Köznevelésben.^{3/}

A tapasztalatok elemzésénél szélesebb körben felhasználható általánosításokra törekedtem. A nevelőotthoni tanulók pályaválasztását, pályairányítását tanulmányozva olyan tendenciák megragadását és olyan következtetések levonását kíséreltem meg, melyek a vizsgált körnél általánosabb érvényűek, és így pedagógiai értékűek is lehetnek.

2./ Gyermekvédelem és pályaválasztás

A gyermekvédelem és pályaválasztás, pályairányítás problematikájában a nevelőotthonok és a pályaválasztási tanácsadók együttműködése csak egy szűkebb kérdés, - illetve feladatkör. Ez érthető, hiszen a nevelőotthonban való nevelkedés a veszélyeztetett gyermek életének, a veszélyeztetettség időszakának is csak egy szűkebb időtartamát jelenti. A nevelőotthoni beutalást megelőző és azt követő szakaszban is sokat segíthetünk a megfelelő pályairányító munkával, pályaválasztási előkészítéssel, tanácsadással. E kérdéskörből csak néhány összefüggést, kidolgozandó kérdést jeleznék az alábbiakban, melyekkel dolgozatom témáján belül részletesen nem foglalkozom. Ugyanakkor szükségesnek tartom ezt témám szűkebb határainak megvonása végett is.

Néhány budapesti kerületben végzett tájékozódásom alapján úgy látszott, hogy az iskolai preventív gyermekvédelemben veszélyeztetettként nyilvántartott gyermekek döntő többsége felsőtagozatos és közülük is a legnagyobb hányadot a 7.-8. osztályosok teszik ki. Ez a serdülőkori problémák jelentkezése alapján is érthető. E gyermekek problematikus helyzete az esetek többségében pályaválasztási problémát is jelent, avagy annak helyes megoldása is hozzátartozik

a rendezéshez. Ezért külön feladat lenne a gyermekvédelmi iskolai ifjúsági felügyelők felkészítése, rendszeres eligazítása pályairányítási szempontból.

E gyermekek közül egyre többen kerülnek nevelési tanácsadóba éppen az ifjúságvédelmi felügyelő, az osztályfőnök javaslatára. Helyes lenne, ha a nevelési tanácsadókban működnének olyan munkatársak, akik pályaválasztási, pályairányítási szempontból is felkészültek. De megoldandó feladat a pályaválasztási tanácsadók és a nevelési tanácsadók közötti munkamegosztás, együttműködés kialakítása is.

A Pályaválasztási Intézettel való együttműködés egyik eredménye Budapesten az is, hogy az 1970-ben készült iskolai gyermekvédelmi útmutatóba belekerült a pályaválasztási munka, illetve a Pályaválasztási Intézettel, Egészségvédelmi Intézettel való együttműködés szükségessége.^{4/}

A területi pályaválasztási tanácsadók létrejöttével, hálózatuk teljes kiépítésével a gyámhatóságok is jelentős segítséget kaphatnak egyes problematikus esetek tisztázásához. A családjogi törvény 73. és 77. paragrafusa szerint ugyanis biztosítani kell, hogy "a gyermek a képességeinek legmegfelelőbb pályát válassza. Ha a szülők között ebből vita támad, a gyámhatósághoz kell fordulni döntés végett. Helyes

lenne, ha a gyámhatóságok ilyen esetekben kötelezően elrendelnék, illetve igénybevennék a pályaalakmassági vizsgálatokat.

Külön alapos vizsgálat tárgyává kellene tenni, a gyermekvédő intézetek szerepét, lehetőségeik tudatosítását, illetve a szükséges feltételeik megteremtését az állami gondozottak hatékony pályairányításához. Ez annál inkább szükséges, mert a fejlődés folyamán jelentősen módosultak, bővültek a gyermekvédő intézetek funkciói. Aktuálissá vált számukra új működési szabályzat készítése, kiadása.

A gyermekvédő intézetek jelenleg még érvényben lévő működési szabályzata 1959-ben látott napvilágot.^{5/} Ez a dokumentum, noha sok tekintetben elavult már, számos olyan vonatkozást tartalmaz, mely magában foglalja a gyermekvédő intézetek pályairányításban, az állami gondozottak pályaválasztásában játszott szerepét, ilyen értelmű követelményeket támaszt tevékenységük iránt /továbbtanulás, az iskolatípus megválasztásának elősegítése, az annak megfelelő otthon-elhelyezés, munkába lépés/. "Mindezt úgy, hogy az irányítás a kiskorú képességeinek, hajlamainak a legjobban megfelelő legyen."^{6/} MASHelyütt e dokumentum a nevelőszülőknél elhelyezett állami gondozottak pályaválasztásának megfelelő elősegítését teszi az intézmény kö-

telességévé." A nevelőszülőnek, az iskola, a felügyelő és az otthon /GyIVI/ igazgatójának véleménye alapján, - ezekkel egyetértésben - elő kell segítenie a gyermek pályaválasztását"^{7/}.

Tapasztalatom szerint igen fontos a nevelőszülői felügyelő hálózat dolgozóinak megfelelő felkészítése, rendszeres tájékoztatása a pályairányítás, pályaválasztás témakörében. Magam rendszeres, intenzív munkakapcsolatot létesítettem és tartottam fenn e felügyelőkkel, akik Budapesten örömmel és dicséretes eredménnyel végezték, illetve végzik ezt a munkát. Többek között minden egyes nevelőszülővel elbeszélgettünk a gyermek pályaválasztásáról /a pályaválasztó korú gyermekek alapján ez mintegy évi 40-50 nevelőszülőt jelentett/, és megállapodtunk a teendőkben. Tapasztalatom szerint a nevelőszülők nagyon igénylik az ilyen jellegű segítséget. Ezen túlmenően, köztudott országos adatok alapján ism. hogy a nevelőszülők többsége az idősebb korosztályhoz tartozik. Ennél fogva többségük igen tájékozatlan a mai iskolarendszer, pályaválasztási lehetőségek kérdéseiben.

Budapesten a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetben 1966-ban pszichológiai csoport kezdte meg működését, és országos intenció alapján a vidéki gyermekvédő intézeteket is megerősítik pszichológusokkal.

Szükséges lenne a gyermekvédő intézeteken belüli pszichológiai munkakörök és a pályaválasztási tanácsadók pszichológiai apparátusa között szervezett együttműködést, esetleg munkamegosztást kialakítani. Ez a munkamegosztás, illetve együttműködés az általános személyiségvizsgálatok és a speciális pályaalkalmassági vizsgálatok ~~részében~~ eredményeinek összevetésében is jelentkezhethet.^{8/}

A Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetek feladata lenne a "társintézményekkel való együttműködés" útján a különböző típusu bentlakásos otthonban elhelyezett állami gondozottak helyzetének rendszeres vizsgálata, nyomon követése.^{9/}

Pályaválasztási szempontból a középiskolások mellett a tömegesség miatt is a különböző szakmukástanuló intézetekben elhelyezett állami gondozott tanulók összefogásának lenne különös jelentősége. A budapesti tapasztalatok alapján úgy tűnik, hogy a kérdésben a GyIVI és az említett szakmukásotthonok kapcsolata eddig legfeljebb csak a legkiélezettebb konfliktus helyzetekben lévő gyermekekre terjed ki /bukottak, bírósági esetek, komolyabb munkahelyi konfliktusok, fegyelmi vétségek stb./. Itt is lenne bővebb tennivaló mindkét részről, a pályaválasztás eredményes megvalósulása érdekében. Ez azonban a fel-

tételek további javításán is múlik. Mindennek inkább a választott pálya elérésében lenne jelentősége. Az 1968-as nagyjelentőségű gyermekvédelmi kormányhatározat^{10/} és az 1969-es kormányintézkedések nyomán az utógondozásra hivatásos apparátus jött létre a gyermek-^{nevelő}~~nevelő~~ intézeteken belül. Ez igen nagy jelentőségű, mert az állami gondozás megszűnése után gyakori, hogy a fiatal - amikor visszakerül eredeti családi környezetébe - abbahagyja a továbbtanulást, szakmatanulást és szakképzetlenül hanyódik.

Külön körültekintő feladatot képez a gimnáziumban továbbtanuló állami gondozott fiatalok pályairányítása. Szükséges, hogy az iskola mellett ebbe bekapcsolódjék a gyermekvédelmi apparátus és a pályaválasztási tanácsadó is.

Az utógondozást végző gyermekvédelmi apparátus tudatos munkáján, megfelelő kiképzésén sok múlhat a pálya elérését illetően, és csakúgy az állami gondozásból kikerült fiatalok képességeiknek megfelelő pályára irányításában, az ide vezető út kidolgozásában, előkészítésében.

Szükséges lenne olyan vizsgálatokat is végezni, melyek a konkrét pályacélra irányuló továbbtanulás megkezdése után a választott pálya elérését elősegítő és gátló tényezőket tárnák fel, sőt azt követően

a beválást tudakolnák e tanulórétegnél.

Külön kérdés a gyógypedagógiai kategóriát képező állami gondozottak pályaválasztása, annak előkészítése. Tudomásom szerint ez országszerte teljesen megoldatlan. Ezt, mint megoldatlan problémát élesen vetették fel a gyermekvédő intézetek igazgatói, munkatársai a bevezetőben említett, Országos Pedagógiai Intézetben tartott 1970 márciusi továbbképzésen. Ugyanakkor ebben is vannak jó kezdeményezések, tapasztalatok, figyelemreméltó eredmények. Ugy tudom - mint erről a pedagógiai sajtó is hirt adott -, ^{11/} hogy országosan egyedülálló, sőt nemzetközi figyelemre is méltán igényt tarthat a Bp.XXI. ker. Iv utcai Gyógypedagógiai Kisegítő Iskola és Intézet tevékenysége, ahol ma már 12 féle szakmára készítik elő a gyermekeket, az esetek nagy részében eredményesen. Köztük jelentős az állami gondozottak száma, mert az iskolához gyermekvédelmi otthon is kapcsolódik.

- . -

3./ Nevelőotthon és pályaválasztás

Dolgozatom a témán belül még a nevelőotthonok vonatkozásában is szűkebb területet érint, mert csak a széles korosztályú, vagyis a nyitott, általános iskolás korúakkal foglalkozó nevelőotthonok és a pályaválasztási tanácsadó szakapparátus kapcsolatával

foglalkoznak. Ugyanakkor tudjuk, hogy az említett kormányhatározat alapján - Budapesten már valamivel korábban - országszerte kezdetét vette a nevelőotthoni hálózat korszerűsítése. Ennek egyik lényeges vonása a különböző típusú nevelőotthonok kialakítása, az elhelyezendő gyermekek eszerinti, differenciált csoportosítása, az ennek megfelelő nevelési módszerek, feltételek kialakítása. Dolgozatomban nem vállalkozom arra, hogy az egyes nevelőotthon-típusok szerint foglalkozzam a tanulók pályairányításával összefüggő feladatokkal, kérdésekkel. Ez intézmény típusok szerint külön tanulmányozás, kísérletezés tárgyát képezhetné. Budapesten például a pályaválasztási tanácsadó munka során a neurotikus gyermekek otthonainak pályaválasztás előtt álló tanulóit minden esetben szakorvosi és szakpszichológiai vizsgálatra irányítottuk.^{12/} /Nálunk a pályaválasztás előkészítését, a pályairányítást szigorúan ezen szakvéleményekre alapozva végeztük. Az erkölcsileg súlyosabban problematikus gyermekeket magában foglaló nevelőotthonok /"félzárt"-intézetek/^{13/} növendékeinek pályaválasztásával olyan jelleggel foglalkoztunk, mint a teljesen nyitott otthonok tanulóinál. Innen ugyanis a fiatalok útja két irányba vezet a fennálló erkölcsi probléma további mélyülésétől, vagy rendeződésétől függően: zárt-, illetve javító intézetbe,

vagy a nyitott, "normál" nevelőotthonba. Így tehát a nevelőotthon pedagógiai tapasztalata, véleménye döntötte el, hogy kiknél lehet a pályairányítást az említett módon végezni.

Foglalkoztunk a túlkoros otthonokban lévő fiatalok pályaválasztásával is. Itt megint speciális szempontokat kellett figyelembe vennünk a fiatalok értelmi, illetve iskolai felkészültségi szintje, életkora, családi helyzete alapján. Többségüknél a szakmai perspektíva alapján kidolgozott munkavállalás látszott reálisnak, legcélszerűbbnek.^{14/}

Külön kérdés a zártintézetekben és egyes túlkoros intézetekben folyó szakmai képzés. Ez elsősorban a munkára szoktatást, a munkavégzés erkölcsi és készségbeli vonásainak kialakítását szolgálja, - terápiás jellegű. A választásra nem, legjobb esetben alig ad módot a variációk szűk határai miatt. A képességekkel, adottságokkal és ambíciókkal való egyeztetés, egybeesés itt ennél fogva is véletlen jellegű. Mindennek ellenére a társadalmi beilleszkedéshez valamilyen eszközt mégis nyújt ezen intézetek lakóinak. Emellett jelentősége elsősorban a munkára nevelés, a szervezett munkavégzés személyiségre gyakorolt hatásában van.

Témám elsősorban a pályairányítás pedagógiai

komponenséhez kapcsolódik, ezért szükségesnek látszik a pályaválasztás, pályairányítás helyzetének, fejlődésének rövid áttekintése, s a fejlődés konklúziójaként e tevékenység jellegének vizsgálata.

I.

A pályaválasztás, pályaválasztási tanácsadás vázlatos fejlődése, jelenlegi rendszere, jellege.

A pályaválasztás, pályairányítás elméleti és gyakorlati kérdéseinek tisztázása végsőfokon pedagógiai állásfoglalást igényel. Ez önmagában evidensnek tűnik, ám ha megvizsgáljuk a pályaválasztás elméletének és gyakorlatának fejlődését, történetét, az e körbe tartozó jelenségek és történetileg kialakult fogalmak, tevékenység - és szerepkörök tartalmát, - az állásfoglalás jellegének hangsúlyozása nem tűnik öncélúnak, sőt szükségesnek látszik.

A felnővekvő nemzedék bekapcsolódása a társadalmi és önfenntartáshoz szükséges javak megszerzésébe ősidőktől hozzátartozott az élet természetes rendjéhez. Kezdetben ehhez elég volt az utánzás. Később azonban az átadandó tapasztalatok felhalmozódásával külön feladatként jelentkezett azok elsajátítása a felnővekvő nemzedékkel. Ebből a társadalmi szük-

ségletből jött létre a nevelés, melynek tehát ősi, eredeti és alapvető funkciója a régi és az új nemzedék közötti kapcsolat, a társadalom élete folyamatosságának biztosítása.

A nevelés ezt az örök, alapvető társadalmi funkcióját a különböző történelmi korokban és társadalmi rendszerekben történetileg változó módon oldja meg. A társadalmi munkamegosztás kialakulásával, a fizikai és szellemi munka szétválásával kialakul a nevelés intézményes jellege, mely az osztályokra - vezetőkre és vezetettekre - tagozódott társadalom, az ennek megfelelő munkamegosztás eszköze. A nevelés, a nevelési intézmények célja, tartalma mindenkor azt szolgálja, hogy a társadalmilag kialakult és meghatározott szerepekre készítsék elő a felnövekvő nemzedéket.

A munka és az ember kapcsolata éppen ezért mindenkor foglalkoztatta a filozófia, a tudományok, művészetek művelőit, majd a későbbiek során, a tőkés termelési viszonyok fejlődésével a filozófiáról leváló, önálló tudományként jelentkező pedagógia képviselőit, melynek első, igazi szaktudósa Comenius személyében jelentkezik a XVII. században.

A feltörekvő burzsoázia érdekei, a gazdasági és társadalmi fejlődés következményei Comenius rend-

szert alkotó pedagógiájában elsősorban az életre- és munkáranevelés elveként jelentkeznek. Az élet- től elszakadt humanista pedagógia helyébe a termelő- erők, az ipar, a mezőgazdaság fejlődése és az iskolai oktatás összefüggései kerülnek. A gyakorlati készségek, ügyesség kialakítása fontos helyet kap Comenius rendszerében. A kéz kiművelése szinte egyenlő rangot kap itt az értelem fejlesztésével.

Pestalozzinál az ember és a munka, az ember és a termelés összefüggése inkább a másik oldalról jelentkezik; a munka, mint a nevelés eszköze áll felismerésének középpontjában.

A tőkés rendszer létérdeke az ipari munkaerő biztosítására a tömegek általános, elemi képzése. Ez az igény bizonyos fokig találkozik azokkal a haladó törekvésekkel, melyek a széles néprétegek művelődési jogaiért szállnak sikra. A fejlett tőkésországokban a XIX. században vezetik be a kötelező népoktatást. Hazánkban erre 1869-ben kerül sor. A burzsoázia azonban létrehozza a kettős iskolarendszert, mely gyakorlatilag a széles néprétegek számára hozzáférhetetlenné teszi a magasabb művelődési és társadalmi státust. Elvben, illetve szavakban ugyan a képességeken alapuló szelekciót hirdették, gyakorlatilag azonban a társadalmi helyzetből fakadó különbségek je-

lőtték ki elsősorban az iskoláztatáson át a különböző életutakat.

A pályaválasztás vágsőfokon és elsősorban iskolaválasztást jelent. Pályaválasztásról tehát ténylegesen csak akkor beszélhetünk, ha az egyén - illetve az ifjúság - számára adottak a választás feltételei. Csak akkor, ha társadalmilag elérhető a választott pálya, illetve az ahhoz szükséges feltételek. A pályaválasztás alakulásában tehát elsősorban a társadalmi-gazdasági struktúra, a társadalmi viszonyok, közelebb-ről az adott társadalom kultúrpolitikája munkál.

A pályaválasztás direkt módon való jelentkezése, mint kérdésfelvetés, külön probléma, egyszersmind az irányítás igényét is magában foglalta. A pályaválasztási tanácsadás iránti igény történeti jelentkezése kettős indítékú.

Az emberek foglalkozási szabadságának szükségességét először a francia forradalom idején fogalmazták meg. Elvként mondják ki, hogy minden embernek egyenlő joga van a magasabb tisztségek betöltéséhez is. A különbséget csak az erények és a képességek eltérései eredményezhetik.^{16/} Más kérdés, hogy a forradalom után a polgári társadalom fejlődése ennek az elvnek gyakorlati érvényesítését nem tette lehetővé. Ellenkezőleg: a társadalmi viszonyok, a társadalmi és vagyoni

helyzet gyakorlatilag alapvetően megszabta az emberek életútját, részesedését a művelődési javakban, - helyüket a társadalmi munkamegosztásban. Ahhoz, hogy a pályaválasztás mint gyakorlati igény felmerüljön, szükség volt a tőkés termelés fejlődésére, a foglalkozások, szakmák sokaságának kialakulására, a szakmai követelmények differenciálódására, és annak az összefüggésnek gyakorlati felismerésére, hogy a termelés eredménye nagyban függ az adott munkát végzők és a követelmények megfelelésétől. Ugyanakkor ahhoz, hogy a pályaválasztás az egyéni képességek, adottságok manifesztációjaként mint realitás felmerülhessen és megvalósulhasson, mindenekelőtt megváltozott társadalmi körülményekre, feltételekre volt szükség.

- . -

1./ A pályaválasztási tanácsadás kialakulása, fejlődése.

Az az igény, melyet a tőkés termelés, gazdasági érdek vet fel a személyi kiválasztással kapcsolatban, ösztönzést ad a kérdés tudományos jelentkezésének, érlelődésének is. Különösen az orvostudomány és a pszichológia figyelme fordul az ember és a különböző munkatevékenységek, foglalkozások összefüggései felé. Olyan vizsgálódások indulnak meg, melyek összegyűjtik, elemzik, tudatosítják pl. a foglalkozási ártalmakat, másoldalról az egyes foglalkozások,

munkafajták végzésének egészségi követelményeit. Az önálló tudománnyá fejlődő pszichológia felveszi tárgyául a kiválasztás és a racionalizálás pszichikai-termelési összefüggéseinek, vonatkozásainak vizsgálatát. Egyszersmind kezdetét veszi az intézményes pályaválasztási tanácsadás kialakulása is. Ennek előfutárai az Amerikában és Európában egyaránt megjelenő tanácsadó állomások, melyek a leendő munkavállalók felvilágosításával, tájékoztatásával, közvetítésével foglalkoztak. Ezeknek a tevékenysége jelentősen hozzájárult a pályaválasztási, pályaalkalmassági pszichológiai tapasztalatok felhalmozódásához, a pályaalkalmassági pszichológia kialakulásához. Különösen jelentős^u Pestalozzi Társaság Gyermekvédelmi Bizottságának tájékoztató állomása /1907 Zürich/, - a brüsszeli Pedotechnikai Társaság tanácsadó állomása, melynek vezetője Decroly volt /Brüsszel, 1908/. Az első pályaválasztási intézet - névében ugyan iroda - pszichológiai alapon gyakorlati tanácsadásra szolgált, Bostonban jött létre 1908-ban /Vocational Guidance Office/. Vezetője Frank Parsons szociológia professzor volt, aki 1909-ben könyvet írt a pályaválasztási tanácsadásról, főleg annak pszichológiai vonatkozásaira irányítva a figyelmet /Choosing a Vocation/. Németországban 1910-ben rendelettel szabályozzák a pályaválasztási tanácsadást, Franciaországban

pedig 1919-ben. Mindkét ország gyakorlatában a pszichológiai módszer dominált leginkább a tanácsadásban.^{17/}

A Magyar Tanácsköztársaság igen nagy jelentőséget tulajdonított a hajlamoknak, képességeknek megfelelő pályaválasztásnak. A Tanácsköztársaság idején olyan iskolarendszer létrehozását tervezték, ahol "...lesznek különböző iskolatípusok, melyek közül mindenki kiválaszthatja a hajlamainak és tehetségének leginkább megfelelőt, és átléphet ebbe az iskolatípusba akkor is, ha igazi hajlamait csak elkésve ismerné fel."^{18/} A Közoktatásügyi Népbiztosság működéséről szóló, 1919. júniusában kelt jelentésben a gyermekszociális, gyermekvédelmi kérdések tárgyalásánál külön hangsúlyozzák: "A Tanácsköztársaság kimondotta, hogy minden gyermeknek joga van az egyéniségének, képességeinek és hajlamainak megfelelő nevelésre."^{19/} Tervbevették többek között a pályaválasztási tanácsadók szakembereinek képzését. Június közepére tervezték a "Tehetséges Proletárgyermekek Otthona" megnyitását 300 gyermekkel. Az itt dolgozó szakemberek kiválasztását a Gyermektanulmányi Társaság feladatává tették. Az elképzelések szerint "ebben az intézményben a gyermekek kisebb csoportokban, egyéni hajlamaiknak megfelelően, megkülönböztetetten gondos nevelésben

részesülnek."^{20/} Emellett olyan nevelőotthonok felállítását vették tervbe, melyek kertészettel, műhelyekkel összekapcsolva működtek volna. A tehetség elvének követését a Tanácsköztársaság gyógypedagógiai törekvéseiben, terveiben is láthatjuk. Így pl. a siketnéma gyermekeket is tehetségük szerint javasolták szétválasztani, és adottságaiktól függően kívánták őket irányítani gyakorlati pályákra, vagy középiskolába.^{21/}

Magyarországon rendeletileg 1941-ben jött létre a Pályaválasztási Tanácsadó-és Képességvizsgáló intézet, mely gyakorlati tanácsadó és elméleti, tudományos tevékenységgel egyaránt foglalkozott. Ugyanakkor a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium Pedagógiai Lélektani Laboratóriuma már 1925-től folytatta ezt a tevékenységet. Jelentősek azonban az előzmények is. Így Frecskay János 1912-ben megjelent, tekintélyes terjedelmű Mesterségek szótára c. munkája, mely nyelv-magyarosító válja mellett pályaválasztási tájékoztató funkciót is betöltött, mintegy 50 szakma leírásával, ismertetésével. Közvetlenül a gyakorlati tanácsadás céljaira készült az 1917-ben megjelent Polgári életpályák c. könyve. Ugyancsak a pályairányítást szolgálta - munkaközvetítő jelleggel - az Országos Hadigondozó Hivatal irodája az első világháború idején

az özvegyek, rokkantak és hadiárvak segítésére.

1928-tól külön intézmény, a Fővárosi Tanulmányi- és Tájékoztató Intézet foglalkozott az egyetemek, főiskolák iránt érdeklődő fiatalok tájékoztatásával, irányításával. Az intézet vezetője Szandtner Pál volt. 1929-ben létrejön^{22/} a Gyógypedagógiai Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó, mely az Állami Gyermeklélektani Intézethez tartozott. Ennek új vonása volt, hogy a közoktatás szervezetébe illeszkedett, és a lélektani vizsgálatokkal végzett pályaválasztási tanácsadást szélesebb alapon, nevelési tanácsadásként kezelte, legalábbis célkitűzéseiben, törekvéseiben. E tevékenység elindítása és kialakítása elsősorban Schnell János nevéhez fűződik.

A pályaválasztási tanácsadás intézményes fejlődésére vonatkozó történeti utalásokból is kitűnik, hogy a pályaválasztás, mint problematika, szervesen magába foglalja az irányítást is - mint indítékot és mint céltevékenységet egyaránt. Ennek azonban jellege és mértéke megint csak különböző a fejlődés során, Különbözik a szemlélettől és a szervezeti, gyakorlati megoldások eltéréseitől függően is. A pályaválasztás és a vele összefüggő elméleti és gyakorlati tevékenység kezdettől fogva hármas indítékú, továbbá és együttesen: pedagógiai indítékú és jellegű

is, mert meghatározott irányban befolyásol, irányító funkciójú. A módszerek és az eszközök is innen, a fenti indítékokból, komplex tartalomból nyerik meghatározottságukat.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy a pályaválasztási tanácsadáshoz fűződő ismeretek, a tanácsadást megalapozó vizsgálati, technikai eljárások elsősorban pszichológiai tartalommal fejlődtek és szinte együtt alakultak ki, fejlődtek magával a pszichológia tudománnyal. Különösen termékenyítőleg hatott a pályaválasztási tanácsadásra a századfordulón fejlődésnek induló kísérleti pszichológia és differenciálpszichológia, valamint a pszichotechnika. Ennek együttes felhasználásával jön létre az a sajátos ismeret- és tevékenységi kör, melyet pályalélektan néven jelöl a szaktudomány, és fejlődik a lélektan sajátos ágaként.

A pályalélektan történeti fejlődésének eredményeként egyaránt felöleli a pályaprofilokat és velük összefüggésben a személyiségprofilokat, a pályaválasztási tanácsadás során alkalmazott metodológiai, pszichotechnikai ismereteket, azokat a pszichológiai feltételeket és folyamatokat, melyeknek a pályát választó fiatalok a hordozói.

A pályalélektan fejlődésében jelentős állomást képvisel Ottó Lippmann, akinél már erős törekvés

jelentkezik a különböző foglalkozások követelményeinek és a munkát végzők tulajdonságainak együttes, egymással összhangban való kivizsgálására, mint ez kiderül az 1927-ben Magdeburgban kiadott Foglalkozási Kézikönyv c. munkájából is. Amerikában M.S.Viteles, a Szovjetunióban pedig /a 20-as években/ A.K. Gasztyev és A. Jurovszkiy végzett ilyen vonatkozású kutatásokat. A pályaprofilok megalkotásánál főleg a szenzomotorikus tényezőket vizsgálták, - a gondolkodás sajátosságait és a személyiség egészét pedig úgyszólván egyáltalán nem. Ez egyben az ilyen vizsgálatok, az erre épített gyakorlati tanácsadó munka korlátaait is jelentette.

Később azonban jelentkezik a személyiség - a személyiség különböző vonásai, jegyei - pályaválasztásban, pályaalakultságban játszott fontosságának, szerepének felismerése és az ennek vizsgálatára törekvő vizsgálati metodológia. A szakirodalom ebben különösen Gusztav Ischheiser kutatásainak tulajdonít nagy jelentőséget^{23/}. A második világháború idején a személyiségdiagnosztika már igen széleskörű tapasztalati és ismeretanyagot halmoz fel. Mindinkább utat tör az az igény, hogy a pályaválasztási tanácsadásban, az ezzel összefüggő pszichológiai tevékenységben a pályaprofil, a képességek és a pályaválasztó egész személyiségének

egymásravezónatkoztatása együttesen érvényesüljön. Ilyen jelleggel F.Baumgarten kutatásai jelentősek /1948/, és a hazai kereteken is túlmutatóan Csirszka János elméleti és gyakorlati tevékenysége. A pályalélektan tárgykörének, fogalmának meghatározásánál is ezt emeli ki, mint az alábbiak mutatják: "Az alkalmasság fogalom viszonyt fejez ki: a dolgozó ember és a munka kölcsönös megfelelésének viszonyát. E viszony tudományos törvényszerűségeinek tanulmányozásával foglalkozik a munkalélektan. A szűkebb értelemben vett alkalmasság pszichológiájának a tárgya elsősorban a dolgozó ember alkalmassága, a dolgozó ember, mint a munka tárgyi feltételének vonatkoztatási pontja."^{24/}

Vizsgálati tételei, aspektusai között különös jelentőséget tulajdonít a követelmény-képesség, - munkakoefficiensek és emocionális adottságok, - valamint a lehetőség-motiváció tényezőknek és ezek összefüggéseinek. További értékes hozzájárulást jelentenek a pályalélektan fejlődéséhez Dr.Rókusfalvy Pál kutatási eredményei, különösen a pályarérettség körében kifejtett tevékenysége.

A pályaválasztási tanácsadás szervezete különböző az egyes országokban. A más-más szervezeti megoldások azonban meghatározott szemléletet is tükröznek és aszerint csoportosíthatók, hogy a pályaválasztás,

pályairányítás komplex tartalma mennyire érvényesül bennük, - illetve, mely összetevők dominálnak benne leginkább.

A pszichológiai jelleg dominál legfőképpen az USA, Franciaország, Belgium, Hollandia és Olaszország pályaválasztási tanácsadási rendszerében. Ezen országokban a pályaválasztási tanácsadás irányítása, felügyelete az iskolákéval egy helyen történik. /Legtöbb helyen Nevelésügyi Minisztérium/ Egyes helyeken - mint pl. az USA-ban - a pszichológiai mellett, a pedagógiai funkció sajátos jelentkezését találjuk, mely a pályakezdés és beválás segítésében, tapasztalatainak feldolgozásában /nyomonkövetés és utógondozás/ nyilvánul meg. Ennek ösztönzője természetesen elsősorban a gazdasági, termelési érdek. Ezzel együtt ez a vonás rendkívül figyelemreméltó.

A pedagógiai- pszichológiai és közgazdasági-gazdasági funkció együttes érvényesítésének törekvését tükrözi a lengyel, az NDK-beli, a magyar, az osztrák, a svéd, a svájci és a török tanácsadórendszer szervezeti struktúrája. Szervezeti hovatartozás szempontjából ezek között is találunk eltéréseket. Míg pl. Svájcban és Lengyelországban az iskolákkal egyhelyen történik a pályaválasztási tanácsadók irányítása, - máshol ezt az irányítást a Munkaügyi Minisztérium végzi, mint

pl. Angliában és hazánkban is.

Néhány évvel ezelőtt az UNESCO Nemzetközi Nevelésügyi Irodája átfogó összehasonlító tanulmányt készített a világ különböző országainak pályaválasztási rendszereiről. A tanulmány mintegy 73 ország tanácsadó rendszerét ismerteti, elemzi, hasonlítja össze. A gazdag, sokrétű ismeretanyagból a legszembevetőbb az egész világon megnyilvánuló megnövekedett igény, érdeklődés, figyelem az ifjúság pályaválasztása iránt, azaz ennek segítése iránt. Az ifjúság pályaválasztásának segítése iránti egyéni és társadalmi igény a pályaválasztási tanácsadó tevékenység tartalmi és szervezeti fejlődését hozza magával. Ma már meghaladtak, korszerűtlennek, elégtelennek tűnnek a korábbi megoldások, melyek főleg csak az egyéni pszichológiai, képesség-alkalmasság vizsgálatokat foglalták magukban és többnyire közvetlenül a munkaerőgazdálkodás szerveihez kapcsolódtak, - a közvetlen munkábalépést szolgálták.

A fejlődés iránya világviszonylatban egyértelműen rajzolódik ki és az általánosan képző iskolák folyamatos, az ifjúság döntő többségét átfogó, oktató-nevelőmunkájába szervesen illeszkedő, pedagógiai jellegű pályaválasztási tanácsadásban jelölhető meg, melyben a pedagógusok - különösen az osztályfőnökök, csoport-

nevelők - munkája elsőrendűen fontos. Ezt a fejlődési irányt követi pályaválasztási tanácsadásunk hazai gyakorlata is, mely korszerűség tekintetében jól megállja a helyét nemzetközi összehasonlításban is.^{25/}

Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy ezek a tanácsadó rendszerek társadalompolitikai szempontból is egymás mellett említhetők. Jó példa erre a törökországi helyzet, ahol 1955-ben 40.000 falu közül 35.067-ben nem volt iskola. 1,920.000 iskoláskorú gyermek közül csak 47.071 tanult. Alacsony a tankötelesekor felső határa is: 6-12 év. Csak 5 elemi kötelező, az "ilkokul". Igen alacsony a tanítók, pedagógusok száma. A lakosság 54 %-a analfabéta. A gyermekeknek csak 50 %-a jár iskolába.^{26/}

- . -

2./ Pályaválasztási tanácsadásunk jelenlegi hazai rendszere, jellege.

A jelenlegi gyakorlat az 1027/1961/XII.30./ sz. kormányhatározat alapján épült ki, felhasználva a gazdag hazai hagyományok tapasztalatait is. A kormányhatározat a pályaválasztási tanácsadást elsősorban a pedagógusok feladataiként jelöli meg. Elrendeli ugyanakkor a helyi /megyei, megye jogú városi, fővárosi/

tanácsadóképzését, rendszerük kiépítését, és körvonalazza feladataikat. A pályaválasztási tanácsadás irányítását a Munkaügyi Minisztériumra és az Országos Pályaválasztási Tanácsra bizza, egyben sajátos feladatot jelöl meg abban a Művelődésügyi Minisztériumnak és az Országos Tervhivatalnak. Részvételüket a pályaválasztási tanácsadás irányításában együttműködési jelleggel szabja meg.

Pályaválasztási tanácsadásunk jelenlegi rendszerében és tartalmában a közgazdaságilag és pszichológiaiilag megalapozott pedagógiai jelleg dominál. Az említett kormányhatározat és annak végrehajtási utasítása a tanácsadó munka legfőbb bázisaként, területeként "az általánosan képző" iskolákat jelöli meg, s fő követelményként, hogy e tevékenység szervesen izelődjék az oktató-nevelőmunkába. Folyamatos és tömeges legyen, - terjedjen ki minden tanulóra.

A Munkaügyi Minisztérium 1959-től nagy és eredményes erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy megteremtse ennek a minden gyermekre kiterjedő, pedagógiai jellegű tanácsadásnak a közvetlen tárgyi, szervezeti, személyi, szakmai előfeltételeit.

1959-ben létrehozta a Munkaügyi Minisztérium Pályaválasztási, - másfelől Munkalélektani Csoportját, majd a megyei, fővárosi tanácsi végrehajtó-

bizottságok és közvetlenül a munkaügyi osztályok segítségével megindult a szaktanácsadó hálózat kiépítése, a területi munka kibontakozása. Már a fővárosban és a megyék többségében működnek pályaválasztási tanácsadók, mint e feladatkör szakintézményei.^{27/} 1970. márc. 1-én jött létre az Országos Pályaválasztási Szolgálat, mely a területi tanácsadó intézmények módszertani irányító szerve.

A Munkaügyi Minisztérium Pályaválasztási és Munkalélektani Csoportja értékes pedagógiai-módszertani, másfelől pályaválasztási, pszichológiai segítséget nyújtott az iskolákban kibontakozó pályaválasztási munkákhoz, sajátos, iskolai pályaválasztási tanácsadáshoz. Az így kialakult pedagógiai-módszertani, közgazdasági, szociológiai, pszichológiai munkák, tapasztalatok és ismeretek jó szakmai bázist jelentettek - és jelentenek - az egymás után megalakuló -fővárosi, megyei- pályaválasztási tanácsadók tevékenységéhez.

Hazánkban tehát a mai értelemben vett, intézményesített pályaválasztási tanácsadás 1962 óta folyik. Az évek során kialakult a pályaválasztási tanácsadás és ezzel összefüggő munka tartalma, gazdagodtak módszerei, létrejött szakmai apparátusa és társadalmi bázisa. Ma már az intézményesített tanácsadói tevé-

kenység hatása kiterjed a tanulóifjúság, valamint az ifjúság pályaválasztását befolyásoló felnőttek - elsősorban szülők és pedagógusok - jelentős részére.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1968. jun. 28.-án tárgyalta a munkaügyi miniszter jelentését a pályaválasztási tanácsadás helyzetéről és további fejlődéséről. Értékelte, eredményesnek találta azt a munkát, melyet a helyes pályaválasztás érdekében a központi szervek, tanácsok, társadalmi szervek, pedagógusok végeznek.

Ezt követően foglalkozott az Országos Oktatási Tanács a pályaválasztási tanácsadás helyzetével, az iskolai pályairányítási munka továbbfejlesztésével, a Munkaügyi Minisztérium előterjesztése alapján.

A kormányhatározat alapján a pályaválasztási tanácsadás alapelveit meghatározó célkitűzés lényege: hogy a tanácsadás korszerű és demokratikus legyen, az egyéni adottságok, valamint a népgazdaság munkaerőszükségletének optimális összehangolására törekedjék, ne csupán szűk réteget érintsen, hanem az egész tanulóifjúságot. Ilyen széleskörű tanácsadást csak a kötelező iskolai oktató-nevelőmunka részeként lehet megvalósítani. Ennek megfelelően a korszerű pályaválasztási tanácsadásnak - általános kiterjedésűnek,

- pedagógiai jellegűnek,
- és folyamatosnak kell lennie, vagyis nem korlátozódhat csupán egyszeri aktusra.

Mi következik mindebből a helyi- megyei, fővárosi- pályaválasztási tanácsadók munkájára ? Hogyan függ össze az oktatási-nevelési intézmények - iskolák, nevelőotthonok - és a tanácsadó intézmények munkája ? Azt hiszem, ez ma a pályaválasztási tanácsadás, pályairányítás egyik legizgalmasabb, a további fejlődést nagymértékben befolyásoló kérdése.

A gyakorlati és tudományos tevékenységnek a pályaválasztási tanácsadók munkájában szintén komplex tartalma van. Az eddigi tapasztalatok és a munkával szemben támasztott igényeknek, követelményeknek megfelelően a tartalmi összetevők pedagógiai, pszichológiai, közgazdasági, szociológiai jellegű feladatcsoportokban jelentkeznek, a célkitűzés azonban egyértelműen pedagógiai: az ifjúság megfelelő pályairányítása. Ezt fogalmazza meg a Munkaügyi Minisztérium említett, igen fontos dokumentuma is: a tanácsadóknak "annak érdekében, hogy a gyakorlati tevékenység tudományos alapokra épüljön, a pályaválasztási tanácsadás komplex jellegének megfelelően megindult a pedagógiai, pszichológiai, szociológiai, orvosegészségügyi, közgazdasági elemző és tudományos munka".

A tanácsadók munkájának mindenekelőtt a "minden gyermekre kiterjedő" /legalábbis az általános iskola felsőtagozatától, 5. osztályától kezdődő/ pályaválasztási tanácsadást, pályairányítást kell szolgálnia, segitenie. Ezt a célt a tanácsadók az iskolák, a pedagógusok - különösen az osztályfőnökök, csoportnevelők - munkájának segítségével szolgálják, a helyi lehetőségek, a fiatalok pályaválasztását meghatározó, illetve befolyásoló tényezők közgazdasági, szociológiai, pedagógiai, pszichológiai feltárásával, a pályairányítási módszertani kérdések kimunkálásával, propaganda anyagok készítésével, a pedagógusok pályaválasztási továbbképzésével. Emellett a nyitott jellegű pályafelvilágosítást, pályaválasztással kapcsolatos információt nyújtó tanácsadással, melyet a tanácsadók közvetlenül végeznek az ifjúság és a szülők, továbbá a pályaválasztás, pályairányítás társadalmi bázisát képező társadalmi szervek, aktívák körében. Ez a fajta szaktanácsadás magában foglalja az iskola-választással kapcsolatos tudnivalókat, a különböző képzési módokra vonatkozó ismereteket, s mindazon kérdésekben a tanácsadást, amikor a pályaválasztás végigvitelében speciális helyzetek adódnak /pl.: felvételi kudarcok megelőzésére több lehetőség kidolgozása, a bekövetkezett felvételi kudarc után az újabb lehetőség

megkeresése, a pályakezdéssel kapcsolatban felmerülő kérdések, problémák, stb./. Mindemellett a tanácsadók fontos és sajátos - de mint láttuk, a korántsem egyetlen - feladata a pszichológiai szakvizsgálatok és tanácsadás pályaválasztási szempontból problematikus esetekben /több irányú tehetség, pályaeéretlenség, túlzott kompenzációs igények, a teljesítménnyel, teljesítőképesseggel összhangban nem álló, ezért irreális elvárások, stb./. Ez a tapasztalatok és az igények, alapján kb. a pályaválasztók 5 %-át érinti.^{28/}

A pályaválasztási tanácsadás komplex tevékenység olyan értelemben is, hogy több intézmény részvételét tételezi fel. Így az elmondottakon kívül fontos szerepet töltenek be az orvosi, orvosegészségügyi szervek, mindenekelőtt az Iparitanulók Egészségvédelmi Intézete, mely országos feladatokat lát el a pályaalakmassági szakorvosi vizsgálatok végzésével. Hasonlóképpen az Országos Rehabilitációs Intézet is. Utóbbi az egészségileg károsult tanulók pályaválasztását ellenőrzi és segíti, egyes helyeken, mint pl. Budapesten a Fővárosi Pályaválasztási Intézettel szervezett együttműködésben.

Az iskolákban, nevelőotthonokban kibontakozóban van a pályairányító munka, ami elsősorban a feladat tudatosításában, a módszerek gazdagításának kere-

sésében nyilvánul meg. A pedagógusok segítése ebben a munkában elsősorban a pályaválasztási tanácsadók szakmai apparátusára hárul.

Méginkább növelik a pályairányítási munka iránti igényt és követelményeket azok a társadalom-politikai célkitűzések, törekvések, melyek a társadalmi igazságosság jegyében is érvényt kívánnak szerezni a tehetség elvének, ami nemcsak az egyén, hanem egyszersmind a társadalom érdeké is. Ezek a feladatok a hátrányos helyzetben lévő - főleg a kétkezi dolgozók gyermekei - tanulók megfelelő pályairányításában, pályaválasztásuk előkészítésében jelentkeznek.^{29/} A helyes pályaválasztásnál ugyanis nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy miként gazdálkodunk a jövővel, - az ifjúság értékeivel, adottságaikkal, tehetségükkel, a bennük rejlő egyéni lehetőségekkel.

Az iskolareform és a pályaválasztás összefüggése rendkívül szoros két oldalról: a reform törekvések, a korszerűsítés, az életrenevelés eleve igényli az intenzív, szakszerű, oktató-nevelőmunkába ágyazott pályairányító munkát, másfelől kedvező feltételeket teremt az ifjúság helyes pályaválasztásához.^{30/}

A reformdokumentumokban direkt módon is tükröződik az igény, követelmény a pedagógusok megfelelő pályairányító munkája iránt. Elég ha csak a rendtar-

tásokra, a Nevelési Tervre, Tantervre és az évente megjelenő tanévnyitó ~~ajánlatokra~~ ^{utasításokra}, valamint iskoláz-
tatási rendeletekre gondolunk. Az általános iskolák és gimnáziumok Rendtartásában pl. a "Továbbtanulás" címszó alatt többek között ezt olvashatjuk: Arra kell törekedni, "hogy a pályairányítás megfeleljen a tanuló" egyéniségének, képességeinek, valamint egészségügyi állapotának, a népgazdaság szükségleteinek.
"...A gyermekek iskolai évei alatt folyamatosra kell tenni a pályaválasztási tanácsadást, felvilágosítást és a továbbtanulásra irányuló propagandát". A nevelőotthoni Rendtartás pedig a bentlakásos intézmények rendeltetése, feladatai között szól a tanulók "egyéniségének és képességeinek megfelelő" pályairányításról.^{31/}

A kedvező feltételeket jelzi a tanácsadók hálózata, mely intézmények az iskolai pályairányító munka legközvetlenebb segítői. Emellett a demográfiai csúcs-korosztályok pályaválasztásának felrendezése nagy erőpróbát jelentett, de egyben gazdag, sokrétű tapasztalatokkal is járt. Ennek érzékeltetésére talán elegendőek az alábbiak. 1967-70 között végeztek az általános iskolákban az ötvenes években született gyermekek, az eddigi legnagyobb létszámú pályaválasztó évfolyamok. 1967-ben 9 ezer fővel, 1968-ban és

1969-ben mintegy 30-30 ezer fővel és 1970-ben 10 ezer fővel volt magasabb a 8. osztályt végzők száma a korábbi évekéinél, - ami 150-155 ezer főnyi volt. A feladatokat növelte, hogy ezekben az években a gimnáziumokban is igen népes évfolyamok végeznek, a korábbi középiskolai szerkezetből adódóan, melyben a gimnázium nagyobb arányt képviselt. 1966-1970 között mintegy 900 ezer fiatal fejezte be tanulmányait, ami 40 % -kal /250.000 fővel/ több, mint amennyi az előző 5 évben volt. Több, mint 50 %-kuk szakképzetlen, vagyis általános iskolás és gimnazista volt, aki iskolája végeztével pályaválasztás elé került, vagy közvetlenül munkát vállalt. A helyzet bonyolultságát mutatja az is, hogy 2/3 részük leány, továbbá, hogy mindössze 1/3 részük él városban, 2/3 részük pedig falun, illetve községben.^{32/}

Budapesten, ahol a demográfiai csúcson elhelyezkedő korosztályok létszáma elérte a 34.000 főt, sőt, a végzős gimnazistákkal együtt a 41 ezer főt, a Pályaválasztási Intézetben mindössze a tanulók 5 és fél százalékaival kellett felvételi kudarc miatt foglalkozni, azaz átirányítási jellegű tanácsadást végezni. Mindez azt mutatja, hogy az iskolák jól oldották meg nehéz feladatukat a demográfiai csúcskorosztályok pályairányításával. Kedvező feltételként jelentkezik ugyanakkor

a további pályairányító munkában, hogy a nagylétszámú pályaválasztó korosztályok, illetve évfolyamok pályairányításánál szerzett gazdag tapasztalatok a továbbiakban a kisebb létszámú évfolyamoknál hasznosíthatók, ami a munka minőségi fejlődését hozhatja magával. Így még elmélyültebbé válhat a pedagógusok munkája, több időt, energiát fordíthatnak saját maguk pályairányítási önképzésére, továbbképzésére is, s mindezt egyre inkább a tanácsadókkal kialakított kapcsolatban, együttműködésben végezhetik.

A kedvező feltételek közé kell sorolnunk az iskolareform pályaválasztásával szorosan összefüggő eredményeit, további célkitűzéseit is. Mindenekelőtt az általános iskolák fejlődésében elért eredményeket és a további fejlesztést szolgáló célkitűzéseket.^{33/}

Kedvező feltételt jelent a fiatalok pályaválasztásához a reformtörvény által szabályozott és mindinkább megvalósuló középiskolai szerkezet is, valamint ezzel egyidőben az egyes középiskola típusok sajátos funkcióinak kialakulása. Utóbbinak ugyanakkor feltétele az iskolatípusnak megfelelő, adekvát beiskolázás, mely megfelelő kiválasztás, pályairányítás alapján jöhet létre és elsősorban az általános

iskolákban dől el. Kialakultak a szakközépiskolák, sőt, a társadalmi, termelési, tudományos-technikai fejlődésnek megfelelően az új típusú szakközépiskolák is.^{34/}

A pályairányítási munka fejlődéséből, és tapasztalatokból, módszerekben egyre gazdagabb jelen gyakorlatából az alábbi következtetések adódnak. A közgazdasági, pszichológiai és pedagógiai elem különbözőképpen érvényesül e tevékenységben és az ezzel összefüggő eszköz- és ismeretrendszerben, valamint a pályaválasztási tanácsadás szervezeti struktúrájában is. A pályairányítás, pályaválasztási tanácsadás alakulásában azonban a komplex tartalom egyes faktorainak aránya, egyik, vagy másik faktor aránybeli, vagy kizárólagos dominanciája nem a véletlenek egymásmellettiességét mutatja, hanem határozottan nyomonkövethető benne a fejlődés logikája. Ez a fejlődés pedig a szintetizáló, tömegesen, módszeresen és folyamatosan alkalmazható gyakorlatban, a pedagógiai jelleg primátusában csúcsosodik ki.

A pályaválasztási tanácsadásban, a pályairányító tevékenységben a pedagógiai jelleg primátusának elismerése mondhatni, nemzetközi jelenség, - e munka gyakorlatának országonkénti eltérései ellenére is. Ugy az irányítás, mint a szakmák, pályák iránti tá-

jékoződés tömeges igényként jelentkezik világviszonylatban. Emögött egyetemlegesen a felgyorsult fejlődés, a tudományos,-technikai robbanás, a szakmák, pályák, foglalkozások differenciálódásának, változásának, átalakulásának problémája húzódik meg. Az 1967. októberében Magdeburgban megtartott pályaválasztási konferencia legfőbb konklúziói is a pályairányító munka pedagógiai jellegének továbbfejlesztésében summázható. Itt a Szovjetunió, Csehszlovákia, Lengyelország és hazánk pályaválasztási szakemberei vettek részt. A konferencia résztvevői mindenekelőtt a pályaválasztási tanácsadás komplex jellegét hangsúlyozták, melynek pedagógiai, közgazdasági, szociológiai, pszichológiai és orvosegészségügyi komponensei vannak. Megállapították, hogy e tevékenységnek szervesen be kell épülnie az iskolai oktató-nevelő munkába és hogy ebben az osztályfőnököknek, szaktanároknak, iskolaorvosoknak elsődleges szerepük van. De legalább ilyen fontos a pályairányító munkára való megfelelő kiképzésük, felkészítésük, a szakapparátus által való módszeres, hatékony segítségük.^{35/}

A hazai pályaválasztási, pályairányítási tevékenység továbbfejlesztésében igen jelentős a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1029/1971 /VII.3./ számú határozata "az ifjúság számára nyújtott pályaválasztási és pályairányítási tevékenység fejlesztéséről".

választási tanácsadás továbbfejlesztéséről".^{36/}

A kormányhatározat annak érdekében kívánja szabályozni, illetve ösztönözni a pályaválasztási tevékenységet, "... hogy a fiatalok intézményes támogatást kapjanak a képességeiknek leginkább megfelelő élethivatás megválasztásához és hogy tovább javuljon a társadalom szakemberszükségletének kielégítése." Ezért a tanácsadó munka a népgazdasági érdekeknek megfelelő irányító hatás érvényesítésére törekedjék, a munkaerőszükségletek és a fiatalok személyi adottságainak, képességeinek minél jobb összehangolására. "Mindezek érdekében fejleszteni kell a pályaválasztási tanácsadás tudományos megalapozását és tudományos kereteit".

A pályaválasztási tanácsadást az általános,- és középiskolákban folyó oktatási-nevelési folyamat szerves részévé kell tenni. Rendszeresen gondoskodni kell a pályaválasztási felelősök szervezett felkészítéséről és továbbképzéséről. A pályaválasztásra való felkészítést már az általános iskola alsó tagozatában meg kell kezdeni "és az 5. osztálytól tervszerű és folyamatos pedagógiai munkává kell fejleszteni. Oda kell hatni, hogy az iskolák tevőlegesen segítsék a fiatalok pályaválasztását, illetve pályakezdését. A kormányhatározat felhívja a figyelmet arra, hogy "a pályaválasztási

tási tanácsadást szolgáló iskolai foglalkozások keretein belül fokozott figyelmet kell fordítani a munkásszülők gyermekei képességeinek megismerésére és kibontakoztatásuk elősegítésére".

Igen nagy jelentőségű a kormányhatározatban a következő: "A művelődésügyi miniszter gondoskodik arról, hogy valamennyi pedagógusképző intézmény oktatási programjába a pályaválasztási tanácsadás a képzés szerves részeként beépüljön." Nem kevesebbet jelent ez, minthogy a pályaválasztási tanácsadással összefüggő ismeretek váljanak a pedagógiai kultúra szerves részévé.

A továbbiakban a kormányhatározat elrendeli a tanácsadásra szolgáló területi intézményhálózat teljes kiépítését.

A kormányhatározat szerint a pályaválasztási tanácsadás szakmai irányítása továbbra is a munkaügyi miniszter feladata, aki e tevékenységét az illetékes minisztériumok és az érdekelt országos hatáskörű szervek vezetőinek egyetértésével, valamint az Országos Pályaválasztási Tanács közreműködésével látja el.

A helyi pályaválasztási tanácsadó intézetek irányítását a határozat a fővárosi, -megyei városi és megyei tanácsok végrehajtó bizottságaira, illetve

szakigazgatási szerveire, a helyi pályaválasztási tanácsokra bizza.

Az is igen nagy jelentőségű, hogy a határozat szerint az egészségügyi miniszternek biztosítania kell a tanácsadók szakorvosi ellátását és az iskolaorvosok szakszerű pályairányítási tevékenységét.

A kormányhatározat felkéri az illetékes minisztereket, az országos hatáskörű szervek és az Országos Szövetkezeti Szövetségek vezetőit, gondoskodjanak arról, hogy a vállalatok, intézmények, állami gazdaságok, mezőgazdasági, kisipari termelőszövetkezetek kapcsolódjanak be a tanácsok irányítása alatt álló pályaválasztási tanácsadó intézetek munkájába. Segítsék a körzetükhöz tartozó iskolák pályaválasztási előkészítési, felvilágosító feladatainak ellátását és lehetőségeikhez képest anyagilag is támogassák azt a fontos tevékenységet.

A pedagógusok, pályaválasztó fiatalok és szüleik felé kifejtett tájékoztatás, tanácsadás, propaganda tevékenység a népgazdasági és egyéni érdekek összeegyeztetésén alapuljon.

A kormányhatározat végül felkéri a Kommunista Ifjusági Szövetséget, a Magyar Uttörők Szövetségét, az Országos Ifjúságpolitikai és Oktatási Tanácsot, valamint a Hazafias Népfront Országos Tanácsát, hogy

nyújtsanak aktív támogatást a pályaválasztási tanácsadás feladatainak eredményes megvalósításához.

- . -

II./ A pályaválasztás, pályairányítás jelentősége a nevelőotthoni tanulóknál.

Ha az állami gondozottaknál, nevelőotthoni növendékeknél vizsgáljuk a pályaválasztás, pályairányítás szerepét, annak fokozott jelentőségéhez jutunk el objektív és szubjektív indokok alapján egyaránt.

Néhány országos adat:

1./ A nevelőotthonokban nevelkedő tanulók száma és összetétele

A nevelőotthoni növendékek pályaválasztásának jelentőségét megnövekedett számarányuk is mutatja, valamint a tanulók összetétele. Még a felszabadulás előtt hazánkban mindössze 77 árvaház és szeretetház volt /közülük állami költséggel működő csak 15/, jelenleg 125 nevelőotthon működik, valamint 19 Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet. 1938-ban - amikor az állami gondozottak száma magas volt, mintegy 41.294 fő - a gyermekeknek mindössze 12,8 %-a volt állami intézetben. Döntő többségük - 87,2 % - nevelőszülőknél, vagy úgynevezett menhelyes telepen élt. Életkörülményeik

többségükénél nem tette lehetővé a társadalmi felemelkedést.

Ma az állami gondozottak száma az intenzív felderítő munka ellenére alacsonyabb a pusztán legel-
esettebbeket magában foglaló felszabadulás előttinek, -
mintegy 35.077 fő. Ugyanakkor a nevelőotthoni férő-
helyek száma a felszabadulás előtt 5.272 volt, ma pe-
dig 19.806. A növendékek száma 14.078, - szemben a
felszabadulás előttiivel. A nevelőotthonok növendékei-
nek jelentős többsége, 89,4 %-a állami gondozott.
/12.587 fő/^{37/}

Életkor szerinti összetételükből az derül
ki, hogy a gyermekek többsége általános iskolás. Az
1969. XII. 31-i állapotnak megfelelően számuk 10.201
fő, vagyis a növendékek 7,8 %-a. Köztük többségben
vannak a felsőtagozatosok - 62,9 %, - akiket a pálya-
választás pedagógiai előkészítése, a pályairányító
munka közvetlenül érint. Az általános iskolások több-
sége, 88,8 %-a állami gondozott. Számuk a 8. osztályig
fokozatos növekedést mutat. Legnépesebbek a 7. osztá-
lyok. A felsőtagozatos nevelőotthoni növendékek nagy
számarányában feltehetően az országos demográfiai vo-
nulat tükröződik, és főképpen, hogy a serdülőkor je-
lentkezésével és előrehaladtával fokozósnak a gyerme-
kekénél azok a zavarok, melyek miatt jelentős részük

állami gondozásba, vagy anélkül nevelőotthonba kerül.

A leányok száma az 1969-es statisztika szerint az általános iskolásoknál évfolyamonként kb. kétfőde a fiukénak, összességében 37,9 %. Az összes állami gondozottakon belül számarányuk 40,9 %. Közismert, hogy a lányok pályaválasztása nehezebb, mint a fiuké, mert viszonylag kevesebb a pályaválasztási lehetőségük. Bár a fenti százalékarány alatta marad az országos - nem nevelőotthoni - pályaválasztó fiu-leány arálynak, mégis önmagában bonyolult feladatot jelez. Ezt az is bizonyítja, hogy a felvételi kudarcok esetek lényegesen nagyobb arányban fordulnak elő leányoknál, mint fiuknál. Az említett statisztika szerint a nevelőotthoni pályaválasztó fiu-leány arány országosan 58,4 % a fiuk javára, szemben a lányok által képviselt 41,6 %-kal a 8. osztályosok között. Érdemes megjegyezni, hogy a lányok száma növekvő tendenciát mutat az egyes általános iskolás évfolyamoknál.

A helyzet bonyolultságát, s egyben a pályaválasztás, pályairányítás jelentőségét fokozza a túlkoros tanulók meglepően magas számaránya az általános iskolás nevelőotthoni növendékek között. 1 évvel túlkoros az 1969 évi statisztika szerint az általános iskolás tanulók 29,6 %-a, két évvel 15,8 %, három és

több évvel pedig 8,5 %.^{38/}

A nevelőotthonok növendékeinek közös vonása a hiányzó vagy a rövidebb-hosszabb időre labilissá lett családi háttér, avagy a gyermekek nevelésére véglegesen alkalmatlan család. Mindez növeli pályaválasztásuk jelentőségét és felelősségét, hiszen az életben számukra a legfőbb kapaszkodó, bázis a munkájuk lesz.

A pályaválasztás jelentőségét és felelősségét a család nélküli, vagy a labilis családi háttérű, állami gondozott gyermekeknél növeli, hogy 18 éves korukban önállóan kell boldogulniuk az életben. Állami gondozásuk ekkor - kivéve a továbbtanulókat - megszűnik, s így a befejezett szakképzettség, szakma, az eredményes munkatevékenységhez szükséges képességek, készségek, jellemvonások náluk a megélhetés, a becsületes életmód, az életben való helytállás achilles-pontját, fő bázisát jelenti. A túlkorosság, a többszörös próbálkozás pályaválasztásuknál azzal a veszéllyel is jár, hogy az állami gondozás megszűnéséig nem tudnak szakképzettségre szert tenni.

Családi helyzetük szerint az alábbi összetételt mutatják:

Árva:	522	az összes állami gondozott	1,5 %-a
Félárva:	5073	" " " "	14,7 %-a
Teljesen elhagyott:	3720	" " " "	10,7 %-a
Egyéb:	25287	" " " "	<u>73,1 %-a</u>
			100,0 % 39/

A részletesebb budapesti adatok a helyzetképet még súlyosabbnak mutatják. Budapesten a domináns okot alapulvéve a gyermekek 60 %-a erkölcsi, 25 %-a egészségügyi károsító tényezők miatt és 15 %-a a család anyagi-szociális helyzete miatt kerül állami gondozásba, illetve nevelőotthonba.^{40/}

Az egészségügyi és erkölcsi okok a szülők és a gyermekek egy részénél egyaránt fennállnak. Az erkölcsi okok között első helyen áll a családi élet felbomlása, az alkoholizmus, a szülők erkölcstelen életmódja. A labilis, vagy éppen a pozitív emberi energiák ujratermelésére alkalmatlan, más esetben súlyos anyagi nehézségekkel küzdő család, vagy a teljesen hiányzó családi háttér miatt a beválás a pályán a megfelelő megélhetés és a társadalmi beilleszkedés legfőbb biztosítékát jelenti. Ehhez fontos feltétel a gyermekek képességeinek, személyi-, egyéni lehetőségei-

nek és ennek felismerésén alapuló ambícióinak, egyéni helyzetüknek megfelelő pályaválasztásuk.

Az intézeti növendékek, állami gondozott gyermekek pályaválasztásának fokozott jelentőségét más vonatkozású adatok is mutatják. A Fővárosi Pályaválasztási Intézet 7. osztályos állami gondozottak körében végzett, megközelítően teljes körű felmérése alapján megállapítható, hogy ezen tanulók több, mint 75,2 %-a fizikai foglalkozású szülők gyermeke. A nem fizikai foglalkozású szülők gyermekei mindössze 7,8 %-ot tesznek ki közöttük. 4,8 %-nak nyugdíjasok a szülei, illetve gondviselői, - 12,2 %-nál pedig ismeretlen a szülő foglalkozása. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy a fővárosban a gyermekek nagyrésze - 53,2 %-a - mindössze 2,5 - 3 évet tölt átlagosan nevelőotthonban, túlzás nélkül beszélhetünk esetükben is arról a műveltségi hátrányról, melynek meglétét másokhoz viszonyítva a szülő, gondviselő foglalkozásihelyzete is jelzi. E tekintetben országosan is hasonló a kép, - a nevelőotthonban töltött idő a tanulóknál átlagosan 2-4 év. 41/

Ha a pályaválasztás körültekintő, a gyermek személyi tulajdonságainak, lehetőségeinek optimálisan megfelelő, ritkábban áll elő olyan helyzet, hogy a megkezdett utat félbe kell szakítani, mert ez e-

setben előre számbavettük a várható nehézségeket, s a leküzdésükhöz szükséges feltételeket.

2./ A továbbtanulók száma, megoszlása.

A pályaválasztás és a pályairányítás jelentőségét a nevelőotthoni növendékeknél mutatják az eldöntött pályaválasztás adatai és a tanulók szándékai. Az erre vonatkozó adatok évről-évre mutatnak bizonyos eltérést, ennek ellenére tartós helyzetre utalnak egy-egy éves időszak adatai is, tekintve, hogy az eltérés évről-évre viszonylag kismérvű, a belső arányokat lényegesen nem módosítja.

Az 1968-69-es tanévben az általános iskola 8. osztályát végzett nevelőotthoni állami gondozott tanulók száma 1500 volt. Ezek közül az 1969/70-es tanévben középiskolában továbbtanulók száma 182 /12,1 %/, szakmunkástanuló iskolában 1004 /67 %/, szakiskolában, szaktanfolyamon 53 /3,5 %/. Az általános iskola 8. osztályát végzettek közül tehát összesen 1239 fő /82,6 %/ tanul tovább. A tovább nem tanulók száma 261 fő /17,4 %/. Az 1968-as, vagyis egy évvel korábbi statisztika szerint a 9114 nevelőotthonban élő állami gondozott közül az 1967/68-as tanévben 1368 8. osztályt végzett tanuló hagyta el a nevelőotthonokat. Ebből továbbtanul 1222 /85,8 %/, nem

tanul tovább 146 /14,2 %/. E két év viszonylatában tehát a 8. osztályt végzettek száma emelkedő, a közülük továbbtanulóké pedig csökkenő tendenciát mutat.

Még kedvezőtlenebb a kép, ha az alábbiakat nézzük:

Az összes állami gondozott közül szakmunkástanuló 1262 /3,5 %/, középiskolában tanul 620 /1,7 %/, felsőfokú intézményben pedig 119 /0,3 %/.

A szakterületek szerinti választást mutatják az ifjúsági otthonok adatai. Az említett statisztika alapján a szakmunkástanulók 83 %-a ipari, 10 %-a mezőgazdasági és 7 %-a kereskedelmi pályára készül.^{42/}

A továbbtanulók viszonylag alacsony számából és méginkább a lemorzsolódás ismert tényéből a pályairányító munka nehézségeire következtethetünk. Ilyen a pályaválasztók és hozzátartozóik törekvéseiben megnyilvánuló minimalizmus, melyet teljes egészében a labilis családi helyzet sem indokolhat. Az eredményes pályaválasztásért másfelől sokat tehetnek a szakmunkásképző iskolák, középiskolák, kollégiumok. Közismertek azok a nehézségek, melyek pl. az emelt-szintű szakmunkásképzés követelményeiből fakadnak. De csak tudatos, intenzív pedagógiai segítséggel hozhatók be a középiskolai, főleg a tagozatos tantervi

anyag elsajátításánál azok a hátrányok is, melyek a hányatott előéletből, helyenként a gyengébb felkészítésből adódnak.

3./ A pályaválasztás indoklása az élethelyzetből adóan.

Maguk a gyermekek is igen nagy jelentőséget tulajdonítanak pályaválasztásuknak. Nevelőotthoni növendékek között három kívánságuk felől tudakozódtam. A megkérdezett 8. osztályosok - mintegy 500 fő - 70 %-a három kívánsága között direkt módon szerepelt a sikeres pályaválasztás, - sőt, ezen belül sokuknál az eredményes felvételi, a bejutás a választott pályára, iskolába. További 20 %-nál olyan kívánság jelentkezett, amely szorosan összefügg a pályaválasztással, vagy legalább is utal arra, mert a környezet megbecsülésének kivívása, a társadalmi hasznosság igénye fejeződik ki benne. A sikeres pályaválasztást direkt módon jelzők másik két kívánságának egyike - vagy mindkettő - közvetve kapcsolatban van a pályaválasztással, a megkérdezettek mintegy 60 %-ánál. /Utóbbi válaszok ilyen megfogalmazásban fordultak elő: "Egy jól kereső szakmát szeretnék, meg lakást". "Szeressenek a munkahelyemen". "Szeretném, hogy megbecsüljék majd a munkámat". "Legyen jó lakásom, motorom, munkahelyem". "Szakmám legyen, családom legyen, szeretnék szórakozni, művelődni

és hogy rendeződjék az életem". stb./ A 7. osztályosoknál direkt módon szerepel a sikeres pályaválasztás és a kívánt munkatevékenység iránti igény a gyermekek 52 %-ánál, indirekt módon pedig további 30 %-nál. 5-6. osztályosoknál az erre utaló kívánság, igény még csak általánosságban jelentkezik a tanulók többségénél, mint ezt a velük folytatott csoportos - és egyéni beszélgetéseken tapasztaltuk. /Ilyen megfogalmazásban, mint "becsületos embernek lenni", "jól élni", "hogyan szeressenek az emberek" "szép házam legyen és jó családom", stb./ Náluk még kevésbé tudatosult pályaválasztásuk jelentősége. A 7.-8. osztályosok válaszaiban feltűnő sok esetben a belső logikai, érzelmi egység, összefüggés a 3 kívánság között. /pl. "Jó szakmát elsajátítani, jó keresetet, jó otthont" kíván. Vagy: "Legyen rendes családom, a munkámban helytálljak és legyen egy kertés házam". "Ne végezzek nehéz munkát, jó társaságban dolgozzam és jól éljek." "Rendes otthon, jó szakmunkásnak lenni, rendes munkahely." "Jó kereset, szüleim egészségesek legyenek, meg legyen mindenem." "Önálló kereset, nagyfokú képzettség, családi ház." "Kikerüljek az intézetből, jól keressek, hogy házam is legyen és szeressenek."/

A válaszokból kiderül, hogy a gyermekek a

választott pályát életük megoldatlan problémáinak fő eszközeként tekintik. Többségüknél a pályaválasztásra vonatkozó vagy arra utaló kívánságokhoz társul az otthon, a család, az önállóság utáni vágy, életük alapvető problémájának megoldása. Itt a válaszok jelentős részénél kifejeződik a szorongás, a bizonytalanság is az iránt, hogy sikerül-e bejutni a választott pályára, sikerül-e célját elérni, helytállni az életben, illetve ott mi vár rá. Pl. "Szeretném, ha sikerülne a műszerész szakma. Ha ez nem sikerülne, akkor villanyszerelő leszek. Ha ez sem sikerül, akkor lehessenek kereskedelmi dolgozó."^{43/}

A pályaválasztás előkészítése során arra kell törekednünk, hogy a tanulók lássák a választott pálya és életük fő kérdései között az összefüggést, reálisan válasszanak, reális elvárásaik legyenek a pályával kapcsolatban, lássák, hogy céljuk eléréséhez mit kell tenniük, de ugyanakkor bizzanak önmagukban. Fel kell figyelniük arra, hogy a gyermekek egy részében irreális elvárások élnek. Pályaválasztásuktól, választott pályájuktól várják életük teljes rendezését, mindannak a hiánynak pótlását, melyek családjuk elvesztésével, vagy más negatív körülményekkel függenek össze. Azoknak a töréseknek, konfliktusoknak a korrigálását, melyek életükben sok esetben rajtuk

kívül álló okoknál fogva keletkeztek. A pályájuktól várnak mindent, amiben hiányt éreznek, mindannak a pótlását, melyet hiányolnak. Szeretetet, a családi otthon melegét, melyet a legjobb nevelőintézet sem tud teljesen pótolni. Bizalmat az emberektől, még akkor is, ha ők nem tudnak bizni senkiben. Tekintélyt, - a sokaságból való kiválást, sikereket, mert éppen önbizalmuk szenvedett csorbát, - mert nem biznak magukban eléggé. Egyéniségük érvényesítését, megbecsülést, elismerést, emberi méltóságot, saját otthont, saját családot. Csakhogy mindez, ha mégoly körültekintő is a pályaválasztás, nem megy simán, és főleg nem egyszerre. Ez akkor veszélyes, ha elvárásaik, aspirációik nincsenek arányban képességeikkel, alkalmazkodási és ellenállóképességükkel. Ez esetben a túlzott bizakodás könnyen újabb kudarcba, csalódásokba torkolhat. Éppen ezért fontos, hogy lássák és érezzék pályaválasztásuk jelentőségét és felelősségét, összefüggését egyéb, elsősorban életük alapvető céljaival, törekvéseivel. De irreális jelentőséget ne tulajdonítsanak annak, irreális lehetőségeket ne lássanak benne.

A hamis illúziók másik csoportja a helyes pályaválasztáshoz fűződik. Kezdő nevelők és maguk a gyermekek is, gyakran a pályaválasztást minősítik el-

hibázottnak akkor, ha a választást követően, szakmatanulás közben, vagy később nehézségek támadnak. Ilyenkor igen veszélyes elhamarkodottan határozni és pályaváltoztatást, újabb pályaválasztást javasolni, mert jóllehet az okok ténylegesen nem az előző pályaválasztásban keresendők. Az esetek többségében inkább a nehézségekkel szembeni gyengeségről van szó, a gyermek a tanulásban, munkában, az új környezetbe - iskolába, műhelybe, munkahelyi közösségbe - való beilleszkedésében jelentkező nehézségek elől menekül, s a szabadulást ezektől egy újabb pályaválasztástól reméli. A megoldás ilyenkor nem a megkezdett út megszakítása, nem az új pályaválasztás, hanem a gyermek átsegítése a nehézségeken. Ennek érdekében a nevelők igen sokat tehetnek és tesznek is. A legfontosabb, hogy a nevelőotthon rendszeres kapcsolatot tartson a 14-18 évesek évesek munkahelyeivel, a különböző iskolákkal.

Előfordulhat azonban, hogy egyes esetekben hibás volt a pályaválasztás. Változtatni azonban csak akkor szabad, ha minden megtörtént annak érdekében, hogy a fiatalok helytálljanak választott pályájukon és ha kétségtelenül tisztázódott, hogy a kudarc oka a hibás pályaválasztás volt.

A kérdés társadalmi fontosságának, jelentőségének felismerése fejeződik ki a gyermekvédelem kor-

szerüsítésére vonatkozó kormányhatározatban és az annak nyomán tett intézkedésekben, valamint a pályaválasztási tanácsadás tartalmi és szervezeti felépítésében. Mindezekkedvező feltételeket teremt a gyermekvédelmi gondozásra szoruló, ezen belül a nevelőotthoni növendékek pályairányításához, pályaválasztásához. Különösen kifejezésre jut ez a nevelőotthonok korszerűsítésében, egyfelől a differenciált, végsőfokon a folyamatos nevelés szervezeti és tartalmi feltételeinek megteremtésében. Kifejezésre jut másfelől a gyermekvédelmi dolgozók anyagi és erkölcsi megbecsülésében. Ez érvényesült most, a legutóbbi pedagógus fizetés-rendezésekor, melynek során a pályairányítási munka is külön ösztönzést kapott.^{44/}

A nevelőotthonok növendékei pályairányításának fontossága egyre felismertebb, s az ezzel összefüggő pedagógiai tevékenység mind tudatosabban vállalt feladat nemzetközi viszonylatban is. A Gyermekotthonok Nemzetközi Szövetségének XXII. Közgyűlésén - melyet hazánkban rendeztek meg 1970 júliusában - külön témaként foglalkoztak e fontos kérdéssel. A kongresszuson Dr. Lipkovszky Otton lengyel professzor a nevelőotthonokban élő gyermekek pályaválasztásra való előkészítéséről, a társadalomba való beilleszkedésükről tartott előadást. Ismertette az e körbe tartozó kutatásokat,

melyek foglalkoznak a pályaválasztás eredményességével, indítékaival, pedagógiai motiválásával egyaránt. Az előadó foglalkozott a pályaválasztás és a fiatalok társadalmi beilleszkedésének összefüggéseivel. Rámutatott arra, hogy e fiatalok társadalomba való beilleszkedésében a helyes pályaválasztásnak igen nagy szerepe van, de a társadalmi beilleszkedés problematikája nem szükhethető le arra. A pályairányító tevékenységnek, a pályaválasztásnak ugyanakkor számolnia kell mindazon tényezőkkel, melyek a nevelőotthonokból kikerült fiatalok társadalmi beilleszkedését eleve nehezítik /magatartási zavarok, túlérzékenység, családi helyzet/. Lipkovszky professzor hangsúlyozta annak fontosságát, hogy a nevelők rendszeresen konzultáljanak a tanulók pályairányításánál pályaválasztási szakemberekkel, pedagógusokkal, pszichológusokkal.

A kongresszus közegészségügyi bizottsága által megszabott témák között szerepelnek többek között az alábbiak: Hogyan segítik elő a gyermek jövőjét az otthonban a továbbtanulás, illetve a szakmai jövője vonatkozásában és ^{hogyan beillesztik elő} a családi beilleszkedésre? - A nevelőotthonok milyen lépéseket tesznek a gyermek beiskolázásá, elbocsátása érdekében? - Ezek a tervbevetett témák, vizsgálatok nemzetközi szinten még kedvezőbb helyzetet teremthetnek e fontos tevékenység feltételeinek

javitásához, tudatosabb végzéséhez, melyet a nemzetközi tapasztalatok felhasználása minden bizonnyal kedvezően befolyásol majd.^{45/a/}

Megemlítendő a FICE 1971 májusi kongresszusa is, melyet Königsteinben tartottak. A kongresszus magyar résztvevője Dr. Földesi Klára erről a Pályaválasztási Tanácsadás c. időszaki kiadványban számolt be. Innen megtudjuk, hogy a kongresszus témája: a veszélyeztetett gyermekek nevelésében résztvevő legfőbb tényezők együttműködése jelentőségének, lehetőségeinek és módszereinek megvitatása volt. A kongresszus témája kapcsolódott az UNESCO 1967-ben elfogadott programjához, mely a társadalmilag nehezen beilleszkedő gyermekek, fiatalok helyzetének elősegítését tűzte ki céljaul. E program megvalósításában együttműködik az UNESCO és a FICE.

A königsteini kongresszus tapasztalatai azt mutatták, hogy ma még a nevelőotthon, a különböző gyermekvédelmi szervek és nevelési tényezők együttműködése nem valósul meg kellő szinten. Megállapították: a nevelőotthon feladata, hogy koordinálja és irányítsa a családdal való kapcsolatot és felkutassa mindazokat a nevelési tényezőket, melyekkel együtt kell működnie a gyermekek érdekében. A szerző e tényezők között első helyen említi meg a pályaválasztási tanácsadókat, egyéb

intézmények mellett. Amint a cikk beszámol erről, a kongresszuson követelményként jelölték meg, hogy a nevelőotthonokban a csoportnevelők mellett u.n. "kiegészítő" szakemberek is működjenek: nevelési tanácsadók, pályaválasztási tanácsadók, szociálpszichológusok személyében. Fontos, hogy tevékenységük a gyermekeken túl a szülők nevelésére is kiterjedjen. A kongresszuson kialakult egységes állásfoglalás szerint a nevelési tényezők együttműködésének kérdései, feladatai közül különösen foglalkozni kell az alábbiakkal:

- Melyek legyenek a leghatékonyabb intézkedések, eljárások, teendők, melyekkel a veszélyeztetett gyermekek helyzete rendezhető állami gondozásbavétel nélkül.

- Kutatni kell: milyen legyen a korszerű nevelőotthoni hálózat, a nevelőmunka tartalmát, módszereit illetően is. Milyen szakemberek együttműködésével lehetne biztosítani a nevelőotthonok optimális hatékonyságát. Feladataik ellátásához milyen képzés, és továbbképzés szükséges ?

- A nevelőotthoni hálózat fejlesztése mellett gondoskodni kell a nevelési segítség más eszközeiről is. A nevelési tanácsadók, gyermekideggondozók, pályaválasztási tanácsadók és nevelőotthonok együttes te-

vékenysége alapján határozzák meg a gyermekek nevelési programját, és alakítsák ki helyzetük rendezésének feltételeit. Így dolgozzák ki és valósítsák meg a családterápiáját is.

Ugy vélem, hogy témám és az annak alapjául szolgáló szerény gyakorlati kezdeményezés a fenti, nemzetközi szinten fontosnak ítélt feladatcsoportban helyezkedik el.^{45/b/}

... - . -

III.

Kísérleti munkaprogram a nevelőotthoni növendékek pályaválasztásának segítésére, az intézményes együttműködés módszereinek kialakítására. A munka folyamatai eredményei.

A nevelőotthonok korszerűsítésének egyik sarkalatos pontja az ott elhelyezett gyermekek - illetve az intézmények kapcsolatainak gazdagítása. Ez nemcsak szervezeti kérdés, hanem elsősorban szakmai, pedagógiai, mondhatnánk a gyermekek helyes fejlődésének - a fejlődésükben bekövetkezett törés korrekciójának - egyik legfontosabb feltétele. A többségüknél bekövetkezett törés a rossz környezet, társadalmi tapasztalatok, vagy a hibás tapasztalat és viszonyulás alapján, annak hatásaként jött létre, - abban kulminál.^{46/} A

korrekcióhoz szükséges pozitív tapasztalatok és ezek személyiség-fejlődésbe beépülő reális feldolgozása csak a kapcsolatok gazdag rendszerében jöhet létre. A nevelőotthonon belüli szociális miliőt, közösségi kapcsolatokat élettel, vitalitással tölti meg, a nyitottság, a gazdag külső kapcsolatok. A gyermekek - nevelőotthon által elősegített, szabályozott és ellenőrzött - külső kapcsolatai elősegítik azon képességek, személyiségjegyek kialakulását és megerősödését, melyek később megkönnyítik számukra a társadalmi beilleszkedést. Ezért is van nagy jelentősége annak, hogy pld. a korszerűsítés hatására mind több nevelőotthoni növendék jár külső iskolába, keveredik a családban nevelkedő gyermekekkel, s így inger- és hatásgazdagabb alajon fejlődik. Emellett, illetve ezzel együtt a nevelőotthon meghatározott szervekkel, intézményekkel való kapcsolata, együttes munkája növeli a gyermekkel végzett munka szakszerűségét, hatásfokát és jelentősen gazdagítja eszközrendszerét. A gyermekek nevelésének, gondozásának vannak olyan szakaszai és területei, melyeket a nevelőotthon egyedül nem tud megoldani - és nem is kívánatos, hogy egyedül oldja meg. Talán leginkább ilyen a pályaválasztás, összetett jellegénél fogva /hogorvosi, pedagógiai, pszichológiai és közgazdasági kérdés egyszerre/, továbbá a gyermekek életében játszott

jelentősége miatt is, valamint azért, mert betetőzése - a munkábalépés, vagy a beiskolázás-a döntést követően önmagában több szerv, intézmény együttes manipulációjának koordinátarendszerében jön létre.

/Üzem, másik iskola, esetleg másik nevelőotthon, GyIVI, szakorvos, szükség esetén speciális pszichológiai tanácsadó apparátus, stb./

A nevelőotthon kapcsolatainak kérdése rendkívül összetett, még a pályaválasztásra szűkítve is. Magában foglalja az együttműködést a szülőkkel, iskolával, a termelőüzemekkel, patrónáló szervekkel. Itt most elsősorban azokkal az intézményekkel említjük meg a kapcsolat szükségességét - és utalunk annak tartalmára, az együttes munkában adódó konkrét feladatokra -, melyek szakmai szempontból jelentősen javíthatják a munkát, gazdagítják a nevelőotthonok lehetőségeit. Így mindenekelőtt a pályaválasztási tanácsadók és a gyermekvédő intézetek, utóbbiak és a nevelőotthonok kapcsolatát kell megemlíteni a pályaválasztási munkában. E kapcsolatok érintik a pályaválasztás előkészítését, továbbá az azt betetőző, az eredmény szempontjából igen fontos iskoláztatási szakaszt. Dolgozatomban ezt egy kísérleti munka eredményeként előálló, budapesti tapasztalatok alapján mutatom be, melyben szerves egységben, összerendezettségben jelentkeznek

ezek a kapcsolatok. Ugy vélem, a szerény tapasztalatok alkalmasak arra, hogy az egymás után megalakuló, illetve megerősödő vidéki pályaválasztási tanácsadók és a nevelőotthonokat, gyermek- és ifjúságvédő intézeteket együttes munkára indítsák, az együttes munka számos konkrét feladatára, lehetőségére és módszerére felhívják a figyelmet. Olyan kapcsolatok lehetősége kínálkozik itt a gyermekvédelmi intézmények számára, mely a nevelőotthoni növendékek eredményes pályaválasztását még jobban elősegitheti és ezzel a munka egészének lendítést adhat. A tanácsadók munkatársainak pedig olyan feladatok kínálkoznak a nevelőotthoni növendékek segítségével, melynél hasznosabb, bonyolultabb, nehezebb, szükségesebb és felemelőbb alig akadhat.

1./ Előzetes helyzet

A Fővárosi Pályaválasztási Intézetben korábban is foglalkoztak a budapesti állami gondozottak, nevelőotthoni növendékek pályaválasztásának segítségével.

Ez a tevékenység azonban csak a pszichológiai beavatkozást igénylő, esetlegesen jelentkező esetekre és az iskoláztatási kudarc miatt oda irányított gyermekekre terjedt ki. Ennek a pályaválasztási szolgáltatásnak a mértéke azonban nem érte el azt a

szintet sem, melyet az intézet ebben az időben nyújtott a budapesti iskoláknak, valamennyi pályaválasztónak. Míg a budapesti iskolák évek óta éltek azzal a lehetőséggel, hogy a pályaválasztási szempontból problematikus tanulók - évente a pályaválasztók 3-5 %-a - pszichológiai vizsgálatát kérik az intézettől és az így megalapozott tanácsadást felhasználják pályairányító munkájukban, - a nevelőotthonok növendékei szervezetten nem részesültek ebben. Ugyancsak kimaradtak abból a szolgáltatásból is, mellyel évek óta segítette az intézet a mozgásilag csökkent képességű, a szivbeteg, gyengénlátó- és epilepsziás tanulókat /az összes pályaválasztó évi 1,5 - 2 %-a/. Az oktatást irányító szervek és a budapesti iskolák jelentős segítségként könyvelték el a 7. osztályosok és végzős gimnazisták pályaválasztási szándékaiknak felmérését, elemzését, feldolgozását, melyet az intézet évről-évre elvégzett és közreadott. Ebből a felmérésből, feldolgozásból is kimaradt a nevelőotthonokban lévő gyermekek jelentős része, szándékaik tételes feldolgozása pedig teljesen. Az oktatási irányító szervek és a pedagógusok reflexiói alapján is hatékonynak bizonyult pályairányítási módszerek - ankétok, konzultációk, továbbképzés - is csak esetlegesen

érintették a nevelőotthonokat.

Igen gyakran jelentkeztek állami gondozottak, nevelőotthoni tanulók pályaválasztási kérdésekkel. Ezek a fiatalok legtöbbször azzal indokolták kudarcukat, hogy eleve nem arra a pályára készültek, s oda csak azért mentek, mert eredeti szándékukat nem tudták megvalósítani, s már nem volt más választásuk. Ugy találtam, hogy hivatkozásuk az esetek többségében nem alap nélkül való.

A korábbi években az általános iskola 8. osztályát végzett állami gondozottak, nevelőotthoni növendékek között feltűnően sok gyermek pályaválasztási jelentkezését utasították vissza első és második helyen. Ebben szerepe volt helyenként az iskoláztatást végzők, a felvételben érintett és tevőleges intézmények helytelen szemléletének, az állami gondozottakkal szemben elzárkózó, bizalmatlan magatartásnak is.

Emellett a megfelelő pályairányító munka hiányosságainak - az irreális, a követelményekkel kellőképpen nem számoló választásoknak, jelentkezéseknek. Az okok tehát sokfélék, a tény azonban a korábbi évek gyakorlata alapján a visszautasított állami gondozott, nevelőotthonokban nevelkedő gyermekek számarányát illetően egyértelműen megdöbbentő, magas volt.

1968. március-augusztus között - az iskoláz-

tatás időszakában - a pályaválasztók számához viszonyítva közel háromszor annyi nevelőotthoni tanuló, zömmel állami gondozott jelentkezési lapja érkezett intézetünkbe kétszeres, illetve többszörös visszautasítás miatt, mint az ilyen jelleggel legtöbb jelentkezési lapot hozzánk irányító kerületből. Ennek alapján a 8. osztályt végzett nevelőotthoni növendékek több, mint 28 %-nak nem realizálódott a pályaválasztási szándéka első és második helyen. Az iskoláztatási kudarc esetek száma ennél is nagyobb arányu lehetett, mert ebben az időszakban gyakran fordultak hozzánk nevelőotthonok tanácsért a visszautasított gyermekek helyzetének rendezéséhez. /Ezekben az esetekben a jelentkezési lapok nem érkeztek hozzánk./

2./ Kisérleti munkaprogram

Az 1968/69-es tanévben a Budapest Főváros Tanácsa VN Oktatási Főosztályának és a Pályaválasztási Intézet vezetőinek, felettes szerveinek egyetértésével olyan munkaprogramot dolgoztam ki, melynek célja a gyermekvédelmi szervek, nevelőotthonok és a Pályaválasztási Intézet szervezett együttműködésének megteremtése:

- az együttes munka alapvető módszereinek kialakítása,
- az állami gondozottak, nevelőotthoni növendékek hatékonyabb, eredményesebb pályaválasztásának elősegítése volt

Munkaprogramunk megvalósítása során minde-
nekelőtt arra törekedtünk, hogy kiterjesszük a neve-
lőotthonok növendékeire is a pályaválasztást segítő
szolgáltatásokat. Így intézetünk külön foglalkozott
a köztük lévő szívbeteg, csökkent mozgási képességű,
gyengénlátó és epilepsziás gyermekek pályaválasztásá-
val. Ez a tevékenység érintette a nevelőotthoni pálya-
választók 2,51 %-át. Intézetünk munkatársai pályavá-
lasztási pszichológiai vizsgálatot végeztek a pálya-
választók 6 %-ánál.^{47/}

Célul tűztük kisa pályaválasztási szempont-
ból különösen problematikus, különleges orvosi és
pszichológiai vizsgálatot, körültekintést, mérlegelést
igénylő eseteken túlmenően a "minden gyermekre kiter-
jedő" pályaválasztás segítségét, az alábbiakkal:

- a növendékek szándékainak feltérképezésé, elemzése,
az abban ható tendenciák vizsgálata,
- a pályaválasztás feltételeinek számbavétele,
- a pályairányító munka megjavítása,
- a pályaválasztás, a jelentkeztetés, iskoláztatás
mechanizmusának vizsgálata, ésszerűsítése,
- a jelentkezések realizálásának elősegítése, tartalék-
keretek és megfelelő otthon-férőhelyek biztosításával,
valamint az iskoláztatással kapcsolatos egyéb opera-
tív munkával.

Ennek alapján kezdetét vette egy olyan munka, melynek során a Pályaválasztási Intézetben évente körülbelül 800 főnyi nevelőotthoni növendék - többségükben állami gondozottak - pályaválasztásával foglalkoztunk, különböző jelleggel. Valamennyi 8. osztályos pályaválasztását segítettük a szándékok vizsgálatától a felvételi folyamat lezárásáig. Dolgozatomban ezt a folyamatot mutattam be részletesen, a felmérésben szereplő 570 főre vonatkozóan. Ezen túl a gyakorlati munkában segítséget nyújtottunk azoknak a 8. osztályos tanulóknak is, akik a felmérésben valamilyen oknál fogva nem vettek részt. /Betegség, távollét, vagy egyéb ok miatt kimaradtak abból - a felmérést követően érkeztek a nevelőotthonba, stb./

Foglalkoztam a nevelőszülőknél lévő, vagy vérségi kihelyezésű, saját családjában élő 8. osztályos állami gondozottak pályaválasztásának segítségével is. Továbbá az ifjúsági korosztályú, eddig valamilyen oknál fogva pályaválasztásában elkésett, vagy éppen pályát változtató állami gondozott fiatalokkal.

A továbbiakban 570 nevelőotthoni növendék pályaválasztását mutatom be és abból az állami gondozottakét - a felmérésben szereplők 80,1 %-a - követem tovább a felvételek befejezéséig, azaz a pályaválasztás ilyen értelmű megvalósulásáig.

A nevelőotthoni növendékek pályaválasztási szándékait két évfolyamnál vizsgáltam, két felmérés keretében. 1968 októberében kérdőíves felmérést végeztem a 8. osztályosok körében. A felmérés egy felsőtagozatos, a túlkoros és a kislétszámú speciális otthonok kivételével kiterjedt valamennyi teljes- és felsőtagozatos intézetre, valamint a Fővárosi Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetben elhelyezett növendékekre. A kérdőíveket - mely a függelékben látható^{48/} - a pályaválasztási csoportos vizsgálatoknál használatos kérdőívek e célra legalkalmasabbnak látszó kérdései felhasználásával készítettem el és emellett az intézetünk által készített, 7. osztályosok pályaválasztási szándékainak felmérését szolgáló, főváros szerte használt kérdőív kérdéseit foglalja magában. A szükséges összehasonlítás végett ugyanezt a kérdőívet kitöltötték a fent jelzett időszakban a 7. osztályos növendékek is. Céлом ezzel a pályaválasztási folyamat alakulásának nyomonkövetése, az abban ható tendenciák megragadása volt elsősorban, és a pályairányítás, befolyásolás lehetőségeinek feltárása.

A felmérésben résztvevő 8. osztályos növen-
dékek összetétele

Kérdőívet kitöltők száma összesen	e b b ő l							
	állami gondozott		nem állami gondozott		fiu		leány	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
570	457	80,1	113	19,9	370	64,9	200	35,1

Ez a belső összetétel állami gondozottak és nem állami gondozottak /továbbiakban "beutaltak"/, fiuk, leányok vonatkozásában a 8. osztályos pályaválasztók arányát jól érzékelteti, és megfelelően reprezentálja egyáltalán a nevelőotthonokban élő gyermekek fentiek szerinti összetételét.^{49/} A gyermekek összetételének jellemzője a nevelőotthoni pályaválasztóknál az állami gondozottak túlsúlya. Számuk, - mint a táblázat mutatja, több mint négyszerese a beutaltakénak. E mellett szembevetendő a fiuk számszerű többsége a leányokkal szemben. Ebben nem a fővárosi pályaválasztók nemek szerinti aránya vetül, hanem inkább a korábbi nevelőotthoni szervezeti struktúra. Tekintve a fiuk számára létesített gyermekvédelmi rendelkezésű ifjúsági otthoni férőhelyek alacsony, jóval a szükséglet alatt

voltát, és az ebből is fakadó további pályaválasztási hagyományokat - a gyermekek között a fiuk túlsúlya önmagában is jelzi a pályaválasztási nehézségeket.

A beutaltak között a fiuk-lányok aránya ilyen szempontból közömbös, mert - néhány, állami gondozásba torkolló esettől eltekintve - a 8. osztály elvégzése után visszatérnek családjukba, - míg az állami gondozottak többsége a pályaválasztás után is bentlakásos intézeti, kollégiumi elhelyezésre szorul.

A nem állami gondozott növendékek mögött minden esetben megtalálható a családi háttér, - ha az esetekénti csonka család is, - és helyzetük abban különbözik az állami gondozottakétól, hogy nem olyan súlyos, vagy nem olyan tartósan problematikus, bár valamilyen szempontból feltétlenül az. Így pályaválasztásukban - bár az a további feltételek alapján is szükséges mérlegelés miatt egyszerűbb, mint az állami gondozottaké, - ők is fokozott segítségre szorulanak. Adataik szerepeltetése az állami gondozottak mellett ezen túlmenően azért is indokolt, mert segítik a gyermekek helyzetéből adódó különbségek megfigyelését.

A kísérleti munka során fő kérdésként azt tekintettük, hogy a "minden gyermekre kiterjedő" pályaválasztási segítség jegyében valamennyi nevelőott-

honi növendék pályaválasztását javítsuk. Ennek érdekében a gyermekek szándékait a pedagógiai, pszichológiai tapasztalatokkal összevetve elemeztük, értékeltük és pályajavaslatokat készítettünk számukra.

Módszereinket a gyermekek kérdőíves anyagának elsődleges feldolgozása, egy részükkel explorációs beszélgetések, a nevelőkkel és a kapcsolt iskolák érintett osztályfőnökeivel való együttes tanácskozás és a 8. osztályosok csoportnevelőivel egyenként folytatott konzultációk alkották.

A pályajavaslatokat minden gyermekre vonatkozóan két alternatívában készítettük el. Ahol elérhető, vagy külön szükséges volt, felhasználtuk az előzetes orvosi és pszichológiai vizsgálatok anyagát is.

A pályajavaslatok kialakításánál az a cél vezetett bennünket, hogy a javasolt képzési módok, pályák a gyermekeknek optimálisan megfelelők legyenek teljesítőképeség és alkati, személyi tulajdonságok, adottságok, valamint családi-szociális helyzetük tekintetében.

A konzultációkon szűrtük ki a pályaválasztási-pszichológiai vizsgálatra utalandó gyermekeket, az egészségügyi probléma miatt külön kezelendő, fokozott orvosi körültekintést igénylő eseteket.

Pályaválasztási pszichológiai vizsgálatra azokat a gyermekeket javasoltuk a csoportnevelőkkel közösen, akiknél az előzetes, gyermekvédelmi területen végzett pszichológiai és orvosi vizsgálati anyag hiányos volt, nem nyújtott elégséges alapot a pályajavaslat kialakításához, vagy egyáltalán nem volt ilyen. Ugyanakkor ezeknél a gyermekeknél olyan jellegű, vagy súlyosságú pályaválasztási probléma jelentkezett, mely pedagógiai úton, pedagógiai eszközökkel nem látszott tisztázhatónak, feloldhatónak. A problémákat pályaeéretlenség, irreális igényszint, egészségügyi defektusok pszichikai következményei képezték. E gyermekek döntő többsége a tanulmányilag is leggyengébben, illetve labilisan teljesítők közül került ki. Másik csoportjukat azok alkották, akik ugyan jó tanulók /tanulmányi eredményük 4,6 - 3,7 között volt/, de akiknél ugyanakkor pszichikai tényezőket kellett tisztázni ahhoz, hogy középiskolai továbbtanulásra való alkalmasságuk eldönthető legyen.

A többi gyermeknél a szándékok megerősítését, vagy megváltoztatását - a gyermek áthangolását - tűztük ki célul. Ezt a munkát a továbbiakban természetesen a nevelőotthonok nevelői végezték el, igen eredményesen.

A nevelőotthonok munkatársaival folytatott

közös tanácskozáson tisztáztuk az iskoláztatási, pályaválasztási lehetőségeket, az egyes iskola típusok, képzési módok követelményeit, a pályairányító munka elveit, módszereit. Együttesen megvitattuk a gyermekek pályaválasztási szándékaiban ható és sajátosnak látszó tendenciákat.

Elláttuk a nevelőotthonokat a pályairányítási munkához szükséges újabb kiadványokkal, felhivtuk figyelmüket a rendelkezésre álló, beszerezhető, felhasználható pályairányítási módszertani eszközökre /filmek, diák, kiadványok, különböző propaganda anyagok/.

A pályatervek előkészítését szolgáló pályajavaslatok kialakítása során a nevelőkkel együtt megerősíthetőnek találtuk a tanulók pályaválasztási szándékainak 56,5 %-át. A szándékok 43,5 %-ában változtatást javasoltunk különböző jelleggel. A szándékokhoz viszonyítva a javaslat alapján a gyermekek egy részénél a szakirány megerősíthető volt, de változott a választott iskolatípus, illetve a képzési mód szintje. /Szakközépiskola helyett szakmunkásképzés, vagy fordítva, - egyes esetekben szakközépiskola helyett gimnázium, hagyományos szakmunkásképzés helyett B-tagozatos képzés, vagy fordítva/. Ez a változás érintette a gyermekek 12,1 %-át. A változások együttesen

emelték a továbbtanulók számát és a továbbtanulóknál a képzési szintet. Az ilyen jellegű - szint szerint javasolt - változások többsége, 60 %-a, a képzési mód emelését, - kb. 40 %-a pedig a képzési szint csökkentését célozta a konzultációk során számításba vett teljesítőképeség, teherbirás és egyéni helyzet alapján. Más esetekben a választott iskolatípus megerősíthető volt, de a szándékokhoz képest módosító javaslat született a szakirányt, szakmát, pályát illetően. Ez érintette a szándékok 26,2 %-át. Az iskolatípust és a szakirányítás meg kellett változtatni a szándékok 5,2 %-ánál.

A változtatást a pályaválasztási szándékokhoz képest több okból javasoltuk. Az okok egy-egy tanuló esetében is összetettek, ezért azokból a legjellemzőbbet, legalapvetőbbet emeljük ki. Eszerint a bejutás és a továbbtanulás, valamint a szakma, pálya körülményeihez viszonyítva a tanulmányi eredmény, vagyis a teljesítőképeség - másfelől esélyesség - alapján való mérlegelés képezte az okok 26 %-át, rátermettség, személyi adottságok - pszichikai, intellektuális, képességbeli, fizikai, erkölcsi - legnagyobb részét, mintegy 52 %-át. Egészségügy okok 5 %-ban és a családi helyzet 17 %-ban szerepelt. A változások okainak megoszlása is utal arra, hogy a pályajavaslatoknál nem

pusztán, semmiképpen sem kizárólagosan és mechanikusan a tanulmányi eredmények alapján mérlegeltünk.^{50/a/}

A jelentkezések azt mutatták, hogy a tanulók döntő többsége magáévá tette a pályajavaslatokat és annak megfelelően jelentkezett. Ugyanakkor a pályajavaslatok nem mechanikusan tevődtek át a jelentkezések sikerére, ami a gyermekek tényleges döntése helyett a pedagógusok álláspontjának voluntarista érvényesítését jelentené. Ez szerencsére nem következett be.

Ezek után a pályaválasztás megvalósulása is kedvezően alakult. A pályaválasztás megvalósulása alatt itt csak a bejutást, a sikeres felvételt értjük és nem a tényleges megvalósulást. A pályairányítási munka hatékonyságának azonban az is igen fontos mutatója. A sikeres megvalósulás legfőbb feltétele a reális, a követelményekkel és a gyermek erőivel egyaránt számoló pályairányítás. Ezen túl az alábbiakat is segítettük a gyermekek pályaválasztásának megvalósítását.

A különböző szaktárcáktól, üzemektől, vállalatoktól tartalék-kereteket kötöttünk le az állami gondozottak számára. A tartalék-keret igény alapját a pályajavaslatok képezték.

A jelentkeztetést központilag, a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet közvetítésével szerveztük. Itt egy, a Fővárosi Tanács VB Oktatási Főosztály, a Fővárosi

Pályaválasztási Intézet, valamint a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet munkatársaiból álló munkabizottság rendezte a jelentkezési lapokat, figyelembevée a diákotthoni, ifjúságiotthoni, MÜM-intézeti, középiskolai kollégiumi férőhelyekre vonatkozó igényt. A jelentkezési lapokon, illetve csatoltan jeleztük a kollégiumi, intézeti hely és a tartalék-keret biztosítását a fogadó iskolák felé. Ezzel egyszersmind megteremtettük annak is az alapját, hogy a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet, a nevelőotthonok és a Pályaválasztási Intézet figyelemmel tudják kísérni a gyermekek felvételének alakulását és közben azt a felmerülő problémák esetén, vagy azt megelőzendő, operative is megitsák. Ez a koncentrált együttműködés a felvételek lezárásáig, igen fontosnak bizonyult.

A Munkaügyi Minisztérium jelentős segítséget nyújtott az állami gondozott tanulók pályaválasztásának megvalósításához azzal, hogy az igényeknek megfelelően maradék nélkül biztosította a tervekkel összhangban az állami gondozott fiúk nagy részének /több, mint 200 fő/ MÜM-intézeti elhelyezését számos szakmában. Ugyancsak helyesnek bizonyult azt kezdeményezni, hogy az állami gondozott tanulók kötelező szakorvosi vizsgálatát a pályatervek alapján a jelent-

keзések előtt végezzék el. Ennek a kérésnek az Ipari-
tanulók Egészségvédelmi Intézete eleget tett és ezzel
nagy mértékben hozzájárult az állami gondozottak pá-
lyaválasztásának zavartalanabb, biztosabb megvalósu-
lásához.

Az eredmény a tanulók felvételében - szemben
a korábbi évekkel - igen jónak mondható. A felvételi
visszautasítások mintegy 5 %-ra csökkentek a korábbi
évi 28 %-ról. Az első helyen felvettek százalékará-
nya a gimnáziumnál 88 %, a szakközépiskolánál 81 %,
a gyors- és gépiró iskoláknál 100 %, a szakmunkásta-
nuló iskoláknál 90 %.^{50/b/}

A visszautasítások okai többfélék. Egyes
helyeken tapasztalható még az állami gondozottakkal
szemben a fenntartás, elzárkózás, - a felvevő iskolák
és a munkahelyek többsége azonban segítette, támogat-
ta felvételüket. Más esetekben a szülők oly módon
kapcsolódtak be gyermekük pályaválasztásába, ami vé-
gül is a felvétel, vagy egyáltalán a továbbtanulás
meghíusulásához vezetett. Viszonylag kevés volt az
orvosi okokból nem realizálható esetek száma. Néhány
esetben a gyermekek külső befolyásra a felvétel idő-
szakában változtatták meg elhatározásukat. Egyesek nem
jelentek meg a felvételi vizsgán, vagy a beiratkozást
mulasztották el. Helyenként a visszautasítást előse-

gitették szakszerűtlen jellemzések /amikor a pedagógiai javaslat kontraindikációban volt^a gyermekről rajzolt kép~~et~~/.

Ebből a munkából érdemes külön szemügyre venni a gyermekek pályaválasztási szándékait, a szándékokat motiváló indítékokat, a tanulók pályaismeretének szintjét, és forrásait, mert mindez fontos pedagógiai következtetések levonását teszi lehetővé.

IV.

A pályaválasztási szándékok iskolatípusok, pályák és tanulmányi eredmény szerint

1./ A pályaválasztási szándékok megoszlása iskolatípusok szerint.

Ha a nevelőotthoni növendékek pályaválasztási szándékainak sajátosságait keressük, azonnal szembeötlő a középiskola, ezen belül főleg a gimnázium iránti alacsony igény. Míg a fővárosi 7. osztályosok ugyanez évi szándékaiban a gimnázium iránti igény 27,2 %-ot tett ki s a középiskolát összességében még több gyermek igényelte közülük - együttesen közel 60 %-uk -, addig itt a középiskola iránti igény együttesen 23,2 % és ezen belül 1/5 részt sem képviselnek a gimnáziumra vonatkozó szándékok.

A leányok gimnázium iránti igénye viszont

a nevelőotthoni tanulóknál arányait tekintve háromszorosa a fiukénak, melyben az általánosan ható tendenciák érvényesülnek, bár az eltérés a fiuk és leányok választása között ebben itt lényegesen nagyobb arányú, mint az összes fővárosi pályaválasztónál.

Jelentős eltérést mutatnak a középiskolára vonatkozóan minden tekintetben az állami gondozottak és a beutaltak szándékai. A beutaltak számarányukhoz képest 10,7 %-ban választják a gimnáziumot, igényük ebben több mint kétszerese az állami gondozottakénak. Lényegesen magasabb a szakközépiskola iránti igényük is.

Az állami gondozott fiuk igénylik ezen a fokon legkevésbé a középiskolát, annak mindkét típusát, különösen a gimnáziumot. Erre utal, hogy a fiuk összesített százalékaránya ebben a ^{vonatkozásban} ~~következőt~~ alacsonyabb az állami gondozottak leányokénál.

Az alacsony középiskolai szándékokkal szemben magas a szakmunkásképzést tervezők aránya, majdnem annyi, mint a fővárosi - nem nevelőotthonban lévő - 7. osztályosok középiskolára eső százalékaránya.

A középiskolára és a szakmunkásképzésre vonatkozó szándékok belső aránya nagyjából fordított a két pályaválasztó kategóriánál. A továbbtanulást együttesen szándékozók százalékos aránya kb. megegyezik a két kategóriánál a pályaválasztási folyamat e szakaszában.

A 8. osztályos tanulók szándékainak százalékos megoszlása
/iskolatispusok szerint/

A tanulók megoszlása	Gimnázium %	Szakközép-iskola %	Középiskola együtt %	Szakmunkás-képző %	Gyors-gép-író isk. %	Munka-vál-lalás %	Pszich. vizsgálat %	Összesen %	fő
Összes tanuló együttesen	5,4	17,8	23,2	65,8	1,8	2,9	6,3	100	570
fiu	3,2	15,1	18,3	74,-	-	1,-	6,7	100	370
leány	9,5	23,-	32,5	51,-	5,-	6,-	5,5	100	200
Állami gondozott	4,2	16,-	20,2	68,-	2,-	3,-	6,8	100	457
Nem állami gondozott	10,7	25,7	36,4	57,6	0,8	0,8	4,4	100	113

A nevelőotthoni növendékek szándékai alapján a továbbtanulást választók százalékos aránya mintegy 6 %-kal alatta marad az összes fővárosi 7. osztályos pályaválasztónak, azonban ha számításba vesszük, hogy a tanulók 6,3 %-ánál ebben a szakaszban nem tisztázódott a szándék - a pszichológiai vizsgálatra utaltak -, az eltérés kisebbnek vehető. A továbbtanulást szándékozók közül még az összes budapesti szándékokhoz képest is alacsonynak tűnik a gyors- és gépirást választók százalékos aránya.

Az továbbiakban azt kell megvizsgálni, hogy kik mit választanak? Ezt a rendelkezésünkre álló adatokból a pályaválasztás egyik legfőbb rendező tényezője, a tanulmányi eredmény alapján lehet elvégezni.

2./ Pályaválasztási szándék és tanulmányi eredmény

A tanulók százalékos megoszlása tanulmányi eredmény szerint a 7. osztály évvégi tanulmányi eredménye alapján

Tanulmányi kategória		%
1.	5 - 4,7	4,7
2.	4,6- 3,7	19,3
3.	3,6- 2,7	59,0
4.	2,6- 1	16,5
5.	nem osztályozott	0,5
Összesen:		100,0

Összes tanuló tanulmányi átlaga együttesen: 3,3

Globálisan a 3,3-as tanulmányi átlag elfogadhatónak mondható, mely végső fokon megegyezik az ugyanezen évfolyam összes 7. osztályos fővárosi tanuló átlageredményével, sőt 0,05-dal felülmúlja azt. Ebbe azonban belejátszik az, hogy a nevelőotthoni gyermekeknél a 7. osztály év végi tanulmányi eredmény, az összes fővárosi gyermeknél pedig a 7. osztály félévi tanulmányi eredmény áll rendelkezésre az összehasonlításban.

A bemutatott adatok ugyan nem adnak képet a nevelőotthonok növendékei tanulmányi eredményének egyénekre bontott alakulásáról, pedig ez meglehetősen sajátos. A pályaválasztási folyamat különböző szakaszaiban azonban módosult volt ilyen összehasonlításra is. Jelentős részükénél gyakoriak a tanulmányi eredményben a nagy ingadozások, pozitív és negatív irányban egyaránt. A probléma, amely miatt a gyermekek nevelőotthonba, illetve állami gondozásba kerültek, ilyen, vagy olyan jelleggel befolyásolja tanulmányi eredményüket is. Képességeiket nem mindig fejezi ki az a tanulmányi eredmény, melyet nevelőotthonba kerülésükkor magukkal hoztak, vagy melyet közvetlenül azt követően értek el. Ez a tanulmányi eredmény erősen magánviseli azon körülmények hatását, melyek a gyermek egész fejlődését akadályozzák. Ugyanakkor gyakori és természetes, hogy a

körülmények megváltoztatásával, a nevelőotthonba kerülés után a gyermekek nagymértékben javítják tanulmányi eredményüket, mert az új helyzetben rendelkeznek a korábban hiányzó, a zavartalan tanuláshoz szükséges feltételekkel. Gyakoriak azonban náluk a nagy visszaesések is, a már korábban törést szenvedett személyiség érzékenyebben reagál a környezetében bekövetkezett változásokra, az őt ért hatásokra. /Esetleg annak a társnak, vagy nevelőnek az elvesztése, a-kihez kötődött./ Mindez vetülhet - és gyakorta szem-
betűnően jelentkezik - a tanulmányi eredmények ugrás-
szerű ingadozásában. Ezért a pillanatnyi tanulmányi e-
redményt itt kevésbé lehet alapul venni a pályaválasz-
tásnál, mint a zavartalanabb körülmények között, e-
gyenletesen fejlődő gyermekeknél.

A nevelőotthoni pályaválasztók tanulmányi e-
redménye eltér a többiekétől belső megoszlásában is.
Itt - mint a táblázat mutatja - a döntő többséget
- 59 %-ot - a közepesen teljesítő gyermekek alkotják,
míg az összes fővárosi, azonos évfolyamú pályaválasz-
tónál ez a réteg - a 3,6 - 2,7 tanulmányi eredményűek -
csak 35 %-ot tesz ki. A többséget - 43,8 %-ot - a jó
tanulók képezik 5 - 3,7 közötti tanulmányi eredmén-
nyel. Ez a tanulmányi kategória a nevelőotthoni gyer-

mekeknél viszont csak 24 %-ban van jelen, ami egyébként érthető, ha utalunk a körülmények személyiségére, és a tanulmányi eredményre gyakorolt hatására. A további tanulmányi kategória nagyjából egyforma arányban van jelen mindkét pályaválasztó rétegnél /17 - 21 %-os arány, melyből az alacsonyabb a nevelőotthoni növendékeké/.

Szándék és tanulmányi eredmény megoszlása

Tanulmányi kategória	Gimnázium %	Szakközép-iskola %	Középiskola összesen %	Gyors- gépirás %	Szakmunkásképző %ó	Munkát vállal %	Pszich. v. %	Összesen: %	fő
5 - 4,7	22,2	74,7	96,9	0	3,1	-	-	100	
4,6 - 3,7	11,7	38,5	50,2	1,7	42,-	0,8	5,3	100	
3,6 - 2,7	3,3	10,8	14,1	2,1	76,-	1,8	6,-	100	
2,6 - 1	1,-	3,1	4,1	1,-	75,9	9,5	9,5	100	
nem osztályozott	-	-	-	-	66,65	-	33,35	100	
Összesen:	5,4	17,8	23,2	1,8	65,8	2,9	6,3	100	/570/

A továbbtanulni szándékozók százalékos aránya a jó tanulókénál - első két tanulmányi kategóriában lévőkénél - magas, hasonlóan a nem nevelőotthonban nevelkedőkhöz. Az 5 - 4,7 közötti tanulmányi eredményűek 96,9 %-a középiskolát választ, - ez alig két százalékkal marad alatta az összes ugyanilyen tanuló fővárosi 7. osztályos törekvésének. A vizsgált évfolyamotnál. Eltérés inkább abban jelentkezik, hogy míg a nem nevelőotthoni pályaválasztók közül a legjobb tanulók 71,4 %-a szándékozik gimnáziumba menni, addig a nevelőotthoni tanulóknál a legjobb tanulóknak csak 22,2 %-a választja ezt az iskolatípust és további 74,7 %-uk a szakközépiskolát.

Ezt a törekvésüket helyzetükből fakadóan, érthetően - és ami a tendenciát illeti, helyeselhetően - a középiskola iránti igény mellett a mielőbbi befejezett egzisztencia elérésének, a szakképzettség megszerzésének célja magyarázza. A nevelőotthonban lévőkénél hasonló arányban jelezték továbbtanulási szándékukat a 4,6 - 3,7 közötti tanulmányi eredményűek, azaz a különbséggel, hogy csak 50,2 %-uk igényli együttesen a középiskolai továbbtanulást és jelentős részüket - 42 %-uk - szakmunkásképzésre gondol. Ez lényeges eltérés az ugyanez évfolyam nem nevelőotthoni tanulóinak szándékaihoz képest, ugyanis közülük az ugyan

ilyen tanulók 90,8 %-a jelölte a középiskolai továbbtanulásra vonatkozó szándékát. Az első két tanulmányi kategóriában lévő nevelőotthoni gyermekek közül főleg az állami gondozott fiúk mellőzték szándékaik szerint a középiskolát, akiknél ezt egyfelől a kelleténél alacsonyabb igényszint, másfelől a mielőbbi szakképzettség és munkavállalás célja, s a szakmunkásképzésben leányokhoz viszonyított nagyobb választási lehetőség magyarázza. A 3,6 - 1-ig terjedő tanulmányi kategóriákban lévők közül főleg a leányok és a nem állami gondozott fiúk jelölték a középiskolai továbbtanulást, melyet nem tekinthetünk reális törekvésnek a tanulmányi eredmény mellett a labilis családi háttér miatt sem.

A szakmunkásképzést a 3,6 - 2,7 közötti tanulók 76 %-a választotta és ugyan ilyen arányban szándékolták ezt a leggyengébb tanulók is, a 2,6 - 1 tanulmányi eredményűek. Utóbbiak egy részénél ez a tanulmányi eredmény miatt nem reális, hiszen ma már a szakmunkásképzés - két, három éves tanulás - komoly követelményeket támaszt a tanulókkal szemben. A követelmények azonban szakmánként, vagy legalábbis szakmacsoportonként differenciálódnak, miként a 2,6-1-ig terjedő tanulmányi eredmények is belső különbségeket takarnak. Így tehát a szándékok reális, vagy irreális

volta csak esetenként, egyénileg bírálható el, mint ahogyan később, a pályairányítás során ez be is következett.

A gimnáziumi tagozatok jelölése csak esetlegesen fordult elő a szándékokban, így nem volt értékelhető. Ez azonban arra enged következtetni, hogy a tanulók ezzel a lehetőséggel nem, illetve csak alig számoltak.

3./ Szakirányok, pályák, szakmák változatai a pályaválasztási szándékokban.

Pályaválasztási szándékok a további képzés igénye szerint a gimnáziumot választó tanulóknál.

szes fő	felsőoktatást igénylő pályák	szakmunkás képzést i- génylő pá- lyák	tanfolyami képzést i- génylő vá- lasztás	nem tudja még eldön- teni
31	19	7	3	2
tanár	6 matematikus 1.	elektroműsz. 1	stewardess 1	
vegyész	1 színésznő 1	fodrász 3	artista 1	2
állatorvos	2 nyelvész 1	rádiószer. 1	vegyész- laboráns 2	
művészet- történész	1 régész 1	eladó 1		
csillagász	1 könyvtáros 1	fogtechn. 1		
	technikus 1			
	mérnök 1			
szesen %	61	22	9,6	7,4
00				

Többségük elképzelése a választott pálya eléréséhez szükséges továbbtanulás szintjét alapul véve fővonásaiban összhangban van tanulmányi eredményeikkel. Kivételt azok képeznek, akiknél a tanulmányi eredmény alapján már a gimnáziumi továbbtanulás szándéka sem látszik reálisnak, mint ez látható volt az előző táblázat adataiból.

A gimnáziumot választó tanulók együttes tanulmányi átlaga 3,8. Ez alacsonyabb az összes fővárosi 7. osztályos tanulóból gimnáziumot választók tanulmányi átlagánál, mely 4,01. A 3,7 alatti tanulmányi eredményű gyermekek jelentős része a gimnázium mellett olyan pályát jelöl, melyek igény szintje inkább a szakmunkásképzéssel van összhangban.

A szakközépiskolát választók szándékai a választott pályák szerint

Összes fő	Felsőoktatást igénylő pályák	Szaktanulmányi képzést igénylő pályák	tanfolyami képzést igénylő pályák	nem döntött				
102	33	45	23	1				
elektromérnök	2	szakács	1	kertész	2	védőnő	1	"művelt ember" 1
textiltervező	2	erdész	2	adm.	1	eü.dolg.	1	
építész	1	festő	1	szobafestő	1	vegyész lab.	1	
vegyész	1	iparcikk.ea.	1	burkoló	1	csecsemő gond.	6	
tanár	2	keramikus	1			eü.asszisztens	3	
gyermekorvos	1	élelm.ipr	1			gyermekgond.	4	
gépészmérnök	2	fényképész	1			szülész nő	3	
könyvelő	3	pincér	4			ápolónő	4	
agronómus	3	rádiószer.	5			gépkocsi vezető	1	
tengerész	3	mech.műsz.	5					
mérnök	2	elektr.műsz.	7					
tanítónő	1	hir.t.műsz.	2					
divattervező	1	autószerelő	2					
festőművész	2	gépésztechn.	2					
vegyészmérnök	1							
orvos	3							
Összesen:								
% 100	32,4	44,2	22,5	0,9				

Ha figyelembe vesszük, hogy a szakközépiskolát választók 64 %-a jó tanuló - tanulmányi eredményük 5 - 3,7 között van -, akkor a felsőoktatási képzést feltételező pályát igénylők 32,4 %-os aránya a pillanatnyi státus szerint reálisnak tűnik. Inkább az a feltűnő, hogy a pályák igénysszintje nincs mindig összhangban a választott iskolatípussal és ezekben az esetekben a tényleges pályaválasztási szándékokhoz viszonyítva nem szerencsés az iskolatípus választása sem. Ez vonatkozik azokra a jó tanulókra, akik pl. orvosok, pedagógusok akarnak lenni, ugyanis céljuk eléréséhez a gimnázium alkalmasabb, mint a szakközépiskola. Ellenkező előjellel ez vonatkozik azokra a szándékokra is, melyeknél a választott pályára alacsonyabb igénysszintje nem kíván szakközépiskolai képzést /szobafestő, burkoló stb./. Ehhez még hozzájárul az is, hogy a szándékaik szerint szakközépiskolát választók 36 %-ának 3,6 - 2,7 között van a tanulmányi eredménye, - tehát egy részüknél a tanulmányi eredmény és a választott iskolatípus szintje nincs összhangban.

A gimnázium, illetve a középiskola utáni tanfolyami képzésről a gyermekeknek alig vannak ismeretei, ami érthető. A tanfolyami képzést igénylő pályák viszonylag magas százalékarányát elsősorban

az egészségügyi szakközépiskolára eső választók^{ok} adják, ahol az új típusú általános egészségügyi képzést alapul véve, később tanfolyami képzés útján szakosodhatnak a fiatalok.

Szakirány és tanulmányi átlag a szakközépiskolai szándékok alapján

sorrend	tan.át- lag nagysága szerint	szakközépiskolai profil, szakirány	tan. átlag	fő
1.		Pályafenntartási	4,7	1
2.		gépipari	4,3	3
3.		gyermekfelügyelői	4,3	1
4.		műszerész	4,2	21
5.		vegyipari	4,2	4
6.		közgazdasági	4,1	7
7.		közlekedési	4	4
8.		mezőgazdasági	3,9	8
9.		építészeti	3,9	2
10.		szerelő	3,8	14
11.		vendéglátóipari	3,7	7
12.		egészségügyi	3,4	23
13.		képző-és iparművészeti	3,2	4
14.		élelmiszeripari	2,9	1
15.		textilipari	2,8	2

A szakközépiskolai tanulást szándé-

kolók együttes tanulmányi átlaga 3,3 102

A szakközépiskolát választók együttes tanulmányi átlaga három tizeddel alatta marad a nem neve-

lőotthoni 7. osztályosokból szakközépiskolát választókének. Alacsonynak mondható annál is inkább, mert ez már a 7. osztály év végi tanulmányi eredményeken alapul. Egyébként a szándékok, tanulmányi eredmények és a szakközépiskolai szakirányok szerint belső struktúrájukban az összes fővárossal egyező tendenciát tükröznek. A tényleges, vagy vélt elhivatottság az egészségügyi pályák iránt a gyengébb tanuló leányokat is az egészségügyi szakközépiskolák választására ösztönzi. Itt a tanulmányi átlag 3,4 - viszonylag alacsony, de megegyezik az összes budapestivel.

Az ipari szakközépiskolákat választók együttes átlaga 3,9, ami a közgazdasági után a legjobb tanulmányi eredmény. Ebbe erősen belejátszik a műszerész szakközépiskolákat választó jó tanuló gyerekek tanulmányi eredménye /21 tanuló, együttesen 4,2 tanulmányi átlaggal/. Mint a felsorolásból kiderül, néhány szakközépiskolai típusra eső tanulmányi átlag a szándékok alapján alatta marad a követelményeknek a bejutás és a tanulmányi szint szempontjából egyaránt. Ez azonban itt viszonylag kevés pályaválasztót takar.

Szakmák és tanulmányi átlagok a szakmunkás-
képzést jelölő szándékokban

-4,7	4,6-3,7		3,6 - 2,7		2,6
műszerész 3,7	vájár 3,6	cukrász 3,2	textilny 3,-	mezőgazd. 2,6	
^x grafikus 3,7	^x optikus 3,6	cipő gy. 3,2	cipő fk. 3	pék 2,6	
	fényképész 3,5	postás ^x 3,2	tekercselő 3	^x gépkezelő 2,6	
	^x assziszt. 3,5	fényező 3,2	hegesztő 2,9	fodrász 2,4	
	acélszerk. 3,5	bőrdiszm. 3,1	tengerész ^x 2,9	^x kocsimosó 2,4	
	asztalos 3,4	kesztyüs 3,1	szakács 2,7	parkettás 2,1	
	^x fogtechn. 3,4	szücs 3	lakatos 2,7		
	gyógysz. gy 3,3	laboráns ^x 3	épületburk. 2,7		
	eszterg. 3,3	hajóépítő 3	kőműves 2,7		
	kötszővő 3,5	szobafestő 3	kereskedő 2,7		
	felszolg. 3,2	szerelő 3	élelm. ip. 2,7		
	varrószak- 3,2	kárpitos 3	marós 2,7		

A szakmunkásképzést választók együttes tanulmányi átlaga 2,9

A szakmunkásképzést választók együttes tanulmányi átlaga 3/10-del magasabb, mint a budapesti 7. osztályosoké, akik ugyanezt az iskolatípust választják. A műszerész szakmákat igénylők tanulmányi átlaga a legmagasabb, azonban ezt jó néhány olyan gyermek is választja, akik tanulmányi eredményük alapján szakközépiskolát is választhattak volna. A terület

A ^x-al jelölt szándékok alatta /pl. postás, gépkezelő, kocsimosó/ vagy felette /pl. grafikus/ vannak e képzésnek.

A terület

pályaválasztási tradícióival magyarázható, azonban, hogy az asztalos, esztergályos, szobafestő, - eltérően a nem nevelőotthonban nevelkedő gyermekekénél jelentkező helyzettől, - itt viszonylag magas tanulmányi eredménnyel szerepel. Az állami gondozottaknál a szándékok alapján a szakmák tanulmányi átlag szerinti sorrendjét a gyermekek helyzetéből eredő motivációk alakítják és nem annyira az adott szakma általános presztízse, illetve igény szintje. Tanulmányi átlag szerint pld. az asztalos, esztergályos megelőzi náluk a felszolgáló szakmát, a kötszővő konfekciós pl. a női szabóval /varrószakma/ egy helyre kerül; az esztergályos megelőzi a cukrászt de megelőzi a bőrdíszművest is tanulmányi átlag szerint. A szakács, a kőműves és a kereskedő egyforma tanulmányi átlaggal jelentkezik, - a fodrász alacsonyabbal mint a pék. Más esetben alacsony igény szint alapján választanak, nem a tanulmányi eredmény és a szakma tényleges igény szintje közötti összefüggés alapján. Ez ugyanakkor a frekventált szakmák jó részénél /cukrász, szakács, kereskedő, fodrász, stb./ csökkenti esélyüket a bejutásnál.

Szándékok szakirány és a választások aránya
szerint
szakközépiskola

10 főn felül	5 fő felett	5 fő alatt
egészségügyi 23	közgazdasági 7	képző-és ip.műv.4 építészeti 2
x_műszerész 21	x_mezőgazd. 8	x_közlekedési 4 élelmiszer. ip. 1.
rádió tv. műsz. 14	vendéglátóip. 7	vegyipari 4 pályafennt. 1.
		gépipari 3 gyermek f.ü. 1
		textilipari 2
58 fő	22 fő	22 fő
6:58	3:22	9:22

A választásokban 18 féle profil fordul elő.

A szakközépiskolát választók 56 %-a 6 szakirányra esik, 22 %-uk hármat és további 22 %-uk kilencet jelöl. A szándékok tömegének megoszlása szakirányok szerint egyenetlen, - különösen magas az egészségügyi szakközépiskolát választók száma, ami ilyen arányban itt sajátos.

Szakkultakészés

A 375 fő szakkultástanuló szándék megoszlása szakkák szerint.

40 főn felül	20 főn felül	10 főn felül	5 főn felül	3-4 fő	2-1 fő	
szobafestő 62	lakatos 37 autószer. 33	felszolg. 16 bórdíszm. 15	cukrász 9 fodrász 8	szakács 4 felv.sz. 4 kötszöv. 4 postás 3 cipő fk. 3 kályhás 3 élelmi- 3 szer.ip. 3 eszterg. 3 kőműves 3 hidép. 3 fényező 3	hajóépítő 4 textil.ny. 4 pék 4 központ f. 3 szer. 3 parkettás 3 hegesztő 3 bádogos 3 kesztyűs 3 kocsi m. 3 ép.gép.sz. 3 tengerész 3 gyógysz.gy. 3 maros 1	2 laboráns 1 2.fényképész 1 2 assziszt. 1 2 fogtechn. 1 2 szűcs 1 2 üveg.cs. 1 2 grafikus 1 1 gép.kez. 1 1 cipő gy. 1 1 tekercselő 1 1 vágár 1 1 acélszerk. 1

1:62	6:161	3:31	6:43	11:36	23:31
------	-------	------	------	-------	-------

A szakkát választók 18 %-a egy szakkára esik /szobafestő/, 42 %-uk választása hat szakma között oszlik meg. 11 %-uk választása 3 szakma között, 21 %-uk 17 féle szakma között, - 8 %-uk pedig 21 féle szakkát választ.

A szándékok tömegének megoszlása tehát az egyes szakkák között meglehetősen egyenetlen.

A szándékok elemzéséből is kiderül a tudatos irányítás fontossága.

A pályaválasztás ma már közvetlenül iskolaválasztást jelent. A gyermekeknek és az őket befolyásoló, irányító felnőtteknek pontosan ismerniök kell a középiskolák típusait, a gimnázium és a szakközépiskola képzési célját. Ismerniök kell a középiskolai képzés strukturáját és azokat a lehetőségeket, legalábbis fővonalaiban, melyek megnyílnak a fiatalok előtt a gimnázium, vagy a szakközépiskola - annak különböző típusai - elvégzése után. A választott iskolatípusnak tehát összhangban kell lennie a fiatal pályacéljával. A gyerekek szándékainak elemzéséből látjuk, hogy gyakran nem arra az iskolatípusra gondolnak, mely legalkalmasabb céljaik valóra váltásához, illetve megközelítéséhez. A gimnáziummal kapcsolatban tudni kell, hogy célja elsősorban a felsőoktatás előkészítése. A végzős gimnazistáknak ugyanakkor évente mintegy 25-30 %-a kerül felsőoktatási intézménybe. Ezért a gimnáziumot vállalóknak látniuk kell azokat az egyéb képzési-, és munkavállalási lehetőségeket is, melyek közül választhatnak a gimnáziumban érettségizett fiatalok. /Szakmunkásképzés érettségizetteknek, rövidített képzési idővel, kedvezményekkel, - egészségügyi szakiskolai képzés,

gyors- és gépirás, több ezer főnyi munkavállalással egybekapcsolt tanfolyami képzés, annak különböző válfajai./ /Ismerniök kell továbbá a pályaválasztás előtt állóknak a gimnáziumi szakosított tantervű osztályok nyújtotta konkrét lehetőségeket. Ide - és egyáltalán a gimnáziumba - csak a legtehetségesebb tanulókat szabad irányítani. Különösen fontos ez az állami gondozottaknál, mert a szakképzettség megszerzése gimnáziumi továbbtanulás esetén időben mindenképpen kitolódik. A szakközépiskola választásánál a profil meghatározása igen felelősségteljes, mert ezzel egyszersmind elköteleztük a fiatalt valamilyen szakirányba. A szülőknél, gyermekekben - de a pedagógusokban is - legtöbb kérdés az új típusú szakközépiskola körül fogalmazódik meg. /A technikumok átszervezése, a szakmacsoportos képzés, a konvertábilis munkaerő és a termelési követelmények összefüggése; milyen végzettséget ad az új típusú szakközépiskola, az új típusú egészségügyi szakközépiskola és az egészségügyi pályán való szakosodás, a közgazdasági szakközépiskolai ágazatok, technikusképzés lehetőségei, stb./ Minderre a szakirodalomból pontos választ kaphatnak a nevelők. Az évente megjelenő Pályaválasztási Tanácsadó könyvek is jó elvi-módszertani és gyakorlati eligazítást adnak e kérdéseken.

Egyfelől pozitív nevelési eredményt tükröz, hogy a nevelőotthoni növendékek körében nagyarányú a szakképzettség megszerzésének igénye. Ez különösen az állami gondozott fiúkra vonatkozik. Ugyanakkor ők tartózkodnak leginkább - gyakran a jó tanulók, jó képességűek is - a középiskolai továbbtanulás választásától. Az állami gondozott fiúk fele, annyian választják a középiskolát, mint a nem állami gondozott fiúk - és a nevelőotthoni leánytanulók is kétszeres arányban a fiúkhoz képest. Más oldalról ilyen különbség mutatkozik a munkavállalás tervezésénél is. A leányok közül többen tervezik ezt, mint a fiúk és az állami gondozottak együttesen nagyobb arányban, mint a nem állami gondozottak. Ugyanakkor ez nem mindig indokolt. Ezek általánosan ható tendenciák, melyekkel a differenciált pályairányító munka során számolnunk kell.

A szándékok elemzésénél fontos tényező a tanulmányi eredmény, persze korántsem az egyetlen. A tanulmányi eredményt a szándékok vizsgálatánál, értékelésénél a képességekkel összefüggésben kell néznünk, tehát a szorgalom, a tanulásba fektetett energia összevetésével. A választott képzési szint követelményeivel is össze kell vetnünk a tanulók tanulmányi eredményét. Ezt persze nem lehet mechanikusan ilyen, vagy olyan tanulmányi eredményhez kötni, mert

több tényezőtől függ, többek között az adott szakterület, iskolatípus, iskola frekventáltságától is. A képzési célok és a gyakorlati tájékozódás azonban eligazít ebben. Továbbá a tanulmányi eredményeket a választott pályaprofil, iskolatípus /profil/ alapján, differenciáltan kell néznünk és fejlődésben. Ma már az új továbbtanulási lap rovatai is külön feltüntetik a vonatkozó alap-tantárgyak osztályzatait. Ugyanakkor helyenként tapasztalható, hogy az osztályfőnökök, csoportnevelők ezekkel nincsenek pontosan tisztában. Enélkül pedig a szándékok elemzését, értékelését sem lehet helyesen elvégezni. Ha a tanulók tanulmányi eredményét így, sokoldaluan mérlegeljük, úgy tekinthetjük, mint a reális, vagy irreális szándék egyik fontos mutatóját. A tanulmányi eredménytől túlságosan eltérő - alatta vagy felette lévő - szándékok mögött szélsőséges esetekben olyan problémák húzódnak meg, melyek nevelési, vagy szakpszichológiai feladatot jelentenek a továbbiakban. /Tájékozatlanság, önismeret, vagy az önértékelési képesség hiánya./

A tanulmányi eredmény a pályaválasztásnak fontos feltétele is. A nevelőotthoni tanulóknál jellemzői az alábbiak:

Viszonylag magas a bukottak száma, különösen ha a túlkoros^{ak} tanulmányi eredményét is nézzük

/mintegy kétszer annyi a bukottak száma, mint a nem nevelőotthoni tanulók között./. Náluk a legfőbb feladat a hiányok, a lemaradás pótlása, - a 8. osztály sikeres elvégzése. A pályairányítási feladat többségüknél a munkavállalással egybekapcsolt szakképzési perspektíva kialakításában jelentkezik, mely a munkaterület, munkahely gondos, fenti szempontból történő megválasztását jelenti.

Eltérés mutatkozik a belső iskolába és a nem nevelőotthoni, külső iskolába járó gyermekek tanulmányi eredménye között is. A belső iskolába járóké néhány tizeddel magasabb. Ugyanakkor a helyzet ellentmondásos, mert köztudott, hogy a belső iskolák kevésbé jól felszereltek, képzési struktúrában /pl. szakosított tantervű osztályok/ is szegényebbek, differenciálatlanabbak, mint a külső iskolák többsége.

Másik sajátosság, hogy a tanulóknak mintegy fele tartósan közepesen teljesít, 20-25 %-kal több közöttük a közepesen tanuló, mint a nem nevelőotthoni gyermekek között. Ugyanakkor jelentős közöttük a tartósan jó tanulók száma, az általános iskolásoknak kb. 20-25 %-a. 3.7-5 közötti tanuló. Általános tendenciát tükröz, hogy a leányok tanulmányi eredménye együttesen jobb a fiúkénál, azonban megoszlásában szélsőségesebb. A leányok között több a jó tanuló,

de az egészen gyenge is több. Utóbbi kategória különösen problémát jelent a pályaválasztásnál.

Célszerű a gyermekek számára a több-variációs pályaprogram kidolgozása. Ebben jelentős szerepe van a B-tagozatos szakmunkásképzésnek, mely egyre több szakmára terjed ki. A nevelőotthoni növendékek pályaválasztási szándékainak elemzése és a velük folytatott beszélgetések is azt mutatják, hogy a tanulóknak meglehetősen hézagosa az ismereteik mindeerről.

A pályairányító munka feladataira hívja fel a figyelmet a szándékok tömegének megoszlása is - ennek aránytalanságai - az egyes szakmákra eső választások között.

Mint láttuk, a szándékok tömegének megoszlása egyenetlen, spontán tendenciákat tükröz, irányítási szempontból meglehetősen sterilnek látszik.

A szándékok tömegének megoszlása a különböző pályák, szakmacsoportok között, az ebben mutatkozó egyenetlenségek, megmutatják, hogy a tanulók pályaismereteit mely területeken kell gazdagítanunk. A szándékokban jelentkező szakmai profilok száma is utal a tanulók pályaismereteinek szintjére és azokra a tendenciákra, melyek hatnak a szándékok alakulására. /Csoport egy-egy tagjának befolyása, véletlen

tapasztalatból leszűrt hamis általánosítások egy-egy pályával kapcsolatban, divat, pályák presztízse, családi befolyás, helyi pályaválasztási tradíciók indakvát helyen való jelentkezése, stb./ E tendenciák feltárása és figyelembevétele - esetleg éppen ellensúlyozása - előreviheti a nevelő pályá-irányító munkáját, segítheti a tanulók helyes pályaválasztását. A gyermekek figyelmét fel kell hívni a különböző képzési módok lépcsőzetes egymásraépítettségére, a pályacél elérésének különböző lehetséges módozataira. /51/

V.

Szándékok és indítékok

A tanulók pályaválasztási szándékai utalnak a választás, döntés belső indítékaira, indítóokaira is.

1./ A szándékok megoszlása indítóokok szerint.

E tanulóréteg pályaválasztásának helyzetét, annak sajátosságait külső és belső, egymással többnyire ok-okozati összefüggésben lévő, egymással összefonódó tényezők határozzák meg. Ez tükröződik a gyermekek pályaválasztási szándékai mögött meghúzódó, a választásban, döntésben fontos szerepet játszó indítékokban, motivációkban.

Tapasztalataim és vizsgálódásaim arra utalnak, hogy a gyermekek jelentős része keveset tud arról a pályáról, melyet az iskolatípussal egyidőben közvetve, vagy közvetlenül választ, keveset gondolkodik azon, hogy miért választja ezt vagy azt a pályát. A tanulók egyáltalán nem, vagy csak felületesen, általánosságban tudják megindokolni választásukat, másfelől inkább csak az adott pálya lényegtelen vonásait látják. A véletlen tényezők megemlítése mögött nemcsak alacsony pályaismeretre, hanem alacsony igényszintre, primitív motivációkra lehet következtetni. /Szakács akar lenni, mert szeret enni, - hentes, mert szereti a húst, édesipari szakmunkás, mert szereti az édességet, - autószerelő, mert szereti a modern kocsikarosszériát, más esetben ugyanezért karosszerialakatos, - fodrász, kozmetikus, mert szereti a szép embereket; elektroműszerész, mert szereti a "fényt" stb./ Más esetekben a tanuló már mérlegel és önmagához, saját teljesítményéhez, tulajdonságaihoz, helyzetéhez viszonyítva választ, /mert azt "még" megtudja tanulni, "mert oda könnyebb bejutni", mert alacsony a tanulmányi eredménye és úgy gondolja, hogy "oda elég", - mert tehetséget érez iránta, - úgy véli, jó adottságokkal rendelkezik hozzá, stb./

A gyermekeknél a motivációk többnyire komplexen jelentkeznek, - rendezésüknél a leginkább domináló vehető alapul.

A szándékok százalékos megoszlása indítókok szerint

Csak pályát jelöl, nem indokol	Nem dönt, csak is- kolát vá- laszt	Nem vála- szol	Reálisnak, elérhető- nek tartja	Véletlen tényező alapján	Felületesen indokol, "mert tet- szik"	Megadja a vezérmoti- vációt	Összesen
							% fő
3,7	0,3	1,	3,	11,5	17,3	63,2	100 534

A választás indoka vezérmotiváció szerint

szociális	praktikus	esztétikai	anyagi	munkakö- rűlmény szerint	tantárgy alapján	"mert könnyű"	roman- tikus	összesen
							% fő	
22,1	19,	15,	12,4	9,8	9,2	8,6	3,9 100	338

A táblázat a pszichológiai vizsgálatra utalt tanulókat kivéve, felüleli valamennyi,
a felmérésben részt vett gyermek választát.

Gyakoriság alapján a szociális motiváció áll náluk első helyen, főleg a leányoknál. Ez egyfelől a 14 évesek - főleg a leányok - sajátosságaival magyarázható. Másrészt ebben vetül a gyermekek sajátos helyzete is, elsősorban helyzetükből fakadó kompenzációs törekvéseik. Közvetlenül kifejeződik benne az emberi kapcsolatok, a szeretet, az emberi elismerés utáni vágy, igény. Olyan pályákhoz kapcsolódik ez, mint az orvos, egyéb egészségügyi pályák, főleg a kisgyermekkel összefüggők - a pedagógus pályák - kereskedő, stb. E mellett ez a motiváció társulhat olyan szakmákhoz is, ahol ez önmagában a pálya tulajdonságai alapján nem indokolt. /pld. varrónő akar lenni, mert szereti a gyermekeket és nekik szeretne szép ruhákat varrni; - ha eladó, akkor gyermekcipőket szeretne eladni, - bőrdíszműves vagy cipőfelsőrész-készítő, hogy az embereknek így módon lehessen szolgálatára; - szobafestő, hogy szép szobákat csinálhasson másoknak, stb./

A sorrendben következő további három kategória - praktikus, - esztétikai, - anyagi - viszonylag magas előfordulási számában, szintén az állami gondozott növendékek sajátos helyzete fejeződik ki. A választott pályával szemben esztétikai igényt támasztók nagy részének voltaképpen törekvése kompenzációs, mellyel az élethelyzetből fakadó sajátos i-

gényeiket, szükségleteiket jelzik. A "szép" a választások alapján a gyermekeknél egyértelmű a ^{nekik} ~~nik~~ tetszővel. Ennek megválasztásával és birtokolásával pedig saját egyéniségüket kívánják érvényesíteni, ami abban is kifejezésre jut, hogy az intézetben minden közös - nem igazán a sajátjuk -, végső fokon az államé. Ha még mégoly szép és rendes is a holmijuk, a ruhájuk, cipőjük, felszerelésük - nem ők választják, hanem kapják. Szükségleteik kielégítése függőségi helyzetben következik be. Ezért olyan pályákat, szakmákat akarnak leginkább, mellyel megteremteni vélik maguknak a sajátot, a nekik tetszőt, a "szépet" /pld. asztalos akar lenni, hogy szép bútort csináljon magának, - varrónő, mert szereti a szép ruhákat stb./.

Az anyagi motiváció is viszonylag magas arányt képvisel a pályaválasztási szándékokban. A konkrét válaszokban világosan kifejeződik, hogy miért olyan fontos - elsősorban a fiúknak - ez a szempont a pályaválasztásnál. Az anyagiakat, a keresetet úgy tekintik, mint életük megváltoztatásának alapját /többnyire azért akarnak jól keresni, hogy lakást, bútort vegyenek/. Természetes, hogy a munkát, az azzal járó keresetet tekintjük javaink megszerzésének forrásául. Viszont, ha a 14-15 éves gyermekek mérlegelnek pályaválasztásuknál az anyagiak szerint, az álta-

lában nem ilyen jelleggel történik.

Mások a munkakörülményeket mérlegelik leginkább a választásnál. A munkakörülmények szerinti választásoknál főleg a változatosságot, mozgalmasságot igénylik, különösen a fiúk. Ez az igény fakadhat alkati sajátosságokból is, túl azon, hogy ez a 14 éves korú gyermekek - különösen a fiúk - tipikus szükséglete is egyben. A nevelőotthonban élő gyermekek-nél ezt az igényt fokozza a viszonylagos zártság, melyben élnek. /Pl. szobafestő akar lenni, mert szeret "vándorolni"; gépkocsivezető, hogy sokat járhasson a városban, megismerhesse az országot, stb./ A leányok a munkakörülményekben inkább a "könnyűt", "kényelmet", "tisztát" igénylik. A fiúk elsősorban a tanulás szempontjából igénylik a könnyűt, azt "ahol nem kell sokat tanulni." A praktikus igény előkelő helyét a gyakorisági sorrendben az magyarázza, hogy a nevelőotthonokban lévő gyermekek zömét a közepes tanulók, közepesen teljesítő fiúk alkotják, akik elsősorban praktikus intelligencia szempontjából fejlettek, sikerélményeik főleg ezen a területen vannak és módjuk is van az ilyen jellegű tevékenység gyakorlására. Másrészt, a fiúk sokféle szakma közül választhatnak és így inkább megtalálják a szakmunkás sáférában az érdeklődésüknek megfelelőt, mint a leányok.

Tantárgy alapján elsősorban a jobb tanulók

indokolják pályaválasztásukat, - főleg a középiskola^{lai} lát továbbtanulást tervezők.

A romantikus motiváció a szociális igényhez is közel áll, - itt azonban a gondoskodás, szeretet, vonzalom nem az emberek, hanem a növények, állatok, a természet iránt jelentkezik /mezőgazdász, erdész, kertész, állatorvos stb./. Ugyanakkor itt az izgalom, az érdekesség, a kalandvágy is motivál /vadász, tengerész, régész, stb./. Másrészt a szabadság, a változatosság iránti szükséglet is szerepet játszik itt.

A nevelőotthoni növendékek pályaválasztása nemcsak és nem elsősorban abban különbözik tehát másokétól, hogy mit választanak, hanem abban, hogy miért, milyen belső indítékoktól vezettetve történik náluk a pályaválasztás.

Pályaválasztásuk motivációinak tartalma, aránya és az egyes motivációk sorrendje alapján egyaránt sajátos vonásokat mutat.

A hazai pályaválasztási motivációs vizsgálatok közül Csirszka J.: Budapesti tanulók pályaválasztási indítékai c. munkája a legalkalmasabb az összehasonlításra.^{/52/} Ebből kiderül, - s ezt tapasztalataim is megerősítik, - hogy a nem nevelőotthoni budapesti tanulóknál pld. a szociális motiváció

más arányt képvisel és főleg másfajta indokolással jelentkezik. Náluk az anyagi motiváció áll első helyen, majd ezt követik a munka jellegére vonatkozó indítékok /könnyű, tiszta, stb./, továbbá a munka társadalmi megbecsültségének igénye, s csak ezután következik az emberekkel való kapcsolat, a segíteni akarás, a szeretet igénye az indítékok között, az előfordulás gyakorisága alapján. A motivációs sorrend, mint láttuk, a nevelőotthoni növendékeknél ettől eltérő. A nevelőotthonban élő gyermekek pld. az anyagi motivációkat az otthon-teremtés, önálló megélhetés igényével, önállósulási törekvéseikkel magyarázzák. A családban, többnyire rendezett körülmények között élő gyermekeknél ez más indokolással jelenik meg /pld. művelődés, öltözködés, szórakozás, nyaralás, utazás stb./. Természetesen náluk is fontos szerepet játszik a serdülőkre jellemző önállósulási vágy, melynek legfőbb eszközét leendő pályájukban látják, amihez hozzátartozik az anyagi önállóság is.^{/53/}

2./ Az élethelyzetből adódó sajátosságok.

Az állami gondozott gyermekeknél az emberi kapcsolatok, a szeretet, elismerés, önállóság, függetlenség, szabadság, az egyéniség érvényesítésének igénye a döntő, mely élethelyzetükben, élet-

körülményeikben leli magyarázatát. Szándékaikban gyakran kompenzációs törekvések fejeződnek ki, melyek elemzése, értékelése, acceptálása, tolerálása, vagy elutasítása fontos feladatot jelent nevelésükben és közvetlenül pályaválasztásuk előkészítésében is.

A kompenzáció a dinamikus lélektan területére tartozó fogalom. A szakirodalom a védekező mechanizmusok közé sorokja, mely nyilvánul^{ezzel}hat kielégítő, pótló, megkerülő mechanizmusként.^{/54/} Valódi, vagy vélt szubjektív hiányérzetre, - valódi, vagy vélt kisebbségi érzésre, illetve annak érzésére vezethető vissza. Alapja tényleges, vagy vélt leértékeltség, vagy a leértékelés veszélyével járó helyzet; lényege: az azzal kapcsolatos frustrációra adott viselkedési, törekvési válasz. A szociálisan, pszichésen normálisan fejlődő és viselkedő emberben a frustrációkkal szemben - a fellépő szükségletek ki nem elégülése, annak akadályoztatása esetén - kialakul a frustrációs tolerancia, és alkalmazkodási képesség, melynek segítségével megtalálja a megfelelő reagálási módokat. Ha ezt meghaladja a frustráció intenzitása, vagy ha ez a tolerancia nem alakult ki /pld. elkenyveztetett, szükségleteiket készen kapó gyermekek/, akkor az egyén visszavonulással, vagy kompenzációval, sőt túlkompenzációval válaszol. Ha a kompenzáció sajátos helyzetéből fakad - amikor a gyermek helyzetét

érzi frustráltnak, és azt szembeállítja egy átélt, vagy elképzelt, számára kedvezőbb helyzettel - igyekszik mindent kerülni, amit ebből a helyzetből adódóan megkülönböztetőnek érez, s ezzel mintegy kisebbségi, csökkentértékűségi érzését kompenzálja. Innen is magyarázható az állami gondozottak, illetve intézeti növendékek tiltakozása mindennel szemben, ami uniformizált, megkülönbözteti őket másoktól, /pld. intézeti egyenruha/, - amit helyzetükből adódóan kényszernek, oktrojációnak érznek. Pszichikailag tehát a szabad pályaválasztásnak, az önálló válogatásnak, döntésnek náluk fokozott szerepe, jelentősége van. Nagyrészt ettől függ a választott, majd később működési területükül szolgáló pályával való indentálódásuk is. A kompenzáció tehát lehet pótló, helyettesítő jellegű is, mellyel az egyén egyensúlyának fenntartására, helyreállítására törekszik /helyettesítő pld., amikor a mozgásfogyatékos ember kiemelkedő szellemi teljesítményre törekszik, pótló, amikor az intellektuálisan gyenge a prakticitás terén törekszik sikerélményekre, a matematikából gyenge fokozottan foglalkozik az irodalommal és ott igyekszik kitűnni stb./.

A kompenzáció tulajdonképpen fontos mechanizmus. Az egész személyiség fejlődésére kedvező hatású lehet, és képezheti értékes tevékenység forrását,

megakadályozhatja a személyiség beszűkülését. A veszélyek a túlkompenzálásnál jelentkeznek, mert ezek további konfliktusokat eredményezhetnek. Olyan törekvések, melyeknek az egyén személyi adottságai, képességei miatt nem felelhet meg, személyi és társadalmi korlátokba torkollnak, irreálisaknak bizonyulnak és negatívan hatnak vissza az egyénre, a személyiségre. Tehát a baj ott kezdődik, amikor a kompenzációs törekvés túllépi a személyes és társadalmi kereteket, lehetőségeket. Ez inadekvációhoz és irreálitáshoz vezet. Ujabb konfliktusokat, csalódásokat eredményez. Ha ez történik, bekövetkezhet, hogy az egyén kerül minden intellektuális és társadalmi erőfeszítést, az élettel járó természetes frustrációkon nem tud úrrá lenni. Mindennek a pályaválasztás előkészítésében, a pályairányításban igen nagy jelentősége van. Egyben azt is láthatjuk, hogy ez probléma a nevelés szélesebb közegébe ágyazott s csak a gyermekek tudatos, okok, helyzetüket értő, intellektuális, érzelmi, erkölcsi nevelésével oldható meg.

A nevelőotthoni növendékek pályaválasztásánál tehát a legfőbb motivációs bázist az élethelyzet szolgáltatja. Ez érthető és a pályairányító munkánál bizonyos körülményekkel alapul is kell venni, mint adottságot. Sőt: az élethelyzet lehet a frustrációs tolerancia, a küzdőképesség nevelésének forrása is.

A helyzetet ugyanakkor kedvezőtlenül befolyásolja a nevelőotthonok hálózati tagozódása.

Ez a kérdés hozzátartozik a nevelőotthoni növendékek pályaválasztásának sajátosságaihoz. Az eddigiekből is következik, hogy a pályaválasztás helyes pedagógiai előkészítése, a pszichológiai hozzáértéssel végzett pályairányító munka csökkenti a gyermekben a pályaválasztással egyidőben fellépő frustráció intenzitását. Bizonyos mértékben a pályaválasztás és az azt követő első időszak minden fiatalnál meg rázkódtatással jár, melyet az egyik könnyebben, a másik nehezebben visel el, s melyre különbözőképpen reagálnak. Az ismert, megszokott iskola, tanárok, osztályfőnök, iskolatársak helyett most új helyzet előtt állnak, ami várakozást, izgalmat, feszültséget okoz bennük. Ezt fokozza gyakran a szorongásig a bizonytalanság érzése, annak eshetősége, hogy nem jutnak be a választott pályára, iskolába. Az állami gondozottaknál ez a bizonytalansági tényező többszörös, mert az otthon-hálózat tagozódásából, a szervezeti struktúra fogyatékoságából adódóan e tanulók jelentős része a pályaválasztással egyidőben nemcsak iskolát, hanem otthont is cserél. Az pedig, hogy hova, melyik otthonba, esetleg melyik városba kerül, attól is függ, hogy milyen pályát választ. Ez a pályaválasztás időszakában nagyban foglalkoztatja a gyermekeket,

és érthető módon meg is zavarja őket. Olyannyira, hogy gyakran célt tévesztenek és az otthon-választás jelentkezik náluk elsődlegesen. Gyakran tapasztalható, hogy igyekeznek menteni, fenntartani meglévő kapcsolataikat és ezt teszik meg elsődlegessé pályaválasztásuknál. Arra a kérdésre, hogy mi vezeti pályaválasztásában /miért ezt vagy azt a pályát választja/ több esetben kaptunk ilyen, vagy erre utaló választ. /Jelenlegi társával továbbra is együtt akar lenni, vagy máshol lévő testvérével egy helyre akar kerülni, ezután reméli egyik, vagy másik otthonba, kollégiumba a bejutást./ Pályaválasztási tanácsadás során is tapasztaljuk, hogy egyik-másik pálya, szakma felmerülésekor az állami gondozott gyermekek elsőnek azt kérdezik, "és akkor hova kerülök, melyik otthonba?". Elsősorban ezt kívánják tisztázni, e szerint mérlegelnek. Az élethelyzetből fakadó fokozott igény, szomj, az emberi kapcsolatok iránt, - a szervezeti helyzetből eredően meglévő kapcsolataiknak megszakadása, elvesztése, ezek helyébe újak keresésének, a meglévők új helyzetbe való átmentésének törekvése ilyenkor elsődleges és a gyermekükben is megfigyelhető a sorukat hosszabb távon befolyásoló voltaképpen kérdése, a pályaválasztás.

Az ifjúsági korosztály elhelyezését szolgáló férőhelyek szűkös volta önmagában is nehezíti az állami gondozott növendékek pályaválasztását. - Ebből

adódóan érthető és szükséges a gyermekvédelmi szervezetek, a nevelőotthonok törekvése, hogy az általános iskolás otthonokból kikerülő állami gondozott fiúk egy része a továbbiakban MűM intézetekben kapjon elhelyezést. A MűM intézetekben létesített férőhelyek viszont mindenekelőtt a hiányszakmák benépesítését szolgálják s e célra a nem helyi lakosu fiataloknak biztosítják a bentlakást, az intézeti helyre egyéb okoknál fogva rászorulóknak mellett. Így ez a két irányból ható markáns törekvés szinte meghatározó lett az állami gondozott fiúk többségének pályaválasztásában és jelentős mértékben beszűkítette azt, előtérbe helyezve a hiányszakmákat, szinte mint kizárólagos lehetőséget, mellyel a szakmaválasztás, oda a biztos bejutás és az intézeti férőhely is biztosítható. Emellett ezek a gyermekek kétségtelenül olyan pályákra mennek, amelyek népgazdaságilag igen fontosak és nagy felvevő kapacitásúak, elsősorban a vasipar, vegyi ipar, építőipar/. Csak éppen a választás és a választást érzelmileg is megalapozó, a döntést az önállóság síkjára helyező válogatás szűkül le így, és a választásnak nem képezhetik alapját a gyermekek adottságai, személyi tulajdonságai a kívánt mértékben. Választás helyett ez a megoldás inkább a kész helyzet elfogadását jelenti, melynek tarthatat-

lanságát az esetek egy részénél a későbbi szakma változtatás, a szerződésbontások is jelzik. Jelentős eredménynek tekintjük, hogy újabban a Munkaügyi Minisztérium segítségével az állami gondozott fiúk intézeti elhelyezését a korábbinál sokkal több szakmában lehetővé teszik, az igényeknek megfelelően.

A pályairányító munka fontos része, hogy kutassuk, felismerjük a gyermekek szándékait alakító motivációkat és azok alapját képező szükségleteket. Ugyanakkor a pozitív és a pályaválasztás szempontjából adekvát személyiségjegyek fejlesztésével együtt, megfelelően kell motiválni a pályaválasztási szándékokat. Vagyis a motivációs bázis gazdagításával, újabb, a személyiségnek és az élethelyzetnek megfelelő motivációkkal kell elősegíteni a helyes pályaválasztást. A motivációk alakításában, nevelésében igen jelentős feladatot képez a gyermekek - és az őket pályaválasztásukban befolyásoló, irányító felnőttek - pályaismereteinek gazdagítása.

VI.

A tanulók pályaismerete és azok forrásai.

A legfőbb tennivaló a nevelők, osztályfőnökök pályaismeretének gazdagítása, a gyermekek pályaismeretét növelő módszertani eszközök tudatos fel-

használása.

1./ Mit foglal magában a pályaismeret ?

Az egyes pályák és a velük kapcsolatos képzési módok információs anyagát, melyeknek tartalmazniuk kell a szakmák, pályák sorában és struktúrájában, valamint a kapcsolódó képzési módokban bekövetkező változásokat. A pályákról szóló ismeretek rendszerében különösen fontos helye van a követelmények ismertetésének úgy a pályák, mint a képzési módok vonatkozásában. Ezen belül fontos szerepük van az alkalmassági- és szintbeli követelményeknek, a pályák és hozzájuk vezető képzési módok, iskolatípusok megválasztásában, a választást, döntést megelőző mérlegelésben. A pályaismeretnek tartalmaznia kell mindazt, ami a személyiséggel adekvát, reális pályacél kialakításához hozzásegít: a pályacél megvalósításának különböző útjait, lehetőségeit. Pl. ha valaki eldöntötte, hogy pedagógus lesz, ismernie kell a pedagógus pálya különböző területeit, szakmai kombinációit, az egyes területeken adódó differenciált pszichikai, intellektuális, egészségügyi követelményeket, a pedagógus pályával kapcsolatos képzési módok különböző szintjeit, a képzési struktúrát, és a felvételi követelményekre, körülményekre vonatkozó

konkrét információkat. Vagyis a pályaismeretek fejlesztése során pályaprofilokat mutatunk be, melyek az alábbiakat foglalják magukban: a munka leírása, anyaga, jellege, - monotónia, ritmus, pontossági jellemzők, helyhez-kötöttség, helyzetváltoztatási lehetőségek, önállóság és végrehajtás aránya -;

egészségügyi vonatkozások, jellegzetes veszélyek, munkaártalmak; a munkatársi kapcsolatok lehetőségei, jellemzői /alá-fölé, -mellérendelés, - csoportban, vagy elszigetelten végzett munka/; - munkaerőkölcsbeli követelmények /- pontosság, megbízhatóság, fegyelmezettség, stb./.

A pályaprofil továbbá magába foglalja a munkavégzés személyi követelményeit, Egészségügyi: testalkat, fizikai teherbirás, külső megjelenés, idegrendszeri követelmények és sajátosságok; intellektuális követelmények: koncentráció foka, figyelem sajátosságai, térelképzelés, műszaki intelligencia, látási, hallási élesség, emlékezet sajátosságai, pl. számmemória, konstrukciós képesség, esztétikai érzék, stb.; ügyességi: a mozgás összerendezettsége, kézbiztonság, általános mozgási ügyesség, gyakorlékonyság, automatizált mozgások aránya, stb.; különösen fontosak a személyiséggel kapcsolatos, pszichikai, erkölcsi követelmények /érdeklődés iránya, intenzitása, az érdeklődés képességfedezete,

érzelmi élet és szociabilitás, kapcsolatteremtő képesség, érzelmi élet és alkalmazkodás, a munkával járó érzelmi megterhelés, emocionális teherbírás, stb. - kezdeményező erő, akarati tulajdonságok, és különböző erkölcsi vonások.^{/55/}

Mindezt az adott pályák és az egyén vonatkozásában kell nyújtánunk. A pályaismeret tehát a pályaválasztó fiatalok ismeretét, másfelől az önismeretet is feltételezi és elősegíti. Olyan folyamatot indít el és olyan folyamatba ágyazódik, melyben a pályaválasztó önmagához viszonyítva mérlegeli a különböző pályák jellegzetességeit, követelményeit.

A képzési és alkalmaztatási feltételekre vonatkozó információk képezik a pályaismeretek harmadik csoportját /munkaidő, műszakbeosztás, kereseti lehetőségek, egyéb sajátos juttatások/. Különösen fontos a népgazdaságilag nagy felvevő kapacitású területek és pályák egyénre származó kedvező hatására rámutatni /magasabb fizetés, gazdagabb fejlődési, továbbtanulási, szakosodási lehetőségek, stb./.

A pályaismeret szintjére utal, hogy a tanulók honnan szerzik a pályaválasztáshoz információkat, honnan kapják az ösztönzést ahhoz, a közvetett vagy közvetlen hatásokat, és ezek milyen tartalmuak.

A vizsgált anyag alapján e kérdésben is érdekes összefüggések mutathatók ki.

2./ A tanulók pályaismeretének forrásai.

A tanulók válaszai alapján megállapítható: hány forrást jelölnek, a gyermekekre egyenként hány forrás jut, melyek ezek a források és milyen arányban jelentkeznek.

Alacsony pályaismeretre utal, hogy egy tanulóra két forrás sem jut, és 42,6 %-uk egy, vagy egy forrást sem tud megjelölni, kettőnél többet pedig csak 29 %.

Az egy forrást jelölőknél a szülők, hozzátartozók hatása érvényesül leginkább a pályaválasztási szándékok alakulásában, a pedagógusoké pedig csak 17 %-ban. A pedagógus, a tv-, rádió, üzemi tapasztalat, és a könyv együttesen sem éri el a szülő, a család hatásának %-os arányát.

A két forrást jelölőknél is első helyen áll még, legmagasabb százalékaránnyal a szülő, a család hatása és ennek majdnem fele a pedagógusé -, együttesen azonban a pedagógiai irányításra utaló tényezők szerepe meghaladja a családot. Három, vagy annál több forrás esetében a család hatása - bár százalékos arányban megtartja első helyét -, lényegesen csökken és mellette számottevően emelkedik a pedagógiai irányításba ágyazott tényezők - a tv, rádió, üzemplátogatás, könyv szerepe.

A tanulók pályaismeretének forrásai százalékos megoszlásban

A tanulók megoszlása a szerint, hány forrást jelölnek	Egy forrást jelöl	Két forrást jelöl	Három vagy több forrást jelöl	Egyet sem jelöl	Összesen
	39,8	28,4	29	2,9	100
					534

A források megoszlása a gyermekek választai szerint

Források fajtái	Egyszeri forrás	Kétszeri forrás	Háromszoros, vagy annál többszörös forrás	Semilyen forrás	Összes forrás %	forrás száma
Szülő / hozzátartozó	47,6	31,1	26,1	-	32,-	320
Pedagógus / nevelő, tanár, stb /	17,-	16,5	18,9	-	18,-	178
TV, rádió	8,6	17,8	24,8	-	19,4	194
Üzem / közvetlen tapasztalat /	11,3	9,6	10,1	-	10,2	102
Könyv	4,-	10,-	15,6	-	11,4	114
Egyéb	11,5	15,-	4,5	-	9,-	89
Semmi	-	-	-	2,8	-	15
Összesen	100	100	100	100	100	1012

1 főre jutó forrás száma: 1,8

Az összes gyermekre vonatkoztatva, a pályaismereti, források között megtartja vezető szerepét a szülő, a család hatása, a pedagógiai tartalmú, célzatú tényezők hatása azonban együttesen kétszeresen meghaladja azt, arányait tekintve. A nem családban élő, hanem nevelőotthonban nevelkedő gyermekek pályaválasztásában érvényesülő szülői hatás szerepe különösen jelentősnek tűnik, ha a pályairányítási szempontból nyolcadikosoknál sterilebb 7. osztályosoknál nézzük ezt. A 7. osztályosok körében végzett felmérés adatai szerint a gyermekek 25 %-a csak a szülőt jelöli meg pályaismeretének forrásául, 53 %uk pedig egy, vagy két forrás mellett a szülőt is. Az irányítás hatására a szülők, a család szerepe a nyolcadikosoknál a hetedikesekekhez viszonyítva lényegesen csökken, mert már az összes tanulónak csak 15 %-a hivatkozik kizárólagosan a szülőkre és 32 %uk jelöli ezt a forrást mások mellett.

Ha vissza utalunk az állami gondozásba vétel, nevelőotthonba utalás okára, arra kell következtetni, hogy a szülők, a család pályaválasztására gyakorolt hatása itt az esetek jelentős részében negatív, vagy legalábbis spontán, a gyermekek érdekeit nem feltétlenül szolgálja. Elég, ha csak az erkölcsi, anyagi okok arányára utalunk és a szülők foglalkozása alapján is körvonalazható műveltségi szintjére.

De ezt erősítik meg a gyakorlati tapasztalatok is. Az esetek egy részében tipikus, hogy a szülők, a hozzátartozók a mielőbbi kereset érdekében igyekeznek távoltartani a gyermeket a további tanulástól, a szakképzettség megszerzésétől.

A táblázatban az "egyéb kategória olyan forrásokat jelöl, melyek jellegüknél fogva, vagy előfordulásuk alapján esetlegesek. Egyéb helyekként a gyermekek pályaválasztási tájékozódásukkal kapcsolatban orvost, filmet, rendőrséget, kórházat, éttermet, védőnőt, múzeumot, szakkört, vásárlási szituációt neveznek meg, vagy társaikra, barátaikra, ismerőseikre utalnak. Az orvos és a film csak egy-egy esetben szerepel, a múzeum és az iskolai szakkör öt-hat esetben, s minden esetben azok között fordul elő, akik három, vagy annál több forrást jelölnek, tehát akik ennél fogva is gazdagabb pályaismerettel rendelkeznek.

Érdekes összefüggéseket mutatnak a források száma, valamint az egyes forrástényezők viszonya, - ^{Egyben} ~~és~~ utal a tudatos és véletlen tényezők, és a források száma közötti kapcsolatra.

A táblázat adataiból világosan kiderül, hogy a források száma, a gazdagabb pályaválasztási információ és a pályaismeret tartalma szoros összefüggésben van.

Véletlen és tudatos tényezők szerepe a gyermekek pályaismeretében,
pályaválasztásban/56/

Egyszeri forrás			kétyszeri forrás			Háromszoros vagy annál többszörös forrás					
Tudatos tényezők			Véletlen tényezők			Tudatos tényezők			Véletlen tényezők		
forrás	%	forrás	%	forrás	%	forrás	%	forrás	%	forrás	%
Pedagógus	17,-	Pedagógus	16,5	Pedagógus	18,9						
üzemi		üzemi		üzemi							
tapasztalat	11,3	tapasztalat	9,6	tapasztalat	10,1						
TV,-rádió	8,5	TV,-rádió	47,6	TV,-rádió	31,1	TV,-rádió	24,8	Szülő	26,1		
Könyv	4,-	Könyv	11,6	Könyv	10,-	Könyv	15,-	Egyéb	4,5		
Együtt	40,8	Együtt	59,2	Együtt	53,9	Együtt	46,1	Együtt	69,4	Együtt	30,6
Összesen	100 %	Összesen	100 %	Összesen	100 %	Összesen	100 %				

Egy forrás esetén a véletlen tényezők túlsúlya érvényesül a tudatos tényezőkkel szemben 59,2:40,8% arányban. Kétszeres forrásnál már a tudatos tényezők szerepe meghaladja a véletlen, spontán tényezőket 53,9 : 46,1 % arányban -, három vagy annál több forrásnál pedig jelentős túlsúlyba kerül a tudatos tényezők szerepe a spontánnal szemben, 60,4:30,6% arányban. Mindebből látszik, hogy a több forrás, a gazdagabb pályaválasztási információ hatásaként a gyermekek választásában a forrás-számok növekedésével egyenes arányban érvényesül, azaz egyre inkább, a tudatos pályairányítási tényezők szerepe, és csökken a spontán, bizonytalan, vagy negatív tartalmú tényezők hatása. Ez arra ösztönöz, hogy növeljük a tudatos tényezők hatását, melyet a pályaválasztásra gyakorolnak. Erre sok - eddig még ki nem meritett - lehetőség van. A pályaismereti források között pld. a megfelelő könyvek igen fontos szerepet játszhatnak, és ezekből egyre több áll rendelkezésre. Láttuk, hogy az egyszeri források között a gyermekek 39 %-nál ugyanakkor ez csak 4 %-ban van jelen, a kétszeres források között azonban már a könyv szerepe több mint kétszeresére emelkedik az előzőnek. A három, vagy annál többszörös forrás között a könyv már 15,6 %-ot képvisel - az összes gyermek forrása között pedig 11,4 %-ot.

A könyv, mint a pályaismeret forrása.

Arra a kérdésre, hogy milyen könyvet olvas-
tak pályaválasztásukhoz, - a választott pályájukról -
az alábbiakban rendszerezhető válaszokat adták.

A válaszok típusa	Válaszok megoszlása	
	fő	%
Semmit sem olvasott	339	63,8
Könyvet nem jelöl, csak azt jelzi, mit olvasott választott pályá- járól /könnyű, szép, jó keresetet biztosít stb./	44	8,2
Csak újságot, folyóiratot olva- sott	26	5,-
Csak hirdetést, plakátot "olva- sott"	8	1,4
Könyvet jelöl, melyet olvasott	116	21,6
Összesen	534	100

A 116 gyermek által megjelölt könyv cím szerint a függelékben található. A két táblázat adatai azt mutatják, hogy a pályairányító munkában igen sok a tennivaló, hiszen egyáltalán nem megnyugtató, hogy a 8. osztályos gyermekek - akik közvetlenül pályaválasztás előtt állnak, - 63,8 %-a semmit sem olvasott pályaválasztásához, illetve, semmit sem tud megjelölni ilyen értelemben. Könyvet, - melyet meg is tudtak jelölni - 21,6 %-uk olvasott, de azok tartalma nem lényegi, csak felületes kapcsolatban van a témával. A kimondottak pályaválasztási könyvek /Pályaválasztási Tanácsadó, 100 szakma, Pályák Leányoknak/ pedig az elolvasott könyvek 21 %-át képezik, s ez is mindössze néhány nevelőotthonnál fordul elő a gyermekek válaszai alapján. /57/

3./ Módszertani eszközök, lehetőségek.

A minden gyermekre kiterjedő pályairányító munka eredményessége nagyban múlik a nevelők és a gyermekek pályaismeretének gazdagságán. A most már évente rendezett "pályaválasztási hetek" gazdag, színes programot nyújtanak a gyermekeknek pályaismereteik gazdagításához közvetlen tapasztalatok útján. Budapesten pld. egy-egy iskola, nevelőotthonhoz 220 üzem, vállalat, munkahely, 60 tanműhely, 115

középiskola /gimnáziumok, szakközépiskolák/ programja közül válogathatott ezekben a hetekben. Jelentős előrelépést jelez, hogy a vidéki nevelőotthonok tanulói is bekapcsolódtak ebbe. A különböző pályák, szakmák, továbbtanulási, képzési módok követelményeit a gyermekek kiállításokon, szakmai bemutatókon, nyílt tanítási órákon, szakköri és egyéb iskolán kívüli foglalkozásokon, tájékoztató előadásokon, beszélgetéseken ismerhették meg. Képzetet alkothattak maguknak az egyes pályák, szakmák munkahelyi körülményeiről, a különböző munkafolyamatokról és előállított termékekről, a munkahelyi kollektívák életéről. Tájékozódásukat és a jelentkezésekhez eligazításukat sokféle, színes propaganda anyag is segíti.

A pályaválasztási hetek felpofozditik a pályairányítási munkát, lendületet adhatnak neki. Az iskolák és a nevelőotthonok különösen sokféle pedagógiai, módszertani eszközzel rendelkeznek ahhoz, hogy a pályaválasztási heteken tapasztalatokat elmélyítsék, feldolgozzák a gyermekkel - és a szerzett élményeket, információkat folyamatos nevelőmunkájuk, tudatos pályairányító tevékenységük szerves elemévé tegyék. /58/

A pályaismeretek gazdagodása elősegíti, hogy a gyermekek minél szélesebb körben válogathassanak

és válasszák ki azt a pályát, melyet el akarnak érni. A pályairányítás e szakaszában a teljes nyitottság jegyében végezzük munkánkat. A pályairányításban felhasználható módszertani eszközöket azonban gyarapítani kellene a nevelőotthonokban és hatásukat intenzívebbé tenni /könyvek, filmek, diák, a rádió- és a tv. pályaválasztási műsorai, stb./.

A Művelődésügyi Minisztérium Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztályának 5 megyét átfogó vizsgálata alapján pld. megállapítható, hogy a nevelőotthonok tanulóira az ifjúsági könyvtári állomány alapján átlagosan 12 db könyv jut. Hogy ebből mennyi a pályaválasztásra felhasználható, azt nem tudjuk. Ez önmagában véve magasnak tűnik, azonban a 28 nevelőotthon között olyan is van, ahol egyáltalán nincs még ifjúsági könyvtár.^{/59/} Ezt nyilván megsínyli a pályairányító munka is. Az Országos Pedagógiai Könyvtár személyes érdeklődésemre adott információja alapján az általános iskolai ifjúsági könyvtárakban 2,1 könyv jut 1 gyermekre, a középiskolai könyvtárakban pedig 6,1. Tehát a fenti szám másfelől azt mutatja, hogy a nevelőotthonokban - bár egyenetlen a gyermekek könyvvél való ellátottsága -, több könyv jut egy-egy gyermekre, mint az iskolában. Erre szükség is van, hiszen itt az ifjúsági könyv-

tár nemcsak szorosan az oktatási, iskolai tanulmányokat szolgálja, hanem a szabadidő tevékenységet is és pótolja a gyermekek magán-könyvtárát is. Szükséges lenne a nevelőotthoni könyvtárak tudatos fejlesztésére pályaválasztási, a pályairányítási munkában felhasználható könyvekkel, folyóiratokkal.

Az audiovizuális eszközöknek is nagy jelentőségük van a pályairányító munkában, azonban az ellátottság ebben is egyenetlen. Az említett 28 nevelőotthonban összesen 106 rádió, 44 televízió, 28 magnetofon, 23 filmvetítő, 55 diavetítő és epizkóp van. Egyik-másik, pl. a diavetítő, önmagában is kevésnek tűnik. Az eszközök egyrészét helyenként egysikuan és esetlegesen használják. /Pl. a magnetofont sok helyen csak tánczenéhez/. Arra kell törekedni, hogy az audiovizuális eszközöket differenciálta használják fel a nevelés különböző területein, így a pályaválasztás előkészítésében is. A filmre vonatkozó adatok: a 28 nevelőotthon közül 10 helyen vetítenek rendszeresen játékfilmet, oktatófilmet 3-ban, mindkettőt pedig 7 otthonban. A pályaválasztási filmek vetítéséhez célszerű lenne mindenütt megteremtteni a feltételeket. Ezek a módszertani eszközök a nevelésbe ágyazottan jelentős mértékben gazdagíthatják a gyermekek pályaismeretét, hozzájárulhat-

naK a helyes pályaválasztási döntéshez. Ezen túlmenően elősegíthetik a választott pályára való közvetlen felkészülést, melynek feladatai a pályairányítás későbbi szakaszában, a széleskörű tájékozódás, a válogatás, döntés után jelentkeznek. Ebben az időszakban az említett módszerek mellett különösen megnő a jelentősége a közvetlen tapasztalatszerzésnek - iskola, üzemlátogatásnak - a szakköri és egyéb munkatevékenységnek.

A tapasztalatnak, aktivitásnak, gyermeki öntevékenységnek nagy jelentősége van a pályaválasztás előkészítésében, a pályaismeretek gazdagodásában, csakúgy, mint a nevelés más területein. A pályaismeretek szerzésén túl mindez jelentős a folyamatos, kitartó munkavégzéshez szükséges fizikai, pszichikai, erkölcsi képességek, tulajdonságok fejlesztésében.

A fiatalok részvétele a termelőmunkában egyre jobban kibontakozik a nevelőotthonokban. Nagy jelentőségű ez az életrenevelés szempontjából, mert egyszersmind a bonyolult munkaszituációkban és relációkban, a gazdálkodásban, a pénzzel való bánásmódban is gyakorolják magukat a gyermekek. Ennek a folyamatnak is ösztönzést ad a gyermekvédelemről szóló kormányhatározat,^{/60/} mely külön felhívja a fi-

gyelmet a nevelőotthoni növendékek termelőmunkába való bevonásába. Mindez alapul szolgálhat a pályaválasztáshoz, közvetve pedig mindenképpen elősegíti a választott pályán a beilleszkedést, beválást.^{/61/}

A nevelőotthonokban végzett munkatevékenység igen sokféle lehet, ami függ a nevelőotthon profiljától, a gyermekek életkorától is. A különböző profilu intézményekben a munkáranevelés más-más jelleget öltethet, az egyszerű önkiszolgáló munkától a termelőmunkáig, a szakképzettség megszerzéséig. Az intézet falain belül végzett termelő, - bedolgozó - tevékenységnek és betanító tanfolyamok elvégzésének, sőt a belső műhelyekben történő, majd fokozatosan kifelé irányuló szakképzésnek is, különösen a túlkoros- és félzárt, valamint zárt jellegű intézetekben van nagy jelentősége. A nevelőotthoni növendékek sokrétű munkatevékenységét jól érzékeltetik az alábbiak is: Az említett 28 otthon vizsgálata során kiderült, hogy 16-ban szerveznek munkabrigádokat, - munkaműhelyszerű, rendszeres foglalkozásokat pedig 4 helyen. Önkiszolgáló munka rendszeresen mind a 28 helyen van, - parkgondozás, virágápolás 16 helyen, 4 otthonban pedig a technikai dolgozóknak segítenek rendszeresen és szervezetten a tanulók.

A pályaválasztás előkészítésében az aktív

formák között nagy jelentőségűek a szakkörök, a szakköri tevékenység is. Az említett 28 otthon közül 19-ben működnek szakkörök, ami azt mutatja, hogy ebben sincsenek kimerítve a lehetőségek. A 125 nevelőotthonban 285 szakköri csoport működik. A nevelőotthoni szakkörbe járó tanulók száma 6214. Iskolai szakkörbe jár a nevelőotthoni növendékekből 1946 fő. Ugy tűnik, hogy ez is meglehetősen kevés. /A nevelőotthoni általános iskolába járók száma, az általános iskolás növendékeknek mintegy fele, 5247 fő./ 592 nevelőotthoni /ált. iskolás, középiskolás, ifjúsági otthoni és egyéb/ csoportra tehát 385 szakkörm jut. A növendékek 50 %-a jár nevelőotthoni szakkörbe és 17 %-a iskolai szakkörbe. A nevelők sokoldalú összetétele, hozzáértése erősen beleszól a szakkörök féleségébe és színvonalába. Mint tudjuk, itt még sok a tennivaló. A korszerűsítési irányelvek ezt az összefüggést erőteljesen hangsúlyozzák az alábbiakkal: "A nevelőtestületek összetételét a jövőben úgy kell alakítani, hogy a gyermekek nevelőiktől a természet-tudományos tárgyakban, továbbá a készségtárgyakban és a szakköri munkában segítséget kapjanak"/62/ /a verbalításra szorító módszerekkel, egyoldalúan humán jellegű testületi összetétellel szemben/. A követelmények emelését a már említett nagyjelentőségű kor-

mányhatározat lehetővé teszi azzal, hogy javítja a nevelőotthonokban működő pedagógusok, dolgozók munka- és életkörülményeit, anyagi és erkölcsi megbecsülésüket.

A szakkörök funkciója nem az, hogy közvetlenül, direkt módon segítse elő a pályaválasztást - vagyis nem elsősorban profil-meghatározó -, bár előfordulhat, hogy a szakköri tevékenység közvetlenül is ösztönzést ad egyik-másik pálya iránt. A szakköri tevékenység a tehetség, a munkakészségek fejlesztésével, az érdeklődés elmélyítésével szolgálhatja elsősorban a tanulók helyes pályaválasztását.

Az üzemi, vállalati patronálás is jól felhasználható a pályaválasztás előkészítésében. Az üzemi dolgozókkal, tapasztalt szakemberekkel, ifjúmunkásokkal, szakmunkástanulókkal való kapcsolat a pályaismeret gazdagításának is jó forrása lehet. /az üzemi élet- és munkakörülmények, szakmai előrehaladás/ lehetőségei az adott területen, az ott végzett munka népgazdasági jelentősége, az üzem hires emberei, kereseti lehetőségek, stb./. A korszerűsítési irányelvek ennek a fontos kérdésnek is ösztönzést adnak. Ezt olvashatjuk az irányelvekben: "Az üzemek patronáló tevékenységét elsősorban a pálya-

választás, a munkafoglalkoztatások elősegítésére kell irányítani." /63/

Sajnos, a patronálás nem minden nevelőotthonnál megoldott és főleg nincs mindenhol kapcsolatban a pályaválasztással. Az említett 28 nevelőotthon vizsgálata során az derült ki, hogy közülük 16-nak /57 %/ egyáltalán nincs patronálója. Egy patronálóval rendelkezik a 28 közül 5 nevelőotthon és többel 7. A patronáló kapcsolat azonban nem mindenütt kölcsönös és folyamatos. Az ilyen jellegű kapcsolatok gazdagítására van tehát szükség, és ennek tudatos felhasználására a nevelőmunkában, így a pályaválasztás előkészítésében is.

A szünidei és nyári munka is jó eszköze lehet a pályairányító tevékenységnek, indirekt és direkt vonatkozásban egyaránt. Indirekt módon a gyermekek célirányos munkáranevelésén belül kap jelentőséget. Emellett ez a lehetőség tudatosan is beépíthető a pályaválasztás előkészítésének folyamatába. Ez esetben úgy kell megválasztani a munkaterületet, hogy az összhangban legyen a tanulók pályaeérdeklődésével, vagy a kívánt irányban alakítsa azt. A munkaerőgazdálkodási szervek /hivatalok, munkaügyi osztályok/ és a pályaválasztási tanácsadók ehhez is segítséget adhatnak a nevelőotthonoknak. Ugyanakkor az ezzel

járó pedagógiai előkészítést, szervezést és a tapasztalatok feldolgozását a nevelőotthonoknak kell elvégezniük és az iskoláknak. A 8. osztályosoknál gondos előkészítéssel az is elérhető, hogy a leendő szakközépiskolások és szakmunkástanulók annál a vállalatnál, - vagy legalábbis azon a szakterületen - végezzenek néhány hetes munkát a nyár folyamán, amelyhez szakmai gyakorlatuk kapcsolódni fog. Ennek előkészítésében sokat segíthetnek a szakmunkástanuló iskolák. /64/

A gyermekek különböző jellegű munkatevékenysége akkor szolgálja igazán a pályaválasztás előkészítését, ha az szerves része a nevelési folyamatnak, ha a gyermekek munkáját erkölcsi-pedagógiai kategóriaként tekintjük. Kétségtelen, hogy a pályaválasztás szempontjából közvetlenül is hasznos, ha a gyermekek bizonyos munkakészségeket elsajátítanak, megismerkednek a különböző anyagokkal, munkaeszközökkel. Ennél azonban sokkal jelentősebb a munkavégzés humanizációs oldala, az, hogy a gyermekekben kialakuljanak a munka erkölcsi indítékai, hogy a munkaszituációk emberi, közösségi kapcsolatrendszerében gyakorolják magukat. A gyermekek pedagógiai irányítással és ellenőrzéssel végzett munkája - legyen az termelőmunka, avagy szakköri jellegű -, kitűnő talaja

lehet az önismeret, és a pályaválasztásban igen fontos önértékelési képesség fejlesztésének. Ez azonban csak a tevékenység folyamatában állandóan jelenlévő közösségi, ^{kontroll} és a pedagógiai vezető értékelése nyomán alakulhat ki. A tanulóban folyamatos és tárgyilagos értékeléssel tudatosítani kell teljesítményük értékét, rámutatva azok pályaválasztással kapcsolatos összefüggéseire. Közben korrigálni kell a tanulók önmagukról alkotott téves elképzeléseit - és utat kell mutatni nekik a kívánt tulajdonságok kifejlesztéséhez. /65/ Ehhez a nevelőkollektíva, az iskola és a nevelőotthon - szorosabban az osztályfőnök és a csoportnevelő - folyamatos, tervszerű együttes munkájára van szükség. A tevékenység, aktivitás útján fejlesztett önismeret és önértékelő képesség hozzájárulhat ahhoz, hogy a tanulókat jobb közérzet töltse el a pályaválasztás előtt. Munkám során nevelőotthoni növendékektől több száz levél érkezett vidékről is. E levelekben a tanulók érdeklődnek, tanácsot kérnek, kérdeznek. Közös vonásuk, hogy megírják tanulmányi eredményüket és attól függően várják a tanácsot. /Pld. "Tanulmányi eredményem 3,8 - hová vesznek fel ezzel?"/ A tanulóknál tehát a pályakövetelmények leszűkülnek a tanulmányi eredményre, és ez helytelen.

Az itt ismertetett felmérés adatai és a tapasztalatok erőteljesen felhívják a figyelmet arra, hogy a szülők, hozzátartozók hatása a gyermekek pályaválasztására milyen jelentős. Az erre utaló adatokból úgy látszik, hogy ez a gyermekek nagy részénél nehezíti a tudatos, pedagógiai hatások érvényesülését, azaz, inkább ellenállásként jelentkezik. Ezért a szülők nevelését - informálását, szemléletük formálását, meggyőzésüket - a pályairányítási munka fontos részének kell tekintenünk. Ez akkor lehet eredményes, hatékony, ha az iskola, a nevelőotthon és szükséges esetekben a tanácsadók együttes, koncentrált munkájával történik. A szülők társadalma azonban a nevelőotthoni növendékek esetében sem egységes, sőt itt az egyes rétegek között élesebbek az eltérések, mint egyébként, amire a beutalás, az állami gondozásba vétel okai is utalnak. Nem egy nevelőotthoni, állami gondozott gyermek pályaválasztásánál tapasztalható az igen eltérő szülői magatartás. Ez a magatartás a szülők egy részénél negatív, ellentétes a gyermek tényleges érdekeivel. Máshoz egyszerűen csak hátráltató tájékoztatatlanságból adódóan, melyen viszonylag könnyen lehet segíteni, ha kellőképpen informáljuk, eligazítjuk, meggyőzzük a szülőket, azaz megfelelően foglalkozunk velük. A szülők egy része

pedig eleve segíti munkánkat és részt is kíván venni gyermeke sorsának elrendezésében. Rájuk tehát támaszkodni lehet és kell is ebben a munkában. A cél mindenképpen az, hogy a szülők pályaválasztásra gyakorolt hatását, annak tartalmát, az abban ható törekvéseket közelítsük tudatos, pedagógiailag megalapozott, a gyermek érdekeinek megfelelő céljainkhoz.

A nevelőotthon és a szülők kapcsolatának sokrétű formái alakultak ki. /Szülői értekezletek, fogadóórák, családlátogatás, levelezés, a szülők bevonása a nevelőotthon különböző feladataiba./ A tapasztalatok - különösen a szülők gyermekek pályaválasztására gyakorolt hatása - arra hívják fel a figyelmet, hogy az együttműködésnek ahol lehet, még szorosabbnak kell lennie s az együttes munkának még hatékonyabbnak. Erre más adatok is figyelmeztetnek. Az említett 28 nevelőotthon vizsgálata e kérdésben az alábbiakat mutatta. A szülőkkel látogatás útján a 28 közül 16 nevelőotthon tart rendszeresen kapcsolatot, azaz a vizsgált körből 43 % nem. Levelezés útján rendszeres kapcsolatot a 28-ból 22 nevelőotthon tart a szülőkkel. A 8. osztályosoknál a tanév második felében szülői értekezletet 28 nevelőotthon közül mindössze 5-ben tartottak /a pályaválasztás, iskoláztatás időszakában!/, vagyis a vizsgált intézmények 17 %-ában. A szülőkkel

való nem kielégítő kapcsolat hátrányosan befolyásolja a gyermekek fejlődését és további életútjukat meghatározó pályaválasztásukat is. - Természetesen a szülők, hozzátartozók helyét, szerepét a gyermekek sorsának befolyásolásában e kérdésben is alapvetően a gyámhatósági intézkedések szabják meg. Ezen belül azonban a szülők és a nevelőotthonok közötti együttműködésnek a pályaválasztás kérdésében is igen differenciált módozatai, lehetőségei adóttak és alakíthatók ki, - a harmónikus, sőt aktívan támogató együttes munkáig. Vannak azonban olyan esetek - talán jelentős számban is -, amikor a szülői hatás semlegesítésére kell törekednünk a gyermek helyes pályaválasztása érdekében./66/

A pályairányítás szakaszai - folyamatosság

A pályairányítás a készségfejlesztő, az információs tevékenységet, a gyermekek megismerését, önismeretük fejlesztését egyaránt magába foglalja csoportos munkával és egyéni tanácsadás formájában.

A pályaismeret fejlődésének különböző fokozatai, szakaszai vannak, melyeket meghatároz a gyermekek életkora és az életkorhoz kötött ismeretkörök. Alapja, hogy a nevelő, osztályfőnök ismerje meg alaposan és módszeresen a gyermekeket, és pályákat, képzési módokat, lehetőségeket, feltételeket.

A pályaismeret fejlesztését legalább 10 éves kortól, 5. osztálytól kezdve módszeresen és folyamatosan végezni kell. Ehhez a folyamatos munkához a Nevelési Terv, az Osztályfőnöki Kézikönyv és a Tanterv is segítséget ad.^{/67/} A nevelői csoportterv összeállításánál és megvalósításánál ezt feltétlenül alapul kell venni, ugyanakkor ezt meg is kell haladni, hiszen a nevelőotthonban több idő áll rendelkezésre, mint az iskolában. Ebben a munkában felhasználhatjuk a különböző módszertani eszközöket - a rádió-televízió műsorait, könyveket, folyóiratokat, a különböző propaganda anyagokat, tanácsadó kiadványokat, az üzemlátogatást, szakköri tevékenységet, filmet és egyéb audiovizuális eszközöket, - a csoportos és egyéni foglalkozásokat, a gyermekek önállóan végzett szabadidő tevékenységét is.

Az 5.-6. osztályosoknál tanulmányoznunk kell a gyermekeknél a gyermekcsoportban jelentkező érdeklődési irányokat, - a gyermekek azon adottságait, melyek az érdeklődés alapját, illetve fejlesztésének fedezetét jelenthetik. Azokat a produkció-területeket, melyeken leginkább optimális irányban teljesítenek - ahol sikereik vannak - és ahol kudarcaik, vagy nehézségeik. Ez magában foglalja a tanulmányi teljesítményük differenciált vizsgálatát - tantárgyanként -, a

befektetett energia arányában is. Fel kell tárunk a gyermeki ábrándokat arról, hogy korábban ki mi szeretett volna lenni és a gyermekeket ebben egyre inkább a realitás felé kellene vezetnünk. Vannak esetek, amikor a koragyermekkori ábrándok, vagy azoknak bizonyos elemei beépíthetők^a későbbi reális pályatervekbe. /A gyermekek elképzeléseit több éven át vezető nevelőtthonban ilyen változásokkal találkozunk a három és 5.-6.-7.- osztály- fejlődés- alatt/ színésznő- pedagógus- kereskedő; lakatos- technikus, -gépészmérnök; rajzművész, -ruhatervező, varrónő; állatszeliidító, -állatorvos, -kisállattenyésztő; gépkocsivezető, -autószerelő, épületgépszereelő; óvónő, -nevelőnő, -e.ü. szakközépisk./ Ez a néhány példa is mutatja, hogy gyakran a gyermeki álmok beépíthetők a fejlődő pályatervbe, de olyan esetek is vannak, amikor azokkal teljesen más, eltérő területen kell keresnünk a gyermek életpályáját.

A pályairányító munka első szakaszát a teljes nyitottság jegyében, az extenzív pályaismertetés jegyében kell végeznünk. Itt a cél az, hogy az önismeret fejlesztésével párhuzamosan - melyben az önértékelés fejlesztésének is igen jelentős szerepe van - minél szélesebbkörű pályaismereteket kapjanak a gyermekek, minél több pályáról tudjanak. Tehát mindenekelőtt elemi pályaismeretüket kell fejlesz-

tenünk. Ennek igen jó módja, ha a pályaismeret szervesen beágyazódik a gyermeki tevékenységbe, aktivitással, önálló ismeretszerzéssel párosul. Másrészt szabaddá kell tenni számukra a hatásforrásokat. A nevelőotthonok zártságát is oldó korszerűsítés ebben a vonatkozásban is igen pozitív eredményeket ígér. A módszeres források bekapcsolása ebbe a munkába és azok gazdagítása azonban a pedagógusok tudatos munkáját igényli. Budapesten pld. 7. osztályos iskolai tanulóknál azt állapítottuk meg, hogy a pályaválasztási vetélkedő, - melynek előkészítése több hónapon át húzódott és feltételezte a gyermekek aktív és intenzív ismeretszerző munkáját - mintegy 50 %-kal növelte a tanulók elemi pályaismeretét is. /68/

A 7. osztályosoknál már inkább a pályaismeret gazdagítása, érdeklődési körök szerinti csoportosítása, mélyítése a feladat. Ez megalapozza a válogatás folyamatát, mely már a pályakövetelmények alapján, mérlegeléssel történik. Azoknál a tanulóknál, akiknél ez a válogatási irány helyesnek látszik, a pályaismeretek vertikális mélyítésére, bővítésére van szükség. Ugyanakkor ki kell szűrniük a csoportból azokat, akiknél a válogatás iránya személyi inadekvációt jelez. /A csak a divat hatására érdeklődők, képzési szintben a gyermek adottságait meghala-

ladó, vagy éppen annak alatta maradó igények, maximalista, vagy minimalista tendenciák - profil szerinti inadekváció, kizáró okokba ütköző igények (pld. az egészségileg károsult, beteg gyermekeknél, stb./ Most már annak alapján a továbbiakban differenciált foglalkozásokra van szükség. Gyakori jelenség, hogy a csoportban a válogatás időszakában egyes területek, szakmák aránytalanul előtérbe kerülnek, mások viszont egyáltalán nem, vagy nem a kívánt mértékben jelennek meg. Erre jó figyelni. Ilyenkor helyes, ha külön ismertetjük a csoporttal ezeket a területeket. Gyakran találkozunk azzal a kérdéssel, hogy helyes-e beszélnünk a divatos szakmákról a pályairányítás során, esetleg nem növeljük ezáltal is vonzásukat. Ugy gondoljuk, azzal, ha hallgatunk a frekventált szakmákról, még nem csökkentettük vonzó hatásukat, ellenkezőleg, akkor járunk el helyesen, ha arra törekszünk, hogy minden pályát reálisan mutassunk be, árnyoldalaival is.

Végül is ki kell szűrünk azokat a gyermekeket a 7. osztályosok közül, akiknél kifejezetten problematikus a pályaválasztás, ezért a pedagógiai eszközökkel nem rendezhető (pld. pályaeéretlenség, többirányú tehetség, - egészségügyi problémák/.^{/69/}

Ilyenkor kérni kell a különböző szakapparátus segítségét a probléma tisztázásában.

A pályairányítás következő szakaszában - a 8. osztályosoknál - már közvetlenül a döntést kell elősegítenünk. Az egészséges döntést nehezítő akadályok elhárítására programot kell készítenünk /szülők más elképzelése, baráti befolyás, osztályfőnökkel egyeztetés, egységes álláspont kialakítása, stb./. Fontos itt a döntési problematikához csatlakozó egyéb kérdések áttekintése és ezek tisztázása. /A szóba jöhető iskola, kollégium, nevelőotthon ilyen vagy olyan döntés esetén, társak, testvérek, egyhelyrekerülése, avagy éppen ettől kell eltekinteni a helyes pályaválasztás érdekében stb./

Tájékoztatni kell a gyermeket olyan kérdésekről, mint a jelentkezés, a felvételi módja, követelményei. Itt külön kell szólnunk a középiskolába jelentkezőkről. A nevelőotthoni gyermekeknél lehetővé kellene tenni, hogy középiskolai /egyetemi/ előkészítőkön résztvegyenek, sőt külön előkészítők szervezése is célszerűnek látszana. Ez növelné felkészültségüket és önbizalmukat. Erre annál inkább szükség lenne, mert ma még jelentős részük belső iskolába jár, melyek felszerelése, tárgyi és személyi feltételei, képzési struktúrája /pl. általános iskolai tagozatok - a gyakorlati oktatás/ alatta maradnak a "kinti" iskoláknak. Ezt meg kellene ol-

dani a célbavett középiskola székhelyétől távol lévő nevelőotthonok 8. osztályos növendékeinél is. Azt tapasztaltuk, hogy ők pl. a szakközépiskolai felvételi vizsgáknál különösen hátrányos helyzetben vannak. De hátrányos helyzetben vannak a szűkebben értelmezett pályaismeret szempontjából is, mert földrajzilag is távol vannak azoknak a lehetőségeknek a közvetlen áttekintésétől, tapasztalásától, melyek leendő pályájukkal, iskolai képzésükkel kapcsolatosak. Így inkább csak hézagos és áttételes ismeretekhez juthatnak a választott pályára való közvetlen előkészülés folyamán.

A döntés után fontos, hogy a választott pályára megfelelően, kellő információk birtokában készüljenek a tanulók. Vonatkozik ez a követelményekre, a leendő környezetük megismerésére egyaránt. Pályaismeretük fejlesztése itt már vertikális irányú. Ez megkönnyíti számukra az átmenetet, átállást pályaválasztásuk után, elősegíti, hogy reális elvárások alakuljanak ki bennük, saját feladataikat áttekintsék és bizakodóan vállalni tudják a cél érdekében.

A pályairányító munkában tehát fontos követelmény, hogy az ne korlátozódjék az iskoláztatás aktusára, hanem folyamatos legyen. Természetesen az

egyik gyermek előbb jut el a döntéshez, a másik később, ez az egyéni fejlettségtől, a körülményektől is függ. Ezért a tanulókkal ilyen szempontból is differenciáltan kell foglalkozni. A folyamatos munkát a nevelőotthonokban egyébként is gyakran megtöri a gyermekek nagyarányú fluktuációja, cserélődése, mely részben az állami gondozás természetéből, másrészt a már említett szervezeti problémákból ered.^{/70/} A legnehezebb helyzet akkor áll elő, ha sok a változás a gyermekek között a 7.-8. osztályosoknál. /Több olyan nevelőotthoni csoporttal találkoztam, ahol 7. osztálytól 8. osztályig a csoport több, mint 1/3-a kicserélődött. Ilyen esetekben csak az előzmények gondos feltárása segít, azonban, ha a gyermek állapota és az idő rövidsége miatt a feladat nem látszik megoldhatónak, forduljunk a tanácsadóhoz szakvizsgálat végett, mely a helyes döntés kialakulását meggyorsíthatja. Erősen sújtja a gyermek pályairányítását is az a körülmény, hogy viszonylag nagyfokú a nevelők fluktuációja is. Különösen problémát okoz ez a felsőtagozatban, s még inkább 7.-8. osztályban. Várható azonban, hogy a nevelőotthoni pedagógusok élet- és munkakörülményeit javító, anyagi és erkölcsi megbecsülésüket elősegítő kormányhatározat megvalósulása ebben a kérdésben is egészséges, gyökeres fordulatot eredményez.

F ü g g e l é k

Jegyzetek-, irodalom-, táblázatok

1./ Az állami gondozottak - nevelőotthon-
ba utalt tanulók- pályaválasztása /Fővárosi Pálya-
választási Intézet, 1969, december, 55.old./

2./ Peterdi Ede állami díjas nevelőotthoni
igazgató Bicskén, 1971. márciusában kelt lektori
véleménye a készülő nevelőotthoni módszertani kézi-
könyv V. fejezetéről /Katona Imréné: A nevelőottho-
ni gyermekek pályaválasztása, pályairányítása/:

"A szerző kitűnő ismerője a témának általá-
ban, de ugyanilyen jóé ismeri a nevelőotthonok ál-
lami gondozott növendékeinek pályaválasztási prob-
lémáit is. Az olvasó bizalmába férkőzik azzal, hogy
igen tájékozott a nevelőotthoni pedagógiában, s a je-
lenségeket helyesen ítéli meg: "Az esetek többségé-
ben inkább a nehézségekkel szembeni gyengeségről
van szó, a gyermek a tanulásban, munkában, az új
környezetbe - iskolába, műhelybe, munkahelyi közös-
ségbe-való beilleszkedésben jelentkező nehézségek
elől menekül, s a szabadulást ezektől egy újabb pá-
lyaválasztástól reméli." /8. old./

"Náluk a legfőbb feladat a hiányok, a lema-
radás pótlása." /13. old./ "Ha visszautalunk az ál-

lami gondozásba vétel, nevelőotthoni beutalás okaira, arra kell következtetni, hogy a szülők, a család pályaválasztásra gyakorolt hatása itt az esetek jelentős részében negatív, vagy legalábbis spontán, a gyermekek érdekeit nem feltétlenül szolgálja./29. old./ stb.

Mondanivalója a valóságból táplálkozik. Felmérések tanúságai, idézetek, pontos adatok teszik meggyőzővé a tanulmányt. Ebben a vonatkozásban nemcsak eligazító, de az egyes otthonok helyzetével való összehasonlítás lehetőségeinek megteremtésével feladatmeghatározó is. Lényeges megállapításai - melyekkel teljes mértékben egyetértek - ugyancsak jellemzőek és tennivalókat jelölnek meg. Pl. "A nevelőotthoni növendékek pályaválasztása nemcsak és nem elsősorban abban különbözik tehát másokétól, hogy mit választanak, hanem abban, hogy miért, milyen belső indítéktól vezettetve történik náluk a pályaválasztás." /21. old./

Rendkívül érdekes és elgondolkodtató tények, következtetések mellett - "primitív motivációk" /18. old./, "szociális motivációk" /19. old./, "fejlődő pályaterv" /39. old./ - számos tapasztalat jelenség okát mutatja meg új megvilágításban, ilyen pl. a pályaválasztásban megmutatkozó kompenzációs törekvések-

ről szóló fejtegetés is /21.old./.

Nagy érdeme a kézikönyv e fejezetének, hogy megkönnyíti majd a nevelőotthoni pedagógusok pályaválasztási munkáját, jól felhasználható módszerbe-
li, gyakorlati útmutatással szolgál.

Gördülékeny, olvasmányos stilusa élvezetes-
sé teszi tanulmányozását."

Megjegyezendő, hogy az idézett lektori vé-
leményben jelzett oldalszámok nem a jelen, hanem az
emlitett tanulmányra vonatkoznak.

A tanulmány másik bírálója Földesi Klára,
a Művelődésügyi Minisztérium Gyermek- és Ifjúságvé-
delmi Osztályának helyettes vezetője volt, aki lek-
tori véleményével sokat segített az egész téma pon-
tos, adatszerű feldolgozásában. Lektori véleményé-
ből az alábbiakat idézem, mely a munka egészének ér-
tékelésére vonatkozik:

"A fejezet jelentős segítséget nyújt a ne-
velőotthoni pedagógusok számára a pályaválasztás, pá-
lyairányítás jelentőségének felismerésében, a reális
pályaválasztás irányításában. Tükrözi azt a fejlődést,
amely a nevelőotthoni gyermekek pályaválasztásának re-
alitásában az utóbbi években végbement, ugyanakkor fal-
hivja a figyelmet a lehetőségek fokozott figyelembe-
vételére és a még mindig fellelhető helytelen szem-

léletbeli és gyakorlati problémákra. Igen helyesen ösztönzi a továbbtanulást, a szakképzés megszerzését. Figyelemmel van a nevelőotthon, a család és az iskola kapcsolatának fokozott szükségességére és az ezzel kapcsolatos problémákra.

Az általában korszerű, tudományosan és módszertanilag alátámasztott fejezetben is ki kell emelni "a nevelőotthonok szakmai kapcsolatait" című d./ pontot, amely mind szemléletileg, mind gyakorlati útmutatás szempontjából igen értékes segítséget ad a nevelőotthonoknak..."

Lektori véleményüket mindketten az OPI felkérésére készítették. A könyv sajtó alatt van a Tankönyvkiadónál.

3./ Katona Imréné: A pályaválasztási tanácsadók és nevelőotthonok együttműködéséről /Pályaválasztási Tanácsadás c. időszakos közlemények. Munkaügyi Minisztérium 197001.sz./

Katona Imréné: A pályaismeretek forrásai /Köznevelés 1971. 1.sz./

4./ Iskolai gyermekvédelmi útmutató /Budapest Főváros Tanácsa VB Oktatási Főosztály Gyermekvédelmi Osztálya Bp. 1970./

5./ A Műv.M. 39001/1959.IV.sz. utasítása a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetek működési szabálya-

zatának életbeléptetéséről.

6./ Id. dok. 15. paragrafus 2.-3.-4.-5. pontja.

7./ Id. dok. 13. paragrafus 19/f. pont

8./a. Általános pszichológiai személyiségvizsgálatok és speciális pályaalakmassági, pályaválasztási pszichológiai vizsgálatok /Dr. Takács Márta-Ritoók Pálné: Pályaválasztási tanácsadás. Budapest, 1967. Munkaügyi Minisztérium/

A szerzők a pályaválasztási tanácsadásnál alkalmazható eljárásokat, teszteket az alábbiak szerint csoportosítják:

Egészségügyi, - érzékszervi vizsgálatok /szinérzékenység, látásélesség, stb./.

Mentális képességeket vizsgáló tesztek /általános értelmi képességek és az egyes pályákhoz szükséges speciális képességek vizsgálata. Figyelem, emlékezet, gondolkodás, matematikai gondolkodás, térelképzelés, műszaki intelligencia, rajzkészség vizsgálata/.

Motorikus képességeket vizsgáló eszközök és munkapróbák /munkatempó, ritmus, mozgékonyág, ügyesség, koordináció, precizitás, állás, járás stabilitása, stb. vizsgálata/.

Személyiségvizsgálatok /anamnézis, exploráció; érdeklődési, motivációs vizsgálatok. Élménymó-

dok, személyiségjegyek, szituációk és motivációk összefüggéseinek feltárása. TAT, CAT, GT, - személyiségvizsgálatoknál alkalmazott rajz- és színtesztek, egyéb feladatok; fogalmazásos feladatok: önéletrajz, élményírás, Thomas-mese, mondatkiegészítés, önjellemzés./.

Ezek közül a Fővárosi Pályaválasztási Intézet az egyszerűbb, csoportosan alkalmazható teszteket, eljárásokat ajánlja a pedagógusoknak. Továbbképzésen kiképezte erre az önként jelentkező osztályfőnököket. Ezek tesztek eredményessége természetesen csak egyéb nevelési módszerek alkalmazása mellett várható.

/Csirszka-féle motivációs kérdőív általános iskolásoknak, általános pályaválasztási kérdőív A-B változata /A: általános iskolásoknak, B: középiskolásoknak/.

EC₁₁ általános intelligencia vizsgálat,

Révész-Nagy: Teljesítmény és figyelemvizsgálati tesztlapok általános iskolásoknak.

8./b. A jellemzések elkészítésénél és az azt megalapozó folyamatos megfigyelések során jól használható az 1009/ 67.sz. Műv.Közlönyben megjelent "Utmutató a pedagógiai jellemzések elkészítéséhez."

8./c. Vincze László: Vizsgálati módszerek a lélektanban. A teszt. Tankönyvkiadó, Bp. 1967/.

9./ Idézett dokumentum V. fejezet, 23. paragrafus 14. pont.

10./ 2023/1968 VII. 13.sz. kormányhatározat.

11./ Iv-utcai intézettel foglalkozó cikkek /Köznevelés, Népszabadság/

12./ Zirzen Janka /Bp.XII., Mátyás kir.út 29./ és Kossuth Lajos /Bp.XII., Szilassy út 3./ nevelőotthonok.

13./ Budapesten Ady /Bp.III., Szél u.11./ és Szilágyi Erzsébet /Bp.XII., Szarvas Gábor út 50./ nevelőintézetek.

14./ Pilisi fővárosi túlkoros lányok nevelőotthona, Béke Nevelőotthon /Bp.XII., Hárshegyi út 9./ és a bakonyoszlopi fővárosi túlkoros fiúk otthona.

15./ Ágoston György: A nevelés elmélete /Pedagógia I. Bp. Tankönyvkiadó 1962. A nevelés fogalma./

16./ Dr.Rókusfalvy Pál: Pályaválasztás, pályaválasztási érettség /Tankönyvkiadó, Bp. 1969/

17./ Dr. Rókusfalvy Pál: Id. mű

18./ Jelentés a Közoktatásügyi Népbiztosság működéséről. 1919. június. /A Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikája.- Gondolat, 1959. 198.old./

19./ U.o. 204-től 205. old.

20./ U.o. 205. old.

21./ U.o. 207. old.

22./ Dr. Rókusfalvy Pál: id.m.

23./ 22. pontban id.mű 24. old.

24./ Csirszka János: Munka-, és pályaal-
masság pszichológiája. /Budapest, 1967. Tankönyvki-
adó/

25./ A pályaválasztás világszerte /Közneve-
lés, 1967. okt. 6. Sajtófigyelő/

Havas Ottóné: Pályaválasztási tanácsadásunk
rendszere /Munkaerőgazdálkodás-, oktatás-, pályavá-
lasztás / TIT és Munkaügyi Minisztérium 1967. 34.-tól
54.- old./

Barzah D.: A varsói 3.sz. Szakmai Tanácsadó
Központ munkája. /O rabote profkonzul, tacionnogo
centra No 3. Varseva/

Skola i Proizvodstvi, 1964, No 4 86-87.old./

Brzivinszkaja Ja P. Szakmai tanácsadás a Len-
gyel Népköztársaságban /Skola i Proizvodstvo, 1963
No 4 84-86.old./

Hauska A.: A Sevresi Nemzetközi Tudományos
Pedagógiai Központ /Erziehung und Unterricht, 1959
No 11. 558-562. old./

Mulkova Z.S.: A tanulók szakmai tájékoztatá-

sa az Egyesült Államokban /Szovjetszkaja Pedagógika, 1962 No 1. 119-131. old./

Miller K.M.: Pályaválasztási tanácsadás Angliában /The Times Educationel Supplement, 1960 No 2650 644. old./

A varsói pályaválasztási tanácsadóra, a tanácsadó munkájára vonatkozó rendeletek.

A pályaválasztási tanácsadás Belgiumban /Panorama, 1960 No 1. 15-18/

Benczédy József: A B /urean/ I /nternazionali/ E /ducation 1963 évi konferenciája /Genf, 1963 16.sz. 523-524./

Csirszka János: Beszámoló a csehszlovák tanulmányútról. A pályaválasztási tanácsadás rendszere és módszerei Csehszlovákiában /Magyar Pszichológiai Szemle, 1962 3.sz.)

Csirszka János: Pályaválasztási irányítás az NDK-ban /Iparitanulóképzés, 1959 2.sz./

Havas Ottóné: Pályaválasztási tanácsadás Ausztriában /Köznevelés, 1964 24.sz./

Havas Ottóné: A pályaválasztási tanácsadás nálunk és az NDK-ban /Köznevelés, 1963 23.sz./

Völgyesy Pál: Ismerkedés a francia pályaválasztási tanácsadás rendszerével /Pályaválasztási tanácsadás 1971 2.sz./

26./ Mahmud Makal: Allah árnyékában /egy anatóliai tanító feljegyzései /Kossuth, 1967/

27./ Budapesten: Fővárosi Pályaválasztási Intézet /mely a Budapest Főváros Tanácsa VB 30/312/1966. sz. határozata alapján létesült./

28./ Ötéves a Fővárosi Pályaválasztási Intézet /Perlai Béla, a Fővárosi Pályaválasztási Intézet igazgatója /Pályaválasztási Tanácsadás, 1971. 2.sz./

29./ Utmutató a fizikai dolgozók gyermekeinek pedagógiai segítéséhez /OPI 1969. Mellékletek: Szakkörök és tanfolyamok, - kollégiumok és diákotthonok, - napköziotthoni foglalkozások, - magyar nyelv, matematika, - idegen nyelv./

30./ Kornidesz M. - Kurucz I.: Az iskolareform a megvalósulás útján. /Bp. 1966, Kossuth/

31./ Rendtartás az általános iskolák és gimnáziumok számára /Tankönyvkiadó, 1964 49. paragrafus, 75. old. Rendtartás a nevelőotthonok, a diákotthonok és a kollégiumok számára. Tankönyvkiadó, 1966 1. paragrafus, 4/c. pont./

32./ Jenovay Jenő: A demográfiai létszámalakulás és az ifjúság pályaválasztási problémái /Munkaerőgazdálkodás, pályaválasztás, oktatás. TIT 1967/

Timár János: Munkaerőhelyzetünk jelene és távlatai /Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1964/

Márkus Mária: A pályaválasztás néhány szociológiai problémájáról /Munkaerőgazdálkodás, - oktatás, - pályaválasztás/

Timár János: Továbbtanulás és elhelyezkedés /Pedagógia időszerű kérdései. Tankönyvkiadó, Bp.1967/

33./ Dr. Benczéd József: Oktatási szerkezet és pályaválasztás /id.mű 54.old./

34./ Vendég Sándor: Általános és szakmai képzés a szakközépiskolában /Bp. 1967. Tankönyvkiadó/ Tájékoztató a szakközépiskolákról /Műv.M. 1970/

35./ Dr. Bernáth József: Pályaválasztási tanácsadás külföldön /Pályaválasztási Tanácsadás, 1970. 1. sz./

36./ A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1029/1971/VII.3./ sz. határozata az ifjúság számára nyújtott pályaválasztási tanácsadás továbbfejlesztéséről /Magyar Közlöny, 1971.jul.3./

37./ A Műv. Minisztérium Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztályának összeállítása: Elemzés a gyermekvédelem 20 éves fejlődéséről és problémáiról/dok/.

38./ Az életkori és nem szerinti, valamint a túlkorosságra vonatkozó adatok a Műv.Minisztérium Statisztikai Osztályának Tájékoztatójában foglaltak

alapján /Bp.1970. az 1969.dec.31.-i állapotnak megfelelően./

39./ A 37. pontban idézett dok.

40./ Kővágó Lászlóné: A fővárosi nevelőotthonok korszerűsítése /Budapesti Nevelő 1969 2.sz./

41./ Az 1., 38. és 40. pontban idézett mű, illetve cikk, dok./

42./ A 38. pontban id.dok. és az 1969. évi Statisztikai Tájékoztató /Kiadó u.a./

43./ Katona Imréné: A nevelőotthoni tanulók pályaválasztása /Nevelőotthoni módszertani kézikönyv V. fejezete/.

44./ A Műv. miniszter és a munkaügyi miniszter 210/1971/M.K.13/ MM-MüM sz. együttes utasítása az alsó-, középfokú oktatási intézményekben foglalkoztatott pedagógusok illetményének megállapításáról.

45./a. FICE: Fédération Internationale Des Communautés d'Enfante /Pedagógiai Szemle 1971 7-8.sz. László József és Földesi Klára ismertetése alapján./

45./b. Dr. Földesi Klára: Nemzetközi nevelőotthoni kongresszus az NSzK-ban. /Pályaválasztási Tanácsadás, 1971 3.sz./

46./ Pataki Ferenc: Személyiségelmélet és pedagógia a marxizmusban és a neotomizmusban /Fil. Szemle 1963 4.sz./

Pataki Ferenc: Makarenkó élete és pedagógiája. Tankönyvkiadó, 1966/

Almássy László: A nevelőotthonok társadalmi funkciója /Pedagógiai Szemle, 1962 2.sz./

47./ Az 1. pontban id.mű

48./ A felméréshez használt kérdőív.

Budapest Főváros Tanács Végrehajtó Bizottságának
Oktatási Főosztálya és Pályaválasztási Intézete

Ennek a lapnak a kitöltése a pályaválasztás előkészítését szolgálja. Semmiféle kötelezettséget nem jelent és nem azonos a továbbtanulásra jelentkezéssel.

a nevelőotthon bélyegzője

- 1./ N é v:
- 2./ Születési év,hó,nap: ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
- 3./ A szülő /gondviselő/ lakcime:
- 4./ Tanulmányi eredményed a 7. osztály végén:
- 5./ Milyen iskolatípusban kívánsz továbbtanulni
elsődlegesen

a./ szakmunkástanuló iskolában,
milyen szakmában:

b./ középiskolában: gimnáziumban
szakközépiskolában

A középiskola neve:

milyen szakosított tantervű /tagozatú/ gimn.

osztályban:

milyen szakközépiskolai szakon:

c./ gép-és gyorsíró iskolában:

d./ nem kívánok továbbtanulni /dolgozni fogok/

6./ Másodsorban /ha az előző jelentkezésed sikertelen lenne/

a./ szakmunkástanuló iskolában,
milyen szakmában:

b./ középiskolában: gimnáziumban
szakközépiskolában

a középiskola neve:

milyen szakosított tantervű /tagozatú/ gimn.

osztályban:

milyen szakközépiskolai szakon:

c./ gép- és gyorsító iskolában

d./ nem kívánok továbbtanulni /dolgozni fogok/

7./ Mi szeretnél lenni és miért?

.
.

8./ Milyen tulajdonságokat, ügyességet és tudást kíván

ez a pálya:

.
.

9./ Melyik a két legkedvesebb tantárgyad, és hányasod

volt ezekből az év végén:

10/ Mely tantárgyak okoznak leginkább nehézséget: . .

.

11/ Hol szereztél tapasztalatot a választott pályádról:

TV-ben, rádióban

üzemben,

könyvből,

nevelődtől,

szüleidtől, hozzátartozóidtól,

egyéb helyen, mégpedig:

.

12/ Olvastál-e eddig valamin választott pályádról? Ha

igen, mit?

.

13/ Válaszd ki és húzd alá azt a foglalkozási módot,
melyet a legjobban szeretnél:

a./ munka szabad levegőn, munka zárt helyen

b./ emberekkel foglalkozni - gondolatokkal foglalkozni - tárgyakkal foglalkozni

c./ jönni-menni - egyhelyen dolgozni

d./azonos munkát végezni - változatos munkát végezni

e./ egyedül dolgozni - másokkal dolgozni

f./ aprólékos munka - ötletes, nagyvonalú munka

g./ főleg testi erőt kívánó munka - főleg szellemi munka

h./ nehéz munka - könnyű munka

14/ Irjad le azt a három kívánságodat, melyet legjobban
szeretnél megvalósítani:

.

.

.

csoportnevelő aláírása

x-gal jelölt kérdésekre a megfelelő szöveg
aláhúzásával kell válaszolni

49./ Összes általános iskolás nevelőotthoni növendékből állami gondozott 80,3 %, leány: 33,5 %, Összes nevelőotthoni növendékből állami gondozott 83 % /Magasabb az ifjúsági otthonok homogenitása miatt/

Főv.Tan.VB Oktatási Főosztály Statisztikai adatok II. 1968/69./

50./ A kísérleti munkaprogram folyamatát tükröző táblázatok

a./ Pályajavaslatokra, - szándékok és a javaslatok eltéréseire, - a tudatos irányítás mozzanataira vonatkozó táblázatok /pj/1 - pj/10/.

A pályajavaslatok százalékos megoszlása iskolatípusok és a tanulók összetétele szerint

Kérdőívet kitöltötte	középiskola- jav. gimn. szak- közép	összes köz- épiskolá- ba java- solt	szakmunkás- képzésbe javasolt	gyors-és gép- író iskolába	összesen to- vábbtanulás- ra javasolt	munkavál- talásra javasolt	pszicholó- giai vizs- gálatra jav.
Állami gondozottak							
100	3	13,2	16,2	69,2	2,2	87,6	5,6 6,8
fővárosi beutaltak							
100	7	19,5	26,5	66,4	0,9	93,8	1,8 4,4
fiúk							
100	2,5	13	15,5	74,9	-	90,4	2,9 6,7
leányok							
100	6,5	17	23,5	5,7	5,5	86	8,5 5,5
Összesen							
100	3,9	14,4	18,3	68,6	1,4	88,8	4,9 6,8

A gimnáziumba javasoltak száma az ezirányú szándékokhoz képest mintegy 1,5 %-kal csökkent. Ez a változás kisebb arányban érintette az állami gondozottakat, mint a fővárosi beutaltakat, - és nagyobb arányban a leányokat, mint a fiúkat. Az arányok azonban az egyes kategóriák között a pályaválasztási szándékokhoz hasonlóak maradtak. Ezt a fővárosi beutaltak mögött lévő kedvezőbb családi háttér és a leányok fiúkénál ténylegesen jobb tanulmányi eredménye magyarázza. Ugyanakkor az a körülmény, hogy a gimnáziumot szándékoló leányoknak közel 1/3-át más iskolatípusba javasoltuk és közel ilyen arányban csökkentettük a fővárosi beutaltaknál is a gimnáziumba javasoltakat, - megerősíti azt, hogy közülük a viszonylag gyengébben teljesítők is inkább vállalkoznának a gimnáziumi továbbtanulásra, mint az állami gondozottak, vagy másfelől a fiúk.

A szakközépiskolába javasoltak száma is csökkent a szándékokhoz viszonyítva, mint^{egy} 4,3 %-kal. Azonban itt is nagyobb arányban csökkent a fővárosi beutaltak száma - mintegy 6 %-kal - az állami gondozottaké pedig 3 %-kal. A leányoknál ugyancsak nagyobb az eltérés - 5 % - mint a fiuknál, ahol a mínusz irányú eltérés ~~2~~ 2 %. Végül is nem egészen 5 %-kal lett kevesebb a középiskolába javasoltak száma a szándékokhoz

képest. S bár a tanulók összetétele szerinti rétegek-nél csökkent az eltérés, a középiskolai továbbtanulás-ra vonatkozó szándékokban egészében is megtalálhatók azok az arányok, melyek a leányok és a fővárosi beutaltak javára az állami gondozottakkal és a fiúkkal szemben fennállnak.

A szakmunkásképzésbe javasoltak száma 3 %-kal emelkedett a pályajavaslatokban a szándékokhoz képest, - a munkátvállalók száma pedig 2 %-kal, és valamit javult a gyors- és gépiró iskolába irányítottak aránya is. A szakmunkásképzésbe javasoltaknál a szándékokhoz képest legnagyobb a növekedés a fővárosi beutaltaknál /közel 10 %-os/, míg az állami gondozottakénál 1 %-os/ és a leányoknál magasabb, mint a fiúknál. /A fiúknál lényegében nem változott, a leányoknál viszont 6 %-kal növekedett./ Az arányok, bár csökkentek az eltérések, végül a pályajavaslatban is hasonlóak a szándékokban jelentkezőkhöz, annyiban, hogy legmagasabb a szakmunkásképzésbe javasolt fiúk száma, százalékaránya, a leányoké alacsonyabb; a fővárosi beutaltaké alacsonyabb, mint az állami gondozottaké. Azonban utóbbiak között a szándékokban 10 %-os volt az eltérés, a javaslatokban pedig csak 3 %-os.

A pályajavaslatokban eszközölt iskolatípusonkénti változásokat jól mutatják a következő táblázatok adatai. A következő két táblázat a pályajavaslatokban kifejezésre jutó, szándékokhoz viszonyított változásokat mutatja, iskolatípusok és a változások jellege szerint.

A szándékok módosulása a pályajavaslatok alapján %-os megoszlásban

Eredeti szándék	Gimnázium Szakközépisk. Gyors-gépiró iskola				Szakmunkás képzés				Munkát vállal				Összesen			
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
	31	100	102	100	10	100	375	100	16	100	534	100				
e b b ő l																
megeősítve iskolatípus szerint	74	54,2	59	57,8	6	60	350	93,3	13	81,2	442	82,7				
iskolatípus változik	17	54,8	43	42,2	4	40	25	6,7	3	18,8	92	17,3				
iskolatípus marad, de a szakirány változik	/az iskolatípus szerint megeősített 442 főből/ tovább az összes választások															
iskolatípus mellett profil is változik	/az iskolatípus szerint módosított 77 választásból/ az összes választások															
													27		140	26,2
Csak az iskolatípus változik tehát az összes választások																
													65			12,1
Teljesen változatlan marad																
													302			56,5
A változások tehát 332 főt érintenek, ami együttesen 43,5 %																

Tehát: teljesen változatlan: 56.5 %
 összes változás: 43,5 %
 100,- %

8/3

Változás a pályaválasztási szándékok és javaslatok között
/más iskolatípusba javasoltak szám szerint/

Eredeti szándék	Csökkent					módosulás az irányítás alapján				
	Gimnázium Szakközépisk. Gyors-gépirás Szakmunkás-Munkavállalás					Összesen				
Gimnázium	17	-	9	1	7	-	-	-	-	17
Szakközépiskola	43	8	-	3	29	3	3	43		
Gyors-gépirás	4	-	1	-	3	-	-	4		
Szakmunkásképző	25	-	13	-	-	12	25			
Munkavállalás	3	-	-	1	2	-	3			
Összesen nőtt										
Összesen csökkent	92 fő	8 fő	23 fő	5 fő	41 fő	15 fő	92 fő			
Összes mennyiségi változás a szánékokhoz képest										
-	-9 fő	-20 fő	+1 fő	+16 fő	+12 fő	-	-			

Az eddigiekből is kifejezésre jutott, hogy célunk az állami gondozottak továbbtanulásának fokozása volt, - az a törekvés, hogy közülük az arra legalkalmasabbak középiskolába, főleg gimnáziumba kerüljenek. A középiskolai továbbtanulásra nem alkalmas gyerekek máshova irányítására, a leányok szakmunkás-képzésbe való részvételének növelésére, a továbbtanuló fiúk számának fokozására törekedtünk, mint ez kiderül az egyes iskolatípusokba javasoltak adataiból is.

- . -

Az egyes iskolatípusokba továbbtanulásra javasoltak %-os megoszlása a tanulók összetétele szerint

Pg/4

Iskola	Gimnázium	Szakközépiskola	Szakmunkás	Gyors-gépirás
állami gondozottak	63,6	73,1	80,8	90,9
fővárosi beutaltak	36,4	26,9	19,2	9,1
összesen	100	100	100	100
fiú	40,9	58,7	70,8	-
leány	59,1	41,4	29,2	100
összesen	100	100	100	100

Ezt a törekvést a pályajavaslatok és a tanulmányi eredmények összefüggése is megerősíti.

A pályajavaslatok százalékos megoszlása tanulmányi eredmény szerint

Tanulmányi	Gimnázium	Szakközép-iskola	Középiskola együtt	Gyors-gépirás	Szakképzés	Munkát vállal	Pszich. vizsg.	Összesen % fő
5 - 4,7	44,9	52	96,9	-	3,1	-	-	100 27
4,6 - 3,7	8	43	51	0,8	42,1	0,8	5,9	100 112
3,6 - 2,7	0,3	6	6,3	2,7	82,9	2,1	6	100 333
2,6 -	-	-	-	1	68,5	21	9,5	100 95
Nem osztályozott	-	-	-	-	66	-	34	100 3
Összesen:	3,9	14,4	18,3	1,9	68,6	4,9	6,3	100 570

A táblázatból is leolvasható, hogy a pályajavaslatok alapján erősen csökkent a gyengébb tanulmányi eredményűek középiskolai kategóriában való elhelyezkedése. Míg a szándékok szerint a 3,6 - 2,7 közötti tanulók 14,1 %-a középiskolát igényel, a pályajavaslatok szerint csak 6,3 %-uk - ezen belül a gimnáziumnál mindössze egy fő - a többi szakközépiskolánál szerepel. Míg a szándékok szerint 2,6 - 1-ig terjedő tanulmányi eredményűeknek 4,1 %-a középiskolába akart menni, a javaslatok alapján ezeket a tanulókat máshova irányítottuk. A legjobb tanulókat egy fő kivételével középiskolába javasoltuk. Arra törekedtünk, hogy gimnáziumba csak a legkiválóbbakat, elsősorban a tehetséges gyerekeket javasoljuk, így az 5 - 4,7-ig tanulmányi eredményűek között a szándékokhoz képest kétszeresére nőtt a gimnáziumba javasoltak száma. /E tanulmányi kategórián belül 22,2 %-a 44,9 %-ra emelkedett./ A gimnáziumba irányítottak 50 %-át szakosított tantervű osztályokba javasoltuk. A családi helyzet és a személyes adottságok - elsősorban pszichikaiak - indokolják, hogy a javaslatok alapján a szándékokhoz képest nem nő a 4,6 - 3,7 közöttiek szakközépiskolába irányítása. A javaslatok szerint is viszonylag magas %-arányban /42,1 %/ a szakmunkásképzésnél szerepelnek. Közülük azonban esetenkénti

mérlegelés alapján viszonylag több gyermeket javasoltunk emeltszintű szakmunkásképzésre.

A javaslatok alapján az egyes iskolatípusba irányított tanulók együttes tanulmányi eredménye az alábbiaknak megfelelően alakult a szándékokban jelentkező tanulmányi átlagokhoz képest.

Tanulmányi átlagok a szándékok és a pályajavaslat alapján

	Gimnázium	Szakközépisk. zéipisk.	Középisk. együtt	Gyorsgépírást	Szakm. képzés	Továbbtanulás	Munkát vállalt	Pszich. vizsg.	Össz. tanuló
									át- lag
Szándék	3,8	3,3	3,5	3,3	2,9	3,2	2,6	2,1	3,3
Javaslat	4,4	4	4,2	3,1	2,8	3,3	2,5	3,1	u.a.
	n 6/10	n 7/10	n 7/10	cs 2/10	cs 1/10	n 1/10	cs 1/10		

n = növekedés

cs = csökkenés

Szakirányok, tanulmányi átlag a pályajavaslatok
alapján

Ugy a szakközépiskola, mint a szakmunkás-képzés viszonylatában a javaslatok szerint a tanulmányi átlagok a fővárosi szándékokhoz közele-
tenek. A sajátos családi helyzet, a személyi meg-
felelőség mellett a pályajavaslatok kialakításánál
arra törekedtünk, hogy az egyes szakközépiskolák,
szakmák, képzési módok követelményeihez és a be-
jutás, a felvétel követelményeihez - ami a jelent-
kezők tanulmányi eredményétől is függ - közelit-
sünk. A javaslatok kialakításánál a pályairányi-
tás reális követelményeinél ezt nem mellőzhetjük,
mert az esetben a gyermekek bejutását, felvételét,
másrészt további, a képzés során való helytállásu-
kat kockáztattuk volna. Ennek a fontos követelmény-
nek a pályajavaslatok kialakítása során megközele-
tően sikerült eleget tennünk, mint ezt az alábbi
két táblázat is mutatja.

Szakirány és tanulmányi átlag a szakközépiskolai
pályajavaslatokban

Pj/7

Sor- rend	Szakközépiskolai profil	Tanulmányi átlag
1.	^{képző} középiskolai és iparműv.	4,8
2.	közlekedési	4,6
3.	műszerész /4 féle/	4,3
4.	mezőgazdasági	4,2
5.	vegyiipar	4,2
6.	építőipari	4,1
7.	közgazdasági	4
8.	kereskedelem	4
9.	vendéglátóipari	4
10.	szereelő /3 féle/	3,9
11.	élelmiszeripari	2,9
12.	gyermekfelügyelői	3,8
13.	nyomdaipari	3,8
14.	textilipari	3,8
15.	egészségügyi	3,8
16.	ruházati ipari	3,6
17.	élelmiszeripari	2,9

A szakközépiskolába javasoltak
együttes tanulmányi eredménye

4,0

Pj/8

Tanulmányi átlagok és a szakmák a pályajavaslatban a szakmunkásképzésre vonatkozóan

tanulmányi átlag									
5-4,7	4,6-3,7	3,6 - 2,7	2,6- 1						
-	műszerész 3,7 ötös 3,7	3,4 lakatos 3,4 szobafestő 3,4 kereskedő 3,4 villanyszerelő 3,4 esztergályos 3,3 kovács 3,2 cserépkályhás 3,2 szűcs 3,2 kesztyűs 3,2 kárpitos 3,2 varrás 3,2 édesipar 3,1 műanyagfeldolg. 3,1	3 cipész 3 ép.gép.szer. 3 hegesztő 3 marós 3 sapkás 3 felv.szerelő 3 kőműves 3 útburkoló 3 3 3 2,9 2,9 2,9	2,8 kötszővő 2,9 ép.burkoló 2,9 élelmiszer- ipar 2,8 könyvkötő 2,8 baromfi- tenyésztő 2,7 sütőipar bányász műanyag- burkoló	2,6 2,6 2,6 2,6 2,6 2,5 2,6 2,4 2,3				
	felszolgáló szakács tejip.szakm. mintakészítő textilnyomó bőrdiszműves autószerelő fényező üvegfestő szijgyártó cipőkészítő fodrász viz-gázszerelő asztalos disznóvény termesztő								

A szakmunkásképzésre javasolt tanulók tanulmányi átlaga együttesen 2,8

Szakirányok, szakmák előfordulása a
pályajavaslatokban

Pj/9

Itt két vonatkozásban igyekeztünk javítani a pályaválasztási szándékok alapján kimutatható helyzethez képest. Egyrészt növelni akartuk a gyermekek pályaismeretét, melyet a szakközépiskolák és a szakmunkásképzés vonatkozásában előforduló szakirányok és szakmák variációinak gazdagsága mutat. Másrészt ennek mutatója a választások tömegének egyenletesebb eloszlása a különböző szakirányok, szakmák vonatkozásában. Ezt az alábbiaknak megfelelően sikerült javítani.

Szakközépiskolai igény a pályajavaslatokban szakirány és a választások aránya szerint

10 fő felett	5 fő felett	5 fő alatt
műszerész 15	mezőgazdasági 8	kereskedelmi 3
egészségügyi 14	közügazdasági 6	közlekedési 2
szerező 11	egyéb ipari 5	vegyipari 4
/4 félé/	szakközépiskola 5	élelmiszeripari 1
	/együtt /eszt	textilipari 1
	tergályos, gép- 5	építőipari 1
	ipari, vill. 5	képzőművészeti 1
	szer.lakatos/ 5	
	nyomdaipari 2	
40 fő	19 fő	23 fő
6: 40	6: 19	11: 13

együttesen 23 : 82

40 főn felül	20 főn felül	10 főn felül	5 főn felül	4-3 fős igény	2-1 fős igény						
lakatos	45	varrószakma	30	viz-gáz szer.	14	asztalos	9	felvonó szer.	4	tetőfedő	2
szobafestő	45	kereskedő	29	bőrdíszműves	14	felsőszolgáló	8	kárpitos	4	tejipar	2
		műszerész	28	autószerelő	13	kőműves	8	könyvkötő	4	cipész	2
		villanyszer.	21	édesipar	11	disznóvény	7	cipőkészítő	4	hegesztő	2
				kötszővő	10	termesztő	7	fodrász	4	hintakész.	2
				műanyagfeld.	10	szakács	7	Baromfi-felkészítő	3	ötvös	1
						épü. burkoló	6	kesztyűs	3	szíjjártó	1
						eszterg.	6	sütőipar	3	bányász	1
						fényező	5			cserépkályhás	1
						üvegfestő	5			szücs	1
						ép.gép.	5			élelm.ip.	1
										sapkakészít.	1
										útburkoló	1
										kohász	1
										textilnyomó	1
										kovács	1
										műanyagburk.	1
90	108	72	67	32	22						
2:90	4:108	6:72	10:67	9:32	17:22						

A szakmát választók

27 %-a	2 szakmára	27%	4 szakmára	18%	6 szakmára	26%	19 szakmára	6 %	17 szakmára
--------	------------	-----	------------	-----	------------	-----	-------------	-----	-------------

Szakmai változatok száma a szakmunkástanulásra vonatkozó pályajavaslatokban

A vonatkozó tábla 48 féle szakmát tartalmaz, ezek közül tovább-bontható az előfordulás alapján

kereskedő	varrasszakma	műszerész	lakatos
élelmiszer,zöldség gyümölcs eladó ruházati, cipőbolti, műszaki áru eladó kozmetikai cikk, vas,fedénybolti, vendéglátóipari, édességbolti ea. /9 féle/	női szabó női fehérnemű férfi szabó férfi fehérnemű /4 félét foglal magában/	mechanikai-műszerész elektroműszerész rádió-TV autóvillamossági, híradástechnikai, /5 félét foglal magában/	lakatos általános lakatos géplakatos karosszéria lakatos elektrolakatos szerszámkészítő járműszerk.lakatos /6 félét foglal magában/

Összesen 24 féle

Összesen a szakmunkástanulókra vonatkozó pályajavaslatokban tehát 72 féle szakmai variáció fordul elő, tehát ez is gazdagodott a pályaválasztási szándékokban jelentkező szakmai variációkhoz képest. Emellett korrigáltuk a képzési módokkal összhangban nem lévő választásokat.

50./b. A megvalósult pályaválasztásra - a tanulók jelentkezésére és felvételére vonatkozó adatok, táblázatok /pvm/1 - pvm/13/.

A táblázatok csak az állami gondozott tanulók adatait tartalmazzák az első helyen történő jelentkezés és a felvétel alapján.

A jelentkezések analízise választ adhat arra, hogy a pályairányítási munka mennyire volt hatékony, - milyen mértékben sikerült a gyermekekkel és szüleikkel elfogadtatni a pályajavaslatokat, ami - mint láttuk - lényeges, és viszonylag sok gyermeket érintő változást foglalt magában az eredeti szándékokhoz képest.

A tanulók döntései alapján pályaválasztásuk az eredeti szándékok és a pályajavaslatok között körvonalazható, mint az alábbi táblázat is mutatja.

Az állami gondozott tanulók választásának
megoszlása fiú-leány bontásban, iskolati-
pusok szerint

prn/1

iskola	fiú	leány	összesen
gimnázium	3,4	4,4	3,8
szakközépiskola	8,8	19	11,9
középiskola együttesen	12,2	23,4	15,7
gyors-és gépiró iskola	-	7,2	2,1
szakmunkásképző	80,3	58,4	73,7
továbbtanul össz.	92,5	89	91,5
munkát vállal	7,5	11	8,5
összes állami gondo- zott tanulók	100	100	100

E szerint a jelentkezések alapján 4 %-kal magasabb a középiskolát választó állami gondozottak száma, mint az előző évben volt, a szakmunkásképzésre jelentkezők száma pedig 16,2 %-kal magasabb. Az előző esetben a 8. osztály elvégzése után továbbtanuló állami gondozottak aránya együttesen 73,1 % volt, most viszont a jelentkezések alapján 91,5 %. Ezt kedvező eredménynek tekinthetjük.

A tanulók pályaválasztása döntéseik alapján lényegesen közelebb áll a pályajavaslatokhoz, mint eredeti szándékaikhoz, tehát a pályairányítás egészé-

szében hatékonyak bizonyult.

A gimnáziumba jelentkezők százalékos aránya nem egészen 1 %-kal emelkedett a pályajavaslatokhoz viszonyítva, a szakközépiskolába jelentkezők száma 1,2 %-kal esett, - együtt a középiskolába jelentkezők száma nem egészen 1 %-kal kevesebb, mint ahány gyermeket oda javasoltunk. A gyors- és gépiró iskolába jelentkezők százalékos aránya változatlan maradt. Szakmunkásképzésbe 4,5 %-kal jelentkeztek többen, mint ahány gyermekeket oda javasoltunk. A tovább nem tanuló, nagyrészt munkát vállaló fiatalok százalékos aránya közel 3 %-kal növekedett a jelentkezések alapján, ami ugyancsak reálisnak tekinthető.

pvm/2.

Az állami gondozott tanulók jelentkezése 2. helyen
/százalékos megoszlásban/

Gimnázium	Szakközépiskola	Gyors-gépiró iskola	Szaktanulmányok	Munkavállalás	Összesen %	fő
2,8	7,-	1,8	77,9	10,5	100	457
e b b ő l l e á n y						
4,3	15,6	5,8	62,7	11,6	100	137
f i ú						
188						
2,5	6,6	-	80,9	10,-	100	320

Iránymutatás szempontjából érintetlenebb az elsőnél, a spontán tendenciákat jobban tükrözi.

Az állami gondozott fiúk és leányok pályaválasztásában is érvényesülnek azok a tendenciák, melyek a szándékokban és a pályajavaslatokban is fellelhetők voltak. Ennek oka elsősorban a fiúk és leányok tanulmányi eredményében fennálló különbségek.

pvm/3.

Állami gondozott tanulók pályaválasztásának és tanulmányi eredményének százalékos megoszlása a 8. osztály félévi tanulmányi eredmények alapján

Tanulmányi kategória	Gimn.	Szakközép. iskola	Gyors- gépiró isk.	Szaktun- kás kép- ző isk.	munkavál- lalás	Összesen %	fő
<u>l e á n y o k</u>							
5 -4,7	44,5	55,5	-	-	-	6,5	9
4,6-3,7	5,4	56,8	-	37,8	-	27,0	37
3,6-2,7	-	-	55,5	27,8	16,7	13,3	18
2,6-	-	-	-	83,5	16,5	53,2	73
Leányok összesen	4,4	19,-	7,2	58,4	11,-	100,-	137
<u>f i ú k</u>							
5 -4,7	46,7	46,7	-	6,6	-	4,6	15
4,6-3,7	6,2	33,8	-	60,-	-	20,-	64
3,6-2,7	-	-	-	98,6	1,4	68,9	220
2,6 -	-	-	-	-	100,-	6,5	21
Fiúk összesen	3,4	8,8	-	80,3	7,5	100,-	320
Fiúk-leányok összesen	3,8	11,9	2,1	73,7	8,5	100,-	457

Mint a táblázat adatai mutatják, - a leányok között több az 5 - 4,7 közötti és a 4,6 - 3,7 közötti tanulmányi eredményű tanuló, mint a fiúknál. Közülük viszonylag többen vállalják a középiskolai továbbtanulást, mint a hasonló tanuló fiúk. Például a 4,6 - 3,7 közötti tanulmányi eredményű állami gondozott leányok 56,8 %-a választotta a szakközépiskolai tanulást, az ugyanilyen tanuló fiúknak viszont csak 33,8 %-a. Ugyanakkor a leányok között feltűnően sok az egészen gyenge tanuló, vagyis a 2,6 - 1 közötti. Míg a fiúk között a 2,6 - 1 közötti tanulók 6,5 %-ot tesznek ki, addig a leányok között 53,2 %-ot.

A fiúk zöme, 68,9 %-a a 3,6 - 2,7 közötti tanulmányi kategóriában, a leányoknak több mint fele a 2,6 - 1 közöttiben helyezkedik el a 8. osztály félévi tanulmányi eredmények alapján. Mindebből az adódik, hogy a szakmunkásképzésre jelentkezett tanulók között a fiúk lényegesen jobb tanulmányi eredménnyel szerepelnek, mint az ugyancsak ide jelentkező leányok többsége. Az is ebből adódik, hogy a leányok között nagyobb százalékarányban vannak a tovább nem tanulók, többségükben munkát vállalók.

Végülis az egyes iskolatípusokba jelentkezésük tanulmányi eredmény szempontjából elfogadható, a fővárosi iskoláztatási követelményeknek, az egyes iskolatípusok felvételi követelményeinek megfelel.

pvm/4.

Az állami gondozott tanulók választásának megoszlása iskolatípus és a 8. osztály
félévi tanulmányi eredmény szerint százalékos bontásban

Tanulmányi kategória	Gimn.	Szakközép-iskola	Középisk. együtt	Gyors-gép-író isk.	Szakmunkásképz.	Továbbtanulók együtt	Munkát vállal	Összesen fő	%
5 - 4,7	64,7	22,2	32,3	-	0,2	5,7	-	24	5,2
4,6 - 3,7	35,3	77,8	67,7	-	15,7	24,2	-	101	22,2
3,6 - 2,7	-	-	-	100	65,9	55,5	15,3	238	52,-
2,6 -	-	-	-	-	18,2	14,6	84,7	94	20,6
Összesen:	100	100	100	100	100	100	100	457	100

- 190 -

Tanulmányi átlaguk: 3,5

A tanulók választása alapján jelentkező tanulmányi átlagok is azt mutatják, hogy azok megfelelnek a budapesti követelményeknek.

- . -

Tanulmányi átlagok a 8. osztályos tanulók választása /első jelentkezése/ szerint.

pvm/5.

Imnázium	Szakközépiskola	Középisk. együtt	Gyors-gép-író isk.	Szakmunkásképz. iskola	Továbbtanulók együttesen	Munkát vállalók	Összes tanulók tanulm. átlaga
3,5	4,3	4,4	3,3	3,1	3,8	2,4	3,5

A szakközépiskolai és szakmai átlagok a részletes bontás alapján még inkább meggyőznek arról, hogy az állami gondozott növendékek tanulmányi eredményük alapján versenyképesek voltak a jelentkezéseknél, felvételeknél. A szakmunkásképzésbe jelentkezők együttes tanulmányi átlaga lényegesen magasabb, mint a nem nevelőotthoni növendékeké. Különösen ez a helyzet a fiú jelentkezők nagy részénél, és nagy részt ebből adódóan egyes szakmáknál /lakatos, villanyszerelő, szobafestő, esztergályos, stb./, mint az alábbiak is mutatják.

Tanulmányi átlag és szakközépiskolai választás
/az első jelentkezés alapján/

pvm/6.

1./ szerelő	4,8	10./ egészségügyi	4,1
2./ vegyipari	4,7	11./ esztergályos	3,2
3./ nyomdaipari	4,6	12./ ruhaipari	3,9
4./ műszerész	4,3	13./ gyermekfelügyelői	3,8
5./ kereskedelmi	4,3	14./ gépipari	3,2
6./ közlekedési	4,3		
7./ közgazdasági	4,2		
8./ vendéglátóipari	4,2		
9./ mezőgazdasági	4,2	/egyik mezőgazd.gép./	

A szakközépiskolát választók együttes tanulmányi
átlaga: 4,1.

Szakmák sorrendje a tanulmányi átlag szerint a szakmunkástanulói
választások alapján

4,6 - 3,7	3,6 - 2,7					2,6 -
műszerész 3,8	lakatos 3,6	könyvkötő 3,2	mintakészítő 3,-	disznóvényterm. 2,6		
vendéglátó	vill.szer. 3,6	szücs 3,2	gyógyszergy. 3,-	hegeztő 2,5		
ea. 3,8	autószer. 3,6	szobafestő 3,2	kárpitos 2,9	kőműves 2,5		
ötvös 3,8	üvegcsisz. 3,6	autófényező 3,2	kesztyűs 2,9	fapadlózó, 2,5		
bőrdíszműv. 3,7	felszolgáló 3,5	esztergályos 3,2	címfestő 2,9	működőburkoló 2,5		
	fodrász 3,5	varrószakma 3,1	felvonószer. 2,8	marós 2,4		
	szakács 3,3	műhimző 3,-	cserépkályhás 2,7			
	cipőfelső- részkész. 3,3	élelmiszerip. 3,-	épületburkoló 2,7			
	kereskedő 3,3	cipőgyártó 3,-	hálózati szer. 2,8			
	virágkötő 3,3	cukrász 3,-				
	víz-gázszer. 3,3					
	nyomdász 3,3					

A szakmunkástanulónak jelentkező tanulók tanulmányi átlaga: 3,1.

pvm/8.

Szakközépiskolák sorrendje a tanulók választása
és a szakirány alapján.

/ legmagasabb a legkisebb felé/

1./ műszerész +	b./ közlekedési
2./ közgazdasági +	c./ gyermekfelügyelői
3./ egészségügyi	d./ ruhaipari
4./ kereskedelmi	8./ 1-1 fős választással
5./ vendéglátóipari	a./ nyomdaipari
6./ mezőgazdasági +	b./ gépipari
7./ 2-2 fős választással	c./ esztergályos
a./ vegyipari	d./ szerelő +

A szakközépiskolai választásoknál 19 szak-
irányi variáció fordul elő. A gyermekek pályaismere-
te az irányítás időszakában gyarapodott e tekintet-
ben is.

+ A csillaggal jelölt szakközépiskolák több ágaza-
tot foglalnak magukban.

A szakmákra eső választások nagyságrendje az állami gondozottak pályaválasztása /jelentkezése/ alapján /337 szakmunkástanulói választás megszólása/

40 fő felett	20 fő felett	10 fő felett	5 fő felett	4-3 fős igény	2-1 fő		
+lakatos	41 szobafestő	33 +műszerész	18 pék	8 cserépkályhás	4 cimfestő	2 gépmester	1
	vill.szer.	27 asztalos	12 kárpitos	6 hentes	4 cipész	2 hálózati szer.	1
+kereskedő	23 víz-gáz szerelő	11	szakács	7 cukrász	3 tetőfedő	2 vendégl. ea.	1
autószer.	20		felszolg.	7 műanyagfeld.	3 ép.burk.	2 műhímző	1
+varrósza km.	20 cipőfelső-részkész.	11	fényező	6 +fodrász	3 ép.gép.sz.	2 nyomdász	1
			hegesztő	5 szücs	3 felvonószer.	2 virágkötő	1
			kőműves	6 baromfiteny.	3 könyvkötő	2 textilnyomó	1
			bőrdíszm.	6 édesipar	3 kesztyűs	2 kohász	1
			kötszővő	6	üvegcsisz.	1 útburkoló	1
					eszterg.	2 bányász	1
					parkettás	1 szijgyártó	1
					ötvös	1 mintakészítő	1
						tejipari sz.	1
						1 marós	1
					gyógyszergy.	1 üvegfestő	1
					disznóvén.	term.l.	1
41	123	52	57	26	36		
1 : 41	5 : 123	4 : 52	9 : 57	8 : 26	28 : 36		

Szakmai változatok száma: 76 / 9 féle kereskedő, 4 féle varró, - műszerész 5 féle, lakatos 6 féle, fodrász 2 féle/

+ A csillaggal jelölt szakmák több ágazatot ölelnek fel.

A szakmai változatok száma itt a legmagasabb. Ebben közrejátszik a nevelők gazdagabb pályaismerete, melyhez hozzájárult a konzultáció, továbbképzés, a pályajavaslatok kialakítása.

A választások tömegének megoszlása a pályaválasztási szándékok és javaslatok között helyezkedik el.

pvm/10.

Középiskolai profilok a szándékok, pályajavaslatok
és a választás alapján

Szakirány	Szándék fő	Pályajav. fő	Választás fő
műszerész	18	24	15
egészségügyi	17	10	7
közgazdasági	5	7	9
mezőgazdasági	7	5	3
vendéglátóipari	5	3	5
kereskedelmi	-	3	5
vegyipari	5	3	1
közlekedési	1	-	2
nyomdaipari	-	2	1
gyermekfelügyelői	-	-	2
építőipari	1	1	-
szerelő	8	-	1
pályafenntartási	1	-	-
képzőművészeti	2	1	-
textilipari	2	1	-
esztergályos	-	-	1
ruhaipari	-	-	2
gépipari	1	-	-
	73	60	54

A szakirány tekintetében 80 %-ban követte a gyermekek választása /jelentkezése/ az első pályajavaslatot, további 20 %, a második pályajavaslat és az eredeti szándék /javaslatoktól az esetben eltérő szándék/ követéséből adódik.

pvm/11.

Szándék, pályajavaslat és választás viszonya szakmák szerint
/szakmák görbéje a pályaválasztási folyamatban/

Csak szándékban fordul elő	Csak javaslatban fordul elő	Szándékban, és jav.ban	Javaslatban és jelentkezésben	Teljesen változatlan	Mindhárom helyen			
					szintben emelkedő	szintben süllyedő	szándékhoz közelebb	javaslathoz közelebb valósul meg
— o o								
12	1	2	8	2	3	7	10	20
Csak jelentkezésnél fordul elő								
6								
o o —								

A szakmák pályaválasztási folyamatban megrajzolható görbéi is azt mutatják, hogy a gyermekek döntő többsége magáévá tette a pályajavaslatokat, és annak megfelelően jelentkezett. Ugyanakkor a szakmák görbéinek alakulása azt is mutatja, hogy a pályajavaslatok nem mechanikusan tevődtek át a jelentkezések sikjára, ami a gyermekek tényleges döntése helyett a pedagógusok álláspontjának voluntarista érvényesítését jelentené. Ez szerencsére nem következett be, mint láthatjuk a szándékok, pályajavaslatok és a döntések, azaz a választás közötti különféle relációkból, melyeket a szakmák pályaválasztási folyamatban megrajzolt görbéi mutatnak.

Az állami gondozott tanulók pályaválasztásának megvalósulása
iskolatispusok szerint

A gimnáziumba jelentkező 17 főből				Szakközépiskolába jelentkező 54 főből				Szakmunkásképzőbe jelentkező 337 főből				Gyors-gépiró iskolába jelentkező 10 főből												
I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.										
ő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	%										
5	88	2	12	-	-	44	81	6	12	4	7	306	90	15	4,4	16	5,6	10	100	-	-	-		
e b b ő l f i ú																								
11 főből				28 főből				297 főből				0												
9	97,8	2	-	-	-	23	82	5	8	-	-	273	92	10	4	19	4	-	-	-	-	-		
l e á n y																								
6 főből				26 főből				80 főből				10 főből												
6	100	-	-	-	-	21	80	1	3	4	13	69	86	5	6,5	6	7,5	10	100	-	-	-		

A pályaválasztás megvalósulása alatt itt csak a bejutást, a sikeres felvételt értjük és nem a tényleges megvalósulást. A pályairányítási munka hatékonyságának azonban ez is igen fontos mutatója, különösen ha figyelembe vesszük, hogy az előző években milyen magas volt az állami gondozottak között az iskoláztatási kudarcok, az elutasított tanulók száma.

A pályaválasztás megvalósulása /a felvételek alapján/

Tanulók száma, megoszlása	Első helyen felvettek		Második helyen fel- vettek		Harmadszorra nyertek felvételt	
	fő	%	fő	%	fő	%
továbbtanuló kéresek száma 122	106	87	6	5	10	8
továbbtanuló fiúk száma 296	269	91	17	4	10	5
összes tovább- tanuló gyermek 418	375	89,7	23	4,7	20	5,6

5./ Szakmák, foglalkozások /I-II. Szakmunkásképzést igénylő pályák. - Felsőfokú képesítést igénylő pályák. Szerk.: Havas Ottóné. Bp. Tankönyvkiadó, 1969/

Havas Ottóné: Szakmunkásképzés /Táncsics Könyvkiadó Bp. 1969/

Segédanyag osztályfőnökök számára:

- A pályaválasztási tanácsadás időszerű feladatai /Bp. Munkaügyi M. 1962/

- Ankétok, előadások a pályaválasztási tanácsadásról /Bp. Munkaügyi M. 1963/

- A tanulók megismerése pályaválasztási szempontból /Bp. Munkaügyi M. 1963/

- A továbbtanulás és a pályaválasztás tapasztalatai az általános és középiskolában /Munkaügyi M. Bp. 1965/

- A lányok pályaválasztásáról /Munkaügyi M. Bp. 1964/

- Egészségügyi szempontok a pályaválasztási tanácsadásban /Munkaügyi M. Bp. 1965/

- Pályaválasztási előkészítés és tanácsadás a gimnáziumokban. /Bp. Munkaügyi M. 1965/

- Az iskolai pályaválasztási tanácsadás módszertani kérdései. /Bp. Munkaügyi M. 1964/

- A pályaválasztás orvosi és pszichológiai kérdései /Bp. Munkaügyi M. 1966/

Pályaválasztási osztályfőnöki kézikönyv
/szerkesztette Forrai János. Bp.1970. febr. Főv.
Nyomdaipari Váll./

Pályaválasztási felelősök kézikönyve /Szerk.:
Havas Ottóné. Bp. Tankönyvkiadó, 1970./

- A mezőgazdasági szakmák /Bp.Munkaügyi M.1968/
Utmutató a szakmunkásképzésre jelentkező fi-
atalkorúak alkalmassági orvosi véleményezéséhez
/Szerk.: Dr.Kovács Géza, 1968. Bp.Iparitanulók Egész-
ségvédelmi Intézete/

Szakmunkásképzés /Szerk.: Havas Ottóné Bp.
1969. Táncsics/

A pályaválasztás problematikus esetei /Fővá-
rosi Pályaválasztási Intézet. Szerk.: Dr.Takács Márta,
1968/

Gimnázium után /1969, 1970. sz. Fővárosi
Pályaválasztási Intézet Szerk.: Katona Imréné/

Katona Imréné: Pályaválasztási lehetőségek
a gimnázium után /Budapesti Nevelő, 1970. 3.sz./

Tájékoztató a szakközépiskolákról /Művelő-
désügyi M., 1970. Szerk.: Bán Endréné/

Havas Ottóné: Hogyan készítsük elő a gyerme-
keink pályaválasztását /Táncsics, 1967/

Katona Katalin: Ifjúságunk problémái /Gon-
dolat, 1967/

Csirszka János: Nevelés és pályaválasztási tanácsadás /Tankönyvkiadó, 1966/

Felsőoktatási Tájékoztató /Művelődésügyi M., Tankönyvkiadó, 1970/, szerk.: Szabó László/

Nagy Sándor: Építők - az építőipar szakmái /Táncsics, 1965/

Eőry A.: A forgácsoló szakmák /Táncsics, 1965/

Horváth M.: A vegyipar szakmái /Tankönyvkiadó, 1967/

Benda K. - Kelemen E.: Szakmák a mezőgazdaságban /Tankönyvkiadó, 1967/

Hivatás a katonatiszti pálya /Zrinyi, 1964/

Hóntin Katalin: Egészségügyi pályák /Tankönyvkiadó, 1969/

Fábián Katalin: Szerelők és műszerészek /Tankönyvkiadó, 1968/

Vekerdi T. - Pusztai: Mi legyek ? - 100 szakma. /Bp., Tankönyvkiadó, 1967/

Józsáné Poór Julia: Pályák leányoknak /Bp. Tankönyvkiadó, 1967/

Pályaválasztási útmutató gimnazistáknak /Bp. Tankönyvkiadó, 1966/

Timár János: Munkaerőhelyzetünk jelene és távlatai /Bp. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1964/

Timár János: Továbbtanulás és elhelyezkedés /Bp. Tankönyvkiadó, 1967/

Hivatásnevelés, pályaválasztás, továbbtanulás /Kossuth, 1964/

Tehetség és különleges képzés /Szerk.: Illés Lajosné Bp., Tankönyvkiadó, 1965/

52./ Csirszka János: Budapesti tanulók pályaválasztási indítékai /Bp., Tankönyvkiadó, 1961/

53./ Havas Ottóné: Serdülők /Bp. Tankönyvkiadó, 1970/

54./ A. Collette: Introduction a la psychologie dynamique /Bruxelles, 1964/

55./ Dr. Ritoók Pálné: A pályaismeret jelentősége a pályaválasztásban /Munkaerőgazdálkodás, - pályaválasztás, - oktatás/

56./ Véletlen, illetve spontán tényező elnevezés alatt a szülő, - család - és az egyéb /esetleges és esetlegesen előforduló/ forrásokat foglaltam össze; tudatos tényezőnek vettem a pedagógus és a rádió, TV, könyv, üzemi tapasztalatot együttesen.

57./ A gyermekek által megjelölt könyvek

A 116 gyermek által megjelölt könyv

Pályaválasztási Tanácsadó	/13 fő/	
Ezermester-könyv	/7 fő/	
Barkácskönyv	/ 4 fő/	
Amig az ember megszületik	/ 5 fő/	
Benedek: Aranyketrec	/5 fő/	-valamennyien az oroszlan yi nev.o.-ból

Bródy György: Fiúknak leányokról /4 fő/

Pályaválasztás leányoknak /6 fő/ - valamennyien a
Szilágyi E.nev.o.-
ból/

Tankönyvek /8-as fizika, 7-es kémia/

Mi legyek ? /6 fő, valamennyien az Aga úti nev.o.-ból/

Szakácskönyv /2 fő/

Peti és az atomok

Liner György: Autótípusok

Szőlészeti, borászat, kertészet

Érdekes fizika

Fiúk évkönyve /2 fő/

Leányok évkönyve /3 fő/

Nemi élet kérdései /4 fő/

A nők védelmében /2 fő/

Kresz /3 fő/

Fekete István: Kék sziget /2 fő/

Vadász könyv

Száz kísérlet

Autós és motoros könyv /3 fő/

Matrózok, hajók, kikötők

Növénytermesztés /2 fő/

Mezőgazdasági tanácsadó /1 fő/

Munkácsy Mihály élete és munkássága /1 fő/

Műszerész-könyv

Ez a tranzisztor

Villanyszerelés

Szatmári József: Motorok

Sport ABC

Utleírások

Ifjúsági regények

Egészségügyi könyv /2 fő/

Rádióamatőr c. könyv

A XVIII.-XIX., és XX. század festői

Építőipar

Az atom titka

Szatmári József: Motorok /3 fő/

42 féle; kevés köztük a kimondottan pályaválasztási jellegű.

58./ Fekete Péter: A pályaválasztási hetek tapasztalatai /Köznevelés, 1970 1.sz./

59./ A Művelődésügyi Minisztérium Gyermekek és Ifjúságvédelmi Osztályának dokumentációs anyaga öt megye nevelőotthonainak 1969 nyarán végzett vizsgálatáról.

60./ 2023/1968. VII.13. sz. határozat a gyermekvédelem korszerűsítéséről.

61./ Tanulmányok a nevelőotthonokban folyó munkáranevelés köréből /Bp. Tankönyvkiadó 1969.

Szerk.: Járó Miklósné/

62./ A nevelőotthonok korszerűsítésének irány-

elvei /Műv. M. Gyermekek és Ifjúságvédelmi Osztályának dok. anyaga/

63./ A 62. pontban id. dok.

64./ A munkaügyi miniszter és a művelődésügyi miniszter 111/1965/8 MüM.sz. együttes utasítása a tanulóifjúság szervezett szünidei foglalkoztatásáról. Az utasítás kiterjed az általános iskolák 7.-8. osztályos és a középfoku oktatási intézmények I.-IV. osztályos tanulóira /akik nyári szünidőben, valamint a tanév szorgalmi ideje alatt engedélyezett rendkívüli őszi tanítási szünnapokon önkéntesen, szervezett formában munkát vállalnak/.

65./ 105/1970 /M.K.2./MM.sz. utasítás az iskoláztatási és pályaválasztási feladatokról /Műv.Közlöny, 1970 jan. 21./

A munkaügyi miniszter 13/1969.XII.30./MÜM.sz. rendelete a szakmunkásképzésről szóló 1969. évi VI. törvény végrehajtásáról /Magyar Közlöny, 1969. dec.30./

A Munkaügyi miniszter 2/1967 /I.6./MüM.sz. rendelete a fiatalok kisegítő munkaerőként való foglalkoztatásáról /mely a 9/1958 /VIII.3. és a 12/1959. /IX.23./ MüM.sz. rendelet módosítását tartalmazza.

A fiatalok kisegítő munkája 16. életévig napi 4, - 18.életév betöltéséig napi 4-6 órában szabályozza. Ettől eltérés lehetséges a családfenntartó,

egyedülálló fiataloknál. Engedélyhez kötött, melyet a területileg illetékes tanácsok munkaügyi osztályai állítanak ki /Budapesten a Fővárosi Pályaválasztási Intézet / Alkalmazni kell a kötelező munkaerőközvetítésről szóló 8/1964 /XII.10./MüM.sz. rendeletet is.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1024/1959. /VII.19./ sz. határozata a fiatalok munkába állításáról.

66./ Rendtartás a nevelőotthonok, a diákotthonok és a kollégiumok számára /Tankönyvkiadó, Bp. 1966. 12.par. D./ pont és 20. par./

67./ Nevelési Terv vonatkozó részei /első-sorban a 7.-8. osztályosoknak ajánlott tevékenységi formák direkt pályaválasztási témái /Tankönyvkiadó, Bp. 1962/

A Tanterv vonatkozó részei /osztályfőnöki órák a pályaválasztás előkészítésére/. Tanterv és Utasítás az általános iskolák számára /Tankönyvkiadó, Bp.1962/ 651 - 670. old./

Tanterv és Utasítás a gimnáziumok számára /Tankönyvkiadó, Bp. 1965/.

Óratervek c. a gimnázium célja és az osztályfőnöki órákról szóló rész.

Korein-Miklósvári-Radnai: Hivatásnevelés, pályaválasztás, továbbtanulás /Bp.1964.Kossuth Kiadó, szülők könyvtára/

V.A. Kunsteckij - N.Sz.Sukin: Serdülők nevelése /Gondolat, 1962, Bp./

Balázs M.: Munkáranevelés, pályaválasztás /Kossuth Kiadó Bp. 1966/

Lovász Árpád: Az ifjusági otthonból az életbe való kibocsátás kérdései /A gyermekotthoni nevelés néhány kérdése, 5. kötet. Bp.1962/

A pályaválasztás előkészítése a felsőfoku gyermekotthonokban /A gyermekotthoni nevelés néhány kérdése Bp.1960/

Akermann G.: Vonjuk be a szülőket a pályaválasztási tájékoztatásba /Pedagógia, 1965 9.sz. 847-849. old./

Arhangelszkij, Sz.N.: Szakmaleirási séma a szakmai tájékoztatáshoz /Skola i Preizvodsztov, 1966 10.sz. 24-25. old./

Bierzwinska: Mielőtt pályát választanak /Állami közoktatási Híradó, Varsó 1964 20.sz./

Bondarevszkij A.B.: A tanulók érdeklődése és pályaválasztása /Szovjetszkaja Pedagogika 1961. 1.sz. 20-25. old./

Csisztjakov N W-Kantorovics N: A tanulóifjúság szakmai tájékoztatása /Szovjetszkaja Pedagogika 1966 5.sz. 50-59. old./

Dabrowszky Z.: Mi legyek ? /Wychowanie Techniczne w Skola 1963 4.sz. 110-117.old./

Efimova L.A.: A tanulók pályaválasztása és szakmai érdeklődésük kialakítása /Szovjetszkaja Pedagogika 1966 5.sz. 73-76.old./

Gakina O.I. - Zjubin L.M. - Csebütewa W.:
A 8. osztályos iskolai tanulók szakmai tájékoztatása /Szovjetszkaja Pedagogika, 1965. 2.sz. 62-69. old./

Hackbartk A.: A politechnikai oktatás és a pályaválasztás /Politechnische Bildung und Erziehung, 1962 9.sz. 396-397.old./

Jaide W.: Pályaválasztás az általános iskolában /Die deutsche Schule, 1962 6.sz. 287-298.old./

Jovajsa L.: A tanulók pályaválasztási tanácsának megszervezése /Szovjetszkaja Pedagogika, 1964 12.sz. 130-134 old./

Karow W.: A pályaválasztás előkészítése a svéd általánosan képző iskolában /Die deutsche Schule, 1966 2.sz. 460-467.old./

Kledrik U.I.: A tanulók kísérleti üzemi gyakorlata /Deutsche Schule, 1965 10.sz. 555-562.old./

Kopanev M.: Pályaválasztási tájékoztatás a 8.osztályos iskolában /Narodnoe Obrazovannie, 1966 3.sz. 80-84. old./

Krause K.H.: Pályaválasztási tanácsadás, szakmunkás előképzés az általánosan képző politechnikai is-

kolában /Bildung und Erziehung, 1962 10.sz. 442-443.old/

Kuhrt W.: A pályaválasztás, a munkakedv és a szorgalom kölcsönhatása /Pedagogische, 1964 11.sz. 938-1009.old./

Lange W. - Schneider G.: Szakmai irányítás és pályaválasztási tanácsadás /Pedagogik, 1963 9.sz. 767-773.old./

Sevcsenkó I.J.: A szakmai irányítás gyakorlatából /Skola i Prvizvodsztov, 1963 11.sz. 60-62. old./

Majorov I.: Az öntudatos pályaválasztásra való előkészítés az iskolában. /Narodnoe Obrazovannie, 1958 11.sz./

Peteanu M.: A pályaismertető monográfiák összeállításának fontossága /Revista de Pedagogika, 1966 7.sz. 64-71.old./

Prokes D.: A tanulók előkészítése a pályaválasztásra a munkán keresztül történő esztétikai nevelésben /Vyroba a Skola, 1963 5.sz. 195-196 old./

Az iskolai oktató-nevelőmunka rendszere és a pályaválasztás /Szovjetszkaja Pedagogika, 1959 1.sz./

A tanulók szakmai felvilágosítása és irányítása /Pedagogika, 1964 8.sz. 1-23. old./

Uj angliai kísérletek az iskolai oktatás és a termelés követelményeinek összehangolására /Trend-

in Education, 1967 5.sz./

Vaszilev A.: Készítsük fel a tanulókat a munkára /Szovjetszkaja Pedagogika, 1966 6.sz. 24-32.old./

Volkovszkij A.N.: Pályaválasztási tanácsadás a nyolcosztályos iskolában /Novosmoje Obrazovannie 1962 6.sz. 45-49.old./

Volkovszkij A.N.: A nyolcosztályos iskola tanulóinak pályaválasztási rendszere /Szovjetszkaja Pedagogika, 1963 8.sz. 79-87.old./

68./ A pályaválasztási vetélkedőt módszertani jelleggel a Bp.XIII., Thalmann u. 47/49.sz. általános iskola rendezte Dr.Gulácsi Józsefné igazgató vezetésével. A kontroll felmérést a Bp.XX., Gubacsi úti ált. iskolában végeztük./

69./ A pályaválasztás problematikus esetei /Fővárosi Pályaválasztási Intézet, 1968.Szerk.:Dr.Takács Márta/

70./ A gyermekek fluktuációjára utalnak az állami gondozás megszüntetésének adatai. Az 1968 dec.31-i állapotot alapulvéve az 1 év alatt megszüntetett gondozás az állami gondozottak 10 %-át érintette. Ez megközelítően azonos mértékű az ugyanezen időszakban állami gondozásba vettek számával, - tehát a kétirányú folyamat nagyjából kiegyenlíti egymást. Azoknak a gyermekeknek, akiknek 1 év alatt megszűnt a gondozásuk, állami

gondozásban töltött idejük az alábbi:

0 - 2 év: 46,- %	11 - 14 év: 2,9 %
3 - 5 év: 28,3 %	15 - 17 év: 3,1 %
6 - 8 év: 10,7 %	18 - év: <u>2,1 %</u>
9 - 11 év: 6,9 %	100,- %

A Műv.M. id. Statisztikai Tájékoztatója /az 1967.XII.

21-i adatok alapján a 350077 fő viszonylatában/.

